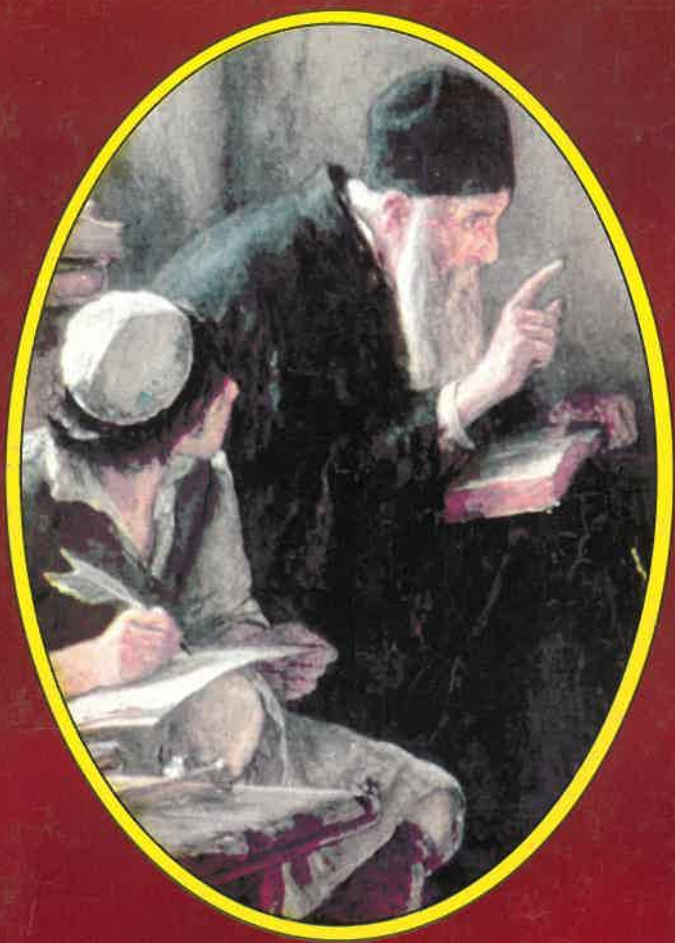

Ο ΟΣΙΟΣ ΔΑΥΙΔ
ΚΑΙ ΚΑΛΟΓΕΡΟΔΑΣΚΑΛΟΙ
ΤΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ι. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ

2004

ΟΣΙΟΣ
Ἡγούμενος

ΔΑΥΙΔ
Βαρνακόβης
(1520-1532)

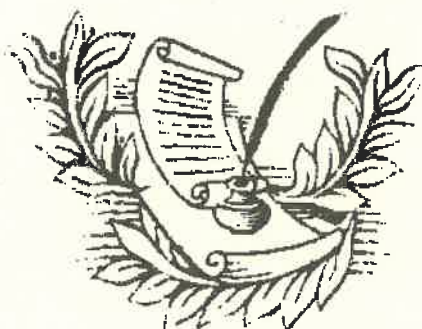
ΙΔΡΥΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ

Ἦχος πλ. δ' (Ταῖς τῶν δακρύων σου ροαῖς)

Μυσταγωγός Θεοπρεπής τῇ ἀγάπῃ τῇ θεῖα ἐμυσταγωγῆσας
τῶν μαθητῶν σου τὴν πληθύν καὶ μετανοίας τρίβοις ἐχειραγωγῆσας,
ἀθλήσας ἐν Μονῇ τῆς Βαρνακόβης, σπείρας ἐν δάκρυσι Δαυὶδ
πατὴρ ἡμῶν Ὅσιε· πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

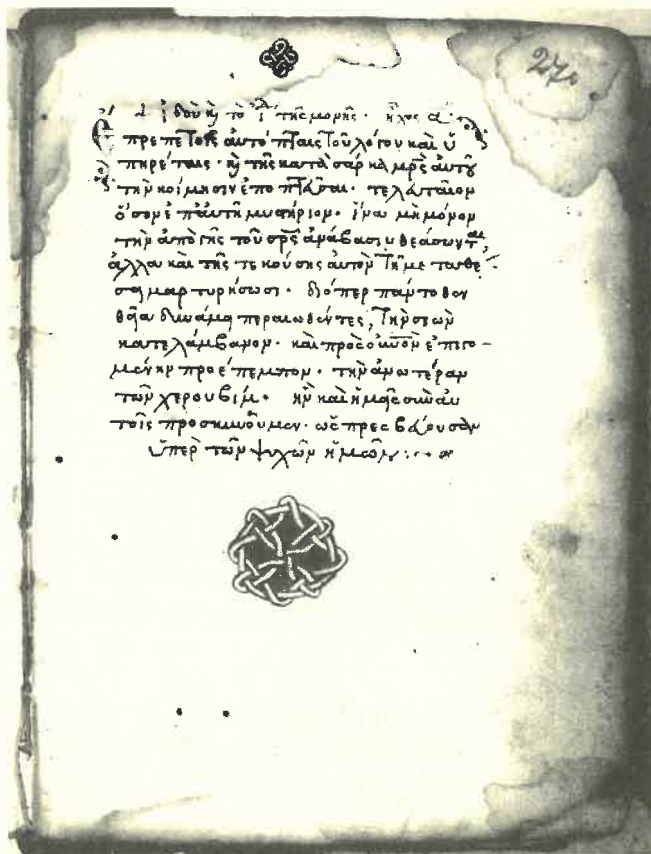
Ο ΟΣΙΟΣ ΔΑΥΪΔ
ΚΑΙ
ΟΙ ΚΑΛΟΓΕΡΟΔΑΣΚΑΛΟΙ
ΤΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΩ , ΚΥΡΙΩ , ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΩ ,
ΤΩ , ΘΕΙΩ , ΔΙΔΑΣΚΑΛΩ ,
ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙ
ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ
ΤΩ , ΕΚ ΘΕΟΥ ΘΕΩ , ΛΟΓΩ ,
ΑΥΤΩ , ΔΟΞΑ ΤΙΜΗ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ.
ΑΜΗΝ.

© Συγγραφή
Μοναχῆς ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς
Παναγίας Βαρνάκοβας
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φωκίδος
Εὐπάλιο - Δωρίδος
тκ. 33056
Τηλ. 26340 - 51030

(ΙΔΙΟΜΕΛΟ ΑΠΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ 1525)

ΚΑΔΟΓΕΡΟΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ

(16⁰² - 17⁰² ΑΙΩΝ)

ΟΣΙΟΣ ΑΡΣΕΝΙΟΣ Ο ΒΑΡΝΑΚΟΒΙΤΗΣ

ΟΣΙΟΣ ΑΡΣΕΝΙΟΣ
Ο ΒΑΡΝΑΚΟΒΙΤΗΣ.

Ίδρυτής καί πρῶτος Ἡγούμενος
τῆς Ἱερᾶς Μονῆς
Παναγίας Βαρνάκοβας.

Ἡγουμένευσεν κατά τά ἔτη
1077 - 1111 μΧ.

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟ ΟΣΙΟΥ ΑΡΣΕΝΙΟΥ

᾿Ηχος Δ. Κατεπλάγη Ἰωσήφ

Ἀρετῆς ὀσιακῆς πεπληρωμένος θαυμαστέ, μῦστα τῆς παρθενικῆς τῆς ἐν τοῖς ὄρεσι ζωῆς, τῆς Βαρνακόβης δομῆτορ καί ποδηγέτα, Ἀρσένιε σοφέ, ἄνθος θεϊότατον, ἀνθῆσαν μυστικῶς, λειμῶσι Πνεύματος, εἰ καί σπηλαίῳ ἤνθησας Θεόπνοε, ἐν Κοινοβίῳ ἐκάρπισας· πιστέ θεράπον τῆς Θεοτόκου, τὴν σὴν Χάριν μετάδος μοι.

* * *

“Οἱ ἀφανεῖς ἀλλ’ ἀείμνηστοι
Διδάσκαλοι τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων
παρεσκεύασαν τὴν ἡμέραν
τῆς Ἑθνικῆς ἐγέρσεως,
ὅσον καὶ οἱ λεοντόκαρδοι μαχηταί
τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων”

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι δίκαιο καί θε-
 άρεστο οί έργάτες
 τοῦ άγαθοῦ, οί τίμιοι διάκο-
 νοι τοῦ Χριστοῦ, οί θυσιαζόμενοι ὑπηρέτες
 τοῦ πάσχοντος πλησίον, νά προβάλλονται
 καί νά τιμῶνται.

Ήρωες δέν εἶναι μόνον ἐκεῖνοι πού
 γιά τίς μεγάλες κι άθάνατες άξίες τῆς άν-
 θρώπινης ζωῆς πέφτουν μαχόμενοι στό πε-
 δίο τῆς τιμῆς. Ήρωες εἶναι - καί μερικές
 φορές μεγαλύτεροι - κι αὐτοί πού ὑπομέ-
 νουν μία ὁλόκληρη ζωή θλίψεις, στερή-
 σεις, κινδύνους καί μόχθο ὑπηρετῶντας
 Θεό καί άνθρωπους.

Στήν πλούσια σέ θυσίες καί γεγονότα
 σχεδόν χιλιετῇ (άπό τό 1077) ἱστορία τῆς
 θεοχαρίτωτης αὐτῆς Μονῆς τῆς Παναγίας
 τῆς Βαρνάκοβας, σ' ὅποιον αἰῶνα καί ἂν
 "σκύψεις", σ' ὅποιον "ὠκεανό" τοῦ παρελ-
 θόντος κι ἂν ἀλιεύσει ἡ σκέψη καί ἡ καρ-
 διά θ' ἀνασύρει ἔμψυχους μαργαρίτες! 'Ο-

σίους, δικαίους, ἥρωες!

Ἐρευνώντας βάσει τῶν διασωθέντων ἱστορικῶν στοιχείων τόν 16^ο καί 17^ο αἰῶνα, ἀντικρίζουν τά μάτια τῆς ψυχῆς τό “ὑπερβάλλον πνευματικόν κάλλος” τῶν Καλογεροδασκάλων τῆς Μονῆς. Ὁσφραίνεται ἡ ψυχὴ τὴν εὐωδίᾳ Χριστοῦ, πού ἀναδίδει ἡ ὠραία ζωὴ τους καί ἡ ὁλόψυχη προσφορά τους στό σκλαβωμένο στόν Τοῦρκο γένος.

Οἱ πρῶτες μάχες δόθηκαν ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς μοναχοὺς καί ἱερεῖς ἐναντίον τοῦ σκοτίου τῆς ἀμάθειας, τῆς λήθης, τῆς ἀγνοίας, τῆς δεισιδαιμονίας. Ἐβγαίνει ἀπὸ τό ἁγιασμένο στόμα τους ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ καί γύρω τους ἔφρευγε τό σκοτάδι καί γινόταν φῶς! Ἡ γραφίδα ἡ τό φτερό στό πνευματοκίνητο χέρι τους γινόταν ὄπλο ἀκαταμάχητο, πού διέλυε τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς πού δροῦσαν ἀνενόχλητοι στό κάθε εἶδους σκοτάδι. Ὁ γραπτός λόγος ἀπὸ τ’ ἁγιασμένα χέρια τους ἦταν κι αὐτός, ἐξ Ἰσου μέ τόν προφορικό, καρπὸς θεοῦ φωτισμοῦ. Στό γραπτό λόγο ἀγωγός

τοῦ Πνεύματος τό χέρι, τό ὁποῖο ἐνώνει τριαδικά τά τρία δάχτυλα τῆς δεξιᾶς γύρω ἀπό τή γραφίδα. Ὅπως ἀκριβῶς στό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ!

Ὁ Ὅσιος Δαυίδ τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 16^{ου} αἰῶνα ἐγκαινιάζει καί δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις γιά τήν πνευματική ἀναγέννηση τῆς Μονῆς καί τό “ἀνέβασμα” τῶν Βαρνακοβιτῶν Μοναχῶν σέ πίστη, ζῆλο, ἥθος, μόρφωση. Μετά ἀπό τόν Ὅσιο, ἡ ἀνοδική πνευματική πορεία τῆς Μονῆς ἐξακολούθησε σταθερή φθάνοντας σέ μία χρυσή ἐποχή προσφορᾶς παιδείας ἀπό μία τριανδρία ἐκλεκτῶν Καλογεροδασκάλων: τοῦ Χριστοφόρου, τοῦ Καλλινίκου καί τοῦ Νικοδήμου Καβάσιλα. Αὐτοί εἶναι οἱ ἐπώνυμοι, ἡ πνευματική δόξα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Βαρνάκοβας μετά τή Μεγαλόχαρη καί τούς Ὀσίους της. Δέν παραβλέπεται τό ὅτι ὑπῆρξαν κι ἄλλοι πολλοί, πού ὥστόσο παρέμειναν ἄγνωστοι στό διάβα τῶν αἰώνων καί ἀνώνυμοι. Ὅλοι ἐργάστηκαν σ’ αὐτόν τόν τομέα μέ πολλή ἀγάπη

καί ἡρωϊσμό. Κάτω ἀπ' τό τριμμένο ράσο τους σκέπασαν στοργικά “τοῦ Ἑθνους τάνοσσία”, σάν μικρά πουλάκια πού τά σκεπάζει ἡ κλῶσσα, ὅταν κινδυνεύουν.

Τό ἐπίπεδο τῶν γνώσεών τους διέφερε. Μερικοί εἶχαν ἀνώτερες γνώσεις καί πολὺ-πλευρες. Ἀπὸ ἀστρονομία, μέχρι ἰατρική. Ὁ ἄξονας ὅμως γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο περιστρέφονταν, ἦταν ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καί ἡ προσπάθεια γιὰ τὸν ἐνστερνισμό τῆς ἀληθείας Του κι ὅλων τῶν εὐγενῶν ἰδανικῶν πού πηγάζουν ἀπ' αὐτή. Μεταξὺ αὐτῶν κι ἡ ἀγνή φιλοπατρία, πού τὴν ἔτρεφε τό περιπόθητο ὄραμα τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ μαθητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπὸ πολὺ νωρὶς μάθαινε τὴν πρώτη καί σωτήρια γνώση, τὸν ὑψηλὸ προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς “βασίλειον πλάσμα τοῦ Θεοῦ”. Τὴν ἀνάγκη γιὰ τὸν ἐξαγιασμὸ του καί τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωτηρία του μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀποκατάστασί του στὴν “ἀρχαία ὀλοκληρία” καί τὴν ἐπιστροφὴ στὴ

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, στήν αἰωνιότητα.

Ὑποχρέωσι ἱερή τοῦ διδασκάλου κάθε ἐποχῆς εἶναι νά μεταδίδει τίς σωτήριες αὐτές γνώσεις στό νέο ἄνθρωπο πού ἔχει μπροστά του καί διδάσκει. Εἰδάλλως, εἶναι “τυφλός ὁδηγός”, πού ὁδηγεῖ σέ πνευματικά βάραθρα τούς μαθητές του. Ὁ Θεός ἄς φυλάπει τή νεότητα ἀπό τέτοιου εἴδους “δασκάλους”, νεκρούς ὡς πρός τήν πίστιν.

Οἱ θεοφώτιστοι ὅμως Καλογεροδάσκαλοι, περί τῶν ὁποίων γίνεται ἐδῶ λόγος, ὁδηγώντας τούς μαθητές τους στό Χριστό καί στήν ἀρετή, παράλληλα τούς πλούτιζαν

Ἡ νῆσος Ταπροβάνη (Ἀσία)

Κῶδιξ σέ περγαμνῇ

Ἰ. Μ. Βατοπαιδίου. 13 - 14ος αἰ.

Περιέχει τή Γεωγραφία τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου καί τοῦ Σιράβωνα.

καί μέ γνώσεις ἀπαραίτητες γιά τήν καλλιέργεια τῆς διανοίας καί τήν πρακτική ζωή. Δίδασκαν ἀνάγνωσιν, γραμματική, γραφή, ἀριθμητική, γεωγραφία, ἀστρο-

νομία, ίατρική, μετεωρολογία κι ὅποια ἄλλη γνώση “καλή κάγαθή” κατεῖχαν. Τό βάρος ὅμως στά πρακτικά μαθήματα ἔπεφτε στήν καλή ἐκμάθηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καί γραμματικῆς. Πολλοί ἀπ’ τούς Διδασκάλους Μοναχούς δέν ἦσαν ἀπλῶς ἀναμεταδότες γνώσεων, ἀλλά διεισδυτικοί παρατηρητές κι ἐρευνητές μέσα στόν κόσμο τῆς θείας Δημιουργίας.

Καί στή φιλοσοφία ὅμως διέπρεπαν. Ὑπάρχει ὑψηλότερη φιλοσοφία ἀπ’ αὐτή πού ἔχει πηγή καί ἐμπνευση τήν Ἀλήθεια; Γι’ αὐτό μέσα στόν Χριστιανισμό ἡ φιλοσοφία βρῆκε τήν πραγματική της ὑπόσταση καί διάσταση. Κι αὐτό, γιατί σέ τελική ἀνάλυση εἶναι φιλοθεΐα καί φιλανθρωπία.

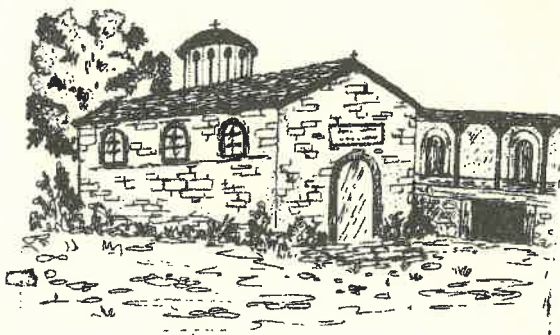

ΜΕΡΟΣ Α

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ

ΟΣΙΟ ΔΑΥΙΔ

ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ
(1520 - 1532)

Η ΒΑΡΝΑΚΟΡΑ ΤΟΥ 15^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

ΟΣΙΟΣ ΔΑΥΙΔ

Ἡγουμένευσεν κατὰ τὰ ἔτη
1520 - 1532 μΧ.

Ναύπακτος 16ος ΑΙΩΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α
ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΗΓΟΥΜΕΝΙΑΣ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΔΑΥΙΔ
ΣΤΗΝ ΙΕΡΗ ΜΟΝΗ
ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ

1520. Ὅριακή χρονολογία γιὰ τό θέμα μας. Ἦσαν ἡ καρδιά τῆς τουρκοκρατίας. Τόν Αὐγούστο τοῦ 1499 ὁλοκληρώθηκε ἡ κατάκτηση τῆς Ρούμελης ἀπό τοὺς Τούρκους, μέ τὴν πώση τῆς Ναυπάκτου. Ἡ Ναύπακτος, ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἑνετῶν, πέρασε στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ 47 χρόνια ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1453, οἱ Τούρκοι ἐγκαταστάθηκαν καὶ ὀργανώ-

θηκαν αρκετά καλά. Ἡ θηλιά τῆς σκλαβιάς εἶχε γίνει πνιγνῆ “κι ἔκοβε τὸν ἀνασασμό στῆς λευτεριάς τ’ ἀγέρι” γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ Γένος. Δέν ὑπῆρχε πλέον οὔτε ἡ χαλαρότητα μιᾶς ἀνοργάνωτης κατακτιήσεως οὔτε ἡ χαλαρότητα μιᾶς ἐξαιρετικῆς πολυχρόνιας σκλαβιάς. Ἐπειτα ἡ Ναύπακτος ἀποτελοῦσε ἓνα νευραλγικὸ στρατιωτικὸ κέντρο γιὰ τοὺς Τούρκους. Ἦταν ἀνεξάρτητο πασαλίκιο τῆς Ρούμελης λόγῳ τῆς στρατηγικῆς σημασίας της καὶ τῆς θέσεώς της, γιατί γειτόνευε μέ τὴν Ἐπάνησο καὶ τὸ ἀνοικτὸ πέλαγος τοῦ Ἰονίου. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μεγάλη δύναμη στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀνωτάτου ἀξιωματοῦχου. Οἱ Τούρκοι πάντοτε φοβοῦνταν μιὰ νέα ἐπέμβαση τῶν Ἑνετῶν. Τότε (1499-1500), κατὰ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτ τοῦ Β, κατασκευάστηκαν σὶ σενὸ Ρίου - Ἀντιρρίου τὰ δύο φρούρια· ἓνα στὴν Πελοπόννησο καὶ ἓνα στὴ Στερεά, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου.

Στὸ πασαλίκιο τῆς Ναυπάκτου συμπε-

ριλήφθηκαν καί ἡ βόρεια Ναυπακτία, τό Καρπενήσι, ἡ Ὑπάτη καί τό Λιδωρίκι. Ἡ Ἱερά Μονή τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας ἀνέκαθεν βρισκόταν - ἀκόμη καί τήν ἐποχή τῆς πρώτης Ἑνετοκρατίας τῆς Ναυπάκτου (1407 - 1499) - ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πού κατεῖχαν οἱ Τοῦρκοι. Πλήν ὁμως ἀποτελοῦσε τό σύνορο τῶν Ἑνετικῶν καί Τουρκικῶν κατακτήσεων, σύμφωνα μέ ἓνα γράμμα πού καθόριζε τά σύνορα. Τό γράμμα αὐτό τό εἶχε στείλει ὁ Μωάμεθ ὁ Β' τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1481 στό δόγη τῆς Βενετίας Ἰωάννη Μοισενίγγον "συντεταγμένο ἑλληνιστί".

Τί σήμαινε γιά τό Μοναστήρι αὐτή ἡ διπλῇ γειτνίαση καί μέ τούς δύο κατακτητές, μπορεῖ εὐκόλῃ κανεῖς νά συμπεράνει. Ὑπῆρξε πεδίο συγκρούσεων ἀντιθέτων συμφερόντων, ταλαιπωρούμενο, καταπιεζόμενο, λεηλατούμενο καί καταστρεφόμενο καί ἀπό τούς Τούρκους καί ἀπό τούς Ἑνετούς. Γι' αὐτό ὁ 15^{ος} αἰῶνας, κατά τό δεύτερο ἡμῖς κυρίως, χαρακτηρίζεται ὡς σκοτεινή περίοδος παθῶν καί ἀφανείας γιά

τὴν ἱστορία τοῦ περίφημου αὐτοῦ Μοναστηριοῦ, πού ξεκίνησε τὴν ἱερή ζωὴ του πρὸς τὸ τέλος τοῦ 11^{ου} αἰῶνα (1077).

Οἱ μελετητές τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς ἀπέδωσαν τὴ σιγὴ τῆς περιόδου αὐτῆς σὶ πιθανό γεγονός πυρπολήσεως καὶ καταστροφῆς τῆς Μονῆς. Καὶ οἱ δύο κατακτητές ἦσαν ἐξ Ἰσουλ ἐκδικητικοί, ὅταν νόμιζαν ὅτι θίγονταν τὰ συμφέροντά τους ἢ ὅτι τὸ Μοναστήρι ὑποστήριζε τὸν ἀντίπαλό τους.

Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ ταλαιπωρία ἀλλὰ καὶ ἡ πενία, ἡ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωσις μαζί μέ τίς κτιριακές καταστροφές, ἀπετέλεσαν τὸν “γολγοθᾶ” τῶν τότε Μοναχῶν. Εἶναι δέ ἄξιοι θαυμασμοῦ γιὰ τὸ ὅτι δέν ἐγκατέλειψαν τὴ Μονή τους, ἀλλὰ ὑπέμειναν τὰ πάνδεινα παραμένοντας φύλακές της, ἱεραουργοὶ τῶν Μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, διάκονοι τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ σκλαβωμένου γένους.

Καὶ ἡ γενικότερη ὁμῶς κατάστασις τῆς περιοχῆς, δέν ἦταν καλύτερη. Καταστροφές, σφαγές καὶ μετακινήσεις πληθυσμῶν,

ὅπως συνέβη μέ τούς Ζακυνθίους. Πείνα καί ἔλλειψη τροφῶν, “σκότος ἐπέκειτο παχύτατον εἰς ὅλον τό ‘Ελληνικόν γένος’” γράφει ὁ ἱστορικός Κων. Κούμας.

Ὅταν ἐπικράτησαν οἱ Τοῦρκοι, ἄν καί δέν ἦσαν οἱ Ἕλληνες εὐχαριστημένοι ἀπό τούς Ἑνετούς, ἄρχισαν τοπικές ἐξεγέρσεις ἐναντίον τους καί δημιουργήθηκαν, εἰδικά στίς ὀρεινές περιοχές, ἐστίες κλεφτῶν. Τότε, στίς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Β, διοργανώθηκαν τά καπετανᾶτα. Μέ αὐτά οἱ κατακτητές θέλησαν νά χρησιμοποιηθοῦν ἔμπιστοι σ’ αὐτούς Ἕλληνες ὀπλαρχηγοί, οἱ λεγόμενοι ἄρματολοί, γιά νά ἐξοντώσουν τούς ὁμοεθνεῖς τους κλέφτες. Εὐτυχῶς ὁμως τό δόλιο αὐτό σχέδιο τῆς ἀλληλοεξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων, δέν πέτυχε. Ἀντίθετα, πολλοὶ Ἕλληνες ἄρχισαν μέσα σι’ ἄρματολίκια νά ἀσκοῦνται στήν πολεμική τέχνη καί νά εἶναι ὀπλισμένοι, μέ τίς “εὐλογίες” τοῦ βάρβαρου καί μαζί ἀφελοῦς κατακτητῆ, προετοιμαζόμενοι γιά τή μεγάλη ἡμέρα τῆς

Ἐθνεγεροσίας, ἡ ὁποία ὅμως τότε ἦταν ἀκόμη πολὺ μακρυά...

Μέσα στό γενικότερο αὐτό κλίμα, τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας ἦν καί πληγωμένο καί σχεδόν κατεστραμμένο, συσταυρωμένο μέ τόν λαό τοῦ Θεοῦ, πάντα δέσποζε πάνω στά βουνά τῆς Δωρίδας ἀλλά καί στίς καρδιές καί στή συνείδηση τοῦ Ναυπακτιακοῦ καί Δωρικοῦ λαοῦ. Ἡ Χάρη τῆς Θεομήτορος μέ τήν θαυματουργή εἰκόνα Της καί ἡ παρουσία τῶν κατατρεγμένων Μοναχῶν ἦταν συνεχῆς παρηγοριά καί ζεστασιά ζωῆς μέσα στό σκληρό χειμῶνα τῆς Ἐθνικῆς ἐξουθενώσεως.

Γενικά ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσε τήν θεϊκή ἀγκάλη πού μαλάκωνε τόν πόνο τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων, γλύκαινε τήν τραχειά καί γεμάτη φόβους ζωή τους καί χάριζε τή βέβαιη ἐλπίδα τῆς Θείας βοηθείας. Ἀκριβῶς ὅπως τό λέγουν οἱ στίχοι κάποιου ποιήματος:

“ὦ, πληγωμένο Γένος μου,
μέσα στό ρᾶσο λούφαξες,
τόν πόνο νά μερώσεις”.

Ὅσον ἀφορᾷ δέ τό “ἱερὸν καθίδρυμα τῆς Παναγίας τῆς Βαρνακοβιτίσσης” ἡ θεία Πρόνοια πρὸς τό τέλος τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 16^{ου} αἰῶνα ἔβαζε σέ ἐφαρμογή τό ὑπέροχο σχέδιό Της γιά τήν ἀνόρθωσή του. Ὑπάρχουν πληροφορίες πῶς καί πνευματικά ἡ Μονή τότε παρουσίαζε κάμψη. Ἡ ἔλλειψη, καθὼς λέγεται, φωτισμένης ἡγεσίας, ἡ συχνή τρομοκρατία τῶν ἀλλοεθνῶν, ἡ ἔλλειψη γαλήνης, πού εἶναι τόσο ἀπαραίτητη γιά τήν μοναχική ζωή, ἡ ἀκαταστασία κι ἡ ἀνασφάλεια, ἦσαν μερικά ἀπό τά αἷτια αὐτῆς τῆς κάμψεως, χωρίς ποτέ νά παραγράφεται ἡ προσωπική εὐθύνη τοῦ κάθε Μοναχοῦ, πράγμα πού ἰσχύει γιά κάθε ἐποχή.

Ὡστόσο, τρεῖς περίπου δεκαετίες πρὶν ἀπό τήν ἐποχή στήν ὁποία ἀναφερόμαστε, ἴσως καί λίγο περισσότερο, ὁ Θεός ἐτοίμαζε μέσα στό ἀγιοποιητικό ἐργαστήριό τῆς Ἐκκλησίας Του τόν ἀναγεννητή καί μεγάλο “Κυρναῖο”, ὃχι μόνο τοῦ ἱεροῦ Μοναστηριοῦ τῆς Πανάχραντης Μητέρας Του,

ἀλλὰ καί τοῦ πιστοῦ λαοῦ Του, στά μέρη τῆς Στερεᾶς καί τῆς Εὐβοίας. Μιά θεοειδὴς ψυχὴ ἐνωμένη μαζί Του μέ τὰ ἄρρηκτα δεσμά τῆς πιό εἰλικρινοῦς καί θερμῆς ἀγάπης, ὠρίμαζε καί “ἐκαθαίρετο” μέσα στοῦ μυστήριου τῆς ὑπακοῆς, μέσα στήν ἐλευθεροποιό ἄσκηση.

Αὐτή ἡ πνευματέμφορη προσωπικότητα, πού ἀπ’ τή νηπιακὴ ἡλικία πῆρε τὸν τιμητικὸ τίτλο τοῦ γέροντος ἐξ αἰτίας τῆς σπάνιας συνέσεώς της, ἦταν ὁ μετέπειτα Ὁσίου Δαυίδ ὁ Γέρων, ὁ ἐκ Γαρδινίτσας τῆς Λοκρίδος. Γεννήθηκε γύρω στοῦ 1485, σύμφωνα μέ τὰ στοιχεῖα πού δίνει ἡ βιογραφία του, καί μεγάλωσε μέσα σέ θεοσεβῆ λευτικὴ οἰκογένεια. Ὁ πατέρας του ἦταν ἱερεὺς καί λεγόταν Χριστόδουλος, ἐνῶ μητέρα του Θεοδώρα. Εἶχε ἓναν ἀδελφό καί δύο ἀδελφές. Ἡ παιδική του ζωὴ ἦταν ἰδιαίτερα χαριτωμένη, μεστή ἀπὸ τὴν πανίερη ἐμπειρία τῆς Θείας ἀγάπης καί ἐνός βαθυτάτου πνευματικοῦ συνδέσμου μέ τὸν πρῶτο καί ἄφθαστο ἀσκητὴ τῆς ἐρή-

μου, τόν Ἰωάννη τόν Πρόδρομο. Ἀπό τήν νηπιακή ἀκόμη ἡλικία τόν ἔβλεπε ὀφθαλμοφανῶς ὁ Δαυίδ καί μία ἀπό τίς φορές αὐτές ἔμεινε μαζί του σ' ἓνα ἐξωκλῆσι ἀφιερωμένο σ' ἐκεῖνον, ὁλόκληρα μερόνυχτα. Καταστάσεις ἀσυνήθιστες καί μεγαλειώδεις, πού προοιῶνιζαν τήν ἐξαιρετική εὐαρέσκεια τοῦ Θεοῦ, πού θά κατόρθωνε τό ἁγιασμένο αὐτό νήπιο στήν μετέπειτα ζωή του.

Ἀπό τήν ἡλικία τῆς ἐφηβείας, μόλις 15 ἐτῶν, ἀκολούθησε μέ τή θέλησή του τόν ἐνάρετο Γέροντα Ἀκάκιο, μπῆκε στήν ὑπακοή του καί διέπρεψε καί σ' αὐτή τήν ἀρετή καί σ' ὅλες τίς ἄλλες. Εἴκοσι σχεδόν χρόνια καλλιεργοῦσε ὁ Γέροντας Ἀκάκιος αὐτή τήν ἐκλεκτή ψυχή πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, μέ ἄγρυπνο ἐνδιαφέρον καί μέ ἀγάπη πού συνήθως ἔκρυβε κάτω ἀπό τήν αὐστηρότητα.

Γιά τήν καλλιέργειά του ἔκανε ἐπί πλέον καί κάτι ἄλλο. Τόν πῆγαινε ὁ ἴδιος σέ μέρη τῆς Ἑλλάδος πού ἀνθοῦσε ἡ θεο-

σέβεια καί ἡ ἀρετή (μοναστήρια, σκῆτες κλπ), γιά νά πάρη ὁ Δαυίδ ὅ,τι καλό καί ὠφέλιμο. Σέ ἓνα ἀπό αὐτά, στό Μοναστήρι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Κομνηνείου στήν Ὅσσα, ἐνθουσιασμένοι οἱ ἐκεῖ πατέρες μαζί του, καί μέ τήν ἔγκριση τῆ δικῆ του, τόν χειροτόνησαν Διάκονο. Ὁ ἐπίγειος αὐτός ἄγγελος ἔπρεπε νά μπεῖ στό ἱερό Θυσιαστήριο, γιά νά δοξάζει τόν Κύριο μαζί μέ τούς ἁγίους Ἀγγέλους. Τελικά ὁ Γέρων Ἀκάκιος τόν ὁδήγησε στό ἀνώτατο πανεπιστήμιο τῆς πνευματικῆς κατὰ Χριστόν ζωῆς, στό Ἅγιον Ὅρος, στήν Ἱ. Μονή Μεγίστης Λαύρας. Ἐκεῖ ἔμεινε ἀρκετό καιρό, περίπου δύο χρόνια.

Σ' αὐτό τό διάστημα ὁ Ἀκάκιος ταξίδεψε στήν Κων/λη καί ἐπισκέφθηκε τόν Πατριάρχη, γιά νά πάρει τήν εὐλογία του. Ἐκεῖνος, ὅταν τόν εἶδε σεβάσμιο καί δυναμικό μαζί, ἀντιλαμβανόμενος τά προσόντα του, παρά τίς ἀντιρρήσεις του, τόν χειροτόνησε Ἐπίσκοπο Ἄρτης καί Ναυπάκτου, τά Χριστούγεννα τοῦ 1519.

Μόλις ἔφθασε ὁ Ἀκάκιος στήν ἔδρα του στήν Ἄρτα, ζήτησε ἀπό τόν Ἡγούμενο τῆς Μεγίστης Λαύρας νά τοῦ στείλει τόν ὑποτακτικό του. Χαρά μεγάλη ἔγινε ὅταν συναντήθηκαν τό βράδυ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ ἐπομένου ἔτους, τό 1520. Μέχρι τότε ὁ Δαυίδ στηριζόταν στό Γέροντά του. Τώρα ὁ Γέροντας θά στηριζόταν στόν πνευματικό του γυιό. Καί ἀφοῦ τοῦ ἔκανε τίς τελευταῖες δοκιμασίες ὑπακοῆς καί ὑπομονῆς, ἀφοῦ τόν εἶδε νά διανύει ἀδιαμαρτύρητα τέσσερις ἡμέρες δρόμο ἀπό τή Ναύπακτο μέχρι τήν Ἄρτα, καί ἔντολήν του, γιά νά ἐπιστρέψει ἕνα ζευγάρι παπούτσια πού τοῦ χάρισε κάποιος ἐλεήμων προύχοντας, γιατί τά δέχτηκε χωρίς εὐλογία, τόν θαύμασε. Πείστηκε πλέον πώς ὁ ὑποτακτικός του ἔφθασε καί ξεπέρασε σέ πολλά τοῦς παλαιούς Γέροντες. Ἐφθασε στήν πνευματική ὠριμότητα, περνώντας μέσα ἀπό τά πλέον δυσπρόσιτα γιά τόν ἀνθρώπινο ἐγωϊσμό μονοπάτια τῆς ἐξουθενώσεως καί τῆς ταπεινώσεως. Τώρα πιά τόν ἔνοιωθε ἀνώ-

τερό του καί τόν σεβόταν. Ὅσο γιά τήν ἀγάπην, αὐτός ὁ σεβασμός τήν ἔκανε πιό βαθεία.

Ἔτσι ὁ Ἀκάκιος ἀποφάσισε νά τοῦ δώσῃ τήν ἱερωσύνη. Στήν ἀρχή τοῦ πρότεινε τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα, ὁ Δαυίδ ὁμως ἀρνήθηκε σταθερά. Προτιμοῦσε τή θεία ἀλουργίδα τῆς ταπεινῆς διακονίας, ἀπό τόν βαρύτιμο ἐπισκοπικό μανδύα, πού βαρύνει αὐτόν πού περιβάλλει μέ πολυειδεῖς φροντίδες καί ἄσκηση διοικητικῆς ἐξουσίας. Ὁ Γέροντας αὐτή τή φορά σεβάστηκε τήν ἀπόφασή του. Εἶχε πλέον μπροστά του ἕναν καταξιωμένο Ὅσιο, ἕναν ἀριστεά τοῦ Πνεύματος, ὁ ὁποῖος “ἐφύλαξεν ὁδούς σκληράς” γιά τήν ἀγάπην τοῦ Κυρίου του.

Τή μεγάλη καί ἀγία ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τοῦ σωτηρίου ἔτους 1520, ὁ ὁσιώτατος Δαυίδ πῆρε τό χάρισμα τῆς Ἱερωσύνης ἀπό τά χέρια τοῦ Ἐπισκόπου Γέροντά του. Ἡ Χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος πού περιέλουσε τόν ἐκλεκτό τοῦ Θεοῦ, ἔγινε αἰσθητή σέ κληρικούς καί λαϊκούς πα-

ρισταμένους. Αυτό ὅμως πού ζοῦσε ὁ μακάριος Δαυίδ, κανείς δέ μπορούσε νά τό νοιώσει. Τή θεία εὐτυχία πού αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν συναντιέται μέ τή Χάρη τοῦ Χριστοῦ, ὅταν Τοῦ δίνεται καί Τοῦ προσφέρεται μέσα στή νηφάλια μέθη τῆς ἀγάπης, ὅταν γίνεται πιό πολύ δικός Του. Ἱερουργός Του, λάτρης Του, ἀντιπρόσωπός Του, πατέρας τοῦ λαοῦ Του, χρυσό γεφυῖρι πού ἐνώνει τόν ἄνθρωπο μέ τόν Θεό.

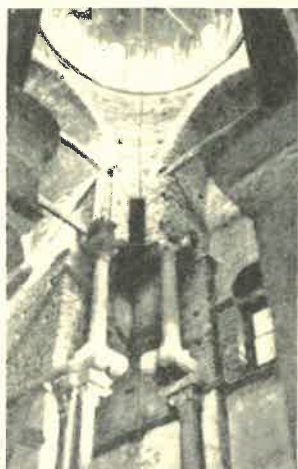
Ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησίᾳ τῆς Παρηγορητισσας στή Μητρόπολη τῆς Ἀρτας, πού κτίστηκε τό 1289 ἀπό τόν Νικηφόρο καί τή

μητέρα τοῦ
Ἁγίας Πα-
λαιολογίνα,
ἔλαμπε ἐκεί-
νη τὴν ἡμέ-
ρα. Κάτω
ἀπὸ τοὺς θό-

λους αὐτοῦ τοῦ πανιέρου Ναοῦ, ὁ Ὅσιος Δαυίδ ἔλαβε τή χάρη τῆς Ἱερωσύνης. Στὴν ἀπαράμιλλη ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ὁμορ-

φιά*, πού θύμιζε μέσα στήν καρδιά τῆς Τουρκοκρατίας τά μεγαλειώδη χρόνια τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν τῆς Ἡπείρου, προστέθηκε ἡ λάμψη ἀπό τήν κατανυκτική λαμπρότητα τοῦ Μυστηρίου. Ἄραγε αὐτό τό ἔμψυχο ἀστέρι, στό ὁποῖο χορήγησε ἐκείνη τήν ἡμέρα ἡ Χάρη τῆς Ἱερωσύνης προσθετη λάμψη στήν ἤδη ὑπάρχουσα, ποιο νοητό οὐρανό θά φώτιζε; Σέ ποιές ψυχές θά γινόταν ὁδηγός; Γιά ποῦ προόριζε ὁ Θεός τόν ἐκλεκτό Του; Ποιά θά ἦταν ἡ νέα του παλαισίτρα; Μετά ἀπό μερικούς μῆνες φάνηκε...

* Στόν Ναό αὐτό ὑπάρχει τό ἐξῆς θαυμαστό: Ἡ στήριξη τοῦ θόλου γίνεται ἐπὶ τεσσάρων ὀρόφων κιόνων ἀπ' εὐθείας στηριζομένων τό ἓνα ζευγος ἐπὶ τοῦ ἄλλου "μέ ἀκατανόπτον τόλμην", ὅπως τή χαρακτηρίζουν οἱ εἰδικοί. Αὐτό δέν συναντᾶται σέ κανένα ἄλλο βυζαντινό μνημεῖο. Πρόκειται γιά ἐπίτευγμα θαυμαστό καί ἐπιβλητικότητο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Η ΑΠΟΦΑΣΗ

Κληρικός τοῦ 12 αἰῶνος.

Χαλκογραφία

Ἦταν προχωρημένο τό Φθινόπωρο, ὅταν βγῆκε ἡ μεγάλη ἀπόφαση. Τὴν συζήτησαν ἀρκετά ὁ Ἐπίσκοπος Ἀκάκιος μαζί μέ τόν πρεσβύτερο τώρα Δαυίδ. Ὁ τελευταῖος θά ἀνελάμβανε τὴν ἡγουμενία στήν ἱερά Μονή τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας. Ἐκεῖ θά ἦταν τό νέο στάδιο τῆς προσφορᾶς του καί τῶν ἀγώνων του. Ἐκεῖ τόν ἀνέμενε ἡ πνευματική πατρότης μέ τίς χαρές καί τίς λύπες της.

Ὁ Ἐπίσκοπος ἀναμφίβολα τό ἔκανε μέ κόπο. Ὁ Δαυίδ θά μπορούσε νά τοῦ ἦταν κάτι περισσότερο ἀπό πολῦτιμος συ-

νεργάτης καί συμπαραστάτης στά ἐπισκοπικά του καθήκοντα ἀλλά καί στήν προσωπική του ζωή, τώρα πού εἶχε προχωρήσει καί ἡ ἡλικία του. Ὑπετάγη ὁμως στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, στή μεγάλη ἀνάγκη πού εἶχε τό ἱερό αὐτό καθίδρυμα τῆς Θεοτόκου γιά πνευματική ἀναγέννηση. Καί ὁ Ἅγιος ὁμως μέ περίσκεψη, ὅπως φαίνεται, δέχτηκε τήν πρόταση. Εἶχε ἐπίγνωση τῶν δυσχεριῶν μιᾶς ὑπεύθυνης διαποιμάνσεως ψυχῶν καί μιᾶς ἀναστάσεως “πεπωκότος ζήλου”.

Ὅταν ὁμως μαζί μέ τόν Ἀκάκιο ἐπισκέφθηκαν τό περίφημο Μοναστήρι στή γιορτή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, αἰσθάνθηκε ἄλλες παρορμήσεις ἀπό ὅσα εἶδε, ἄκουσε καί ἄνωθεν πληροφορήθηκε, τά ὁποῖα τόν βοήθησαν νά πάρη τήν τελική του ἀπόφαση. Συγκινήθηκε καί πόνεσε ἡ ἐλεήμων καρδιά του ὅταν ἀντίκρυσε τό πλῆθος τοῦ βασανισμένου λαοῦ, πού παρά τό ὅτι τοῦ βάραινε τά στήθη ἡ ἀσκήκη σκλαβιά, ἀνηφόριζε σιωπηλός καί σεμνός

- άλλοι μέ ζωα καί οἱ περισσότεροι μέ τά πόδια - γιά νά προσκυνήσουν τήν μεγάλη ἐλπίδα τους, τήν Παναγία.

Κυροῦλές μέ μακρυές φουστάνες, μα-
ντηλοφοροῦσες, καί ἄνδρες μέ μαῦρα μα-
κρυά γιλέκα. Λιπή ἐμφάνιση μέ σκούρα
χρώματα ὅλοι, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά.
"Οχι μόνο γιατί ἀπαγόρευε ὁ ζηλόφθονος
κατακτητής* τά ἀνοικτά χρώματα στήν ἐν-
δυμασία τῶν Ἑλλήνων (εἰδικά τό λευκό καί
τό πράσινο), ἀλλά γιατί ἡ θλιμμένη ψυχή
τους ἀπωθοῦσε τά κραυγαλέα χρώματα τῆς
χαρούμενης ἐλεύθερης ζωῆς πού δέν εἶ-
χαν. Ὅλοι ἦταν σοβαροί μέ βλέμμα φορ-
τωμένο πόνο καί μερικές φορές καί φόβο.

*"Ὅλα τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα
καί τά πλάκωνε ἡ σκλαβιά..."*

* Τόν 18ο αἰῶνα ὁ Σουλτᾶνος Μουσταφᾶς Γ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Σέργιος Μακραιὸς στά 'Υπομνήματα Ἐκκλ. ἱστορίας τοῦ ἔτους 1750 - 1800 ἐπέβαλε στοὺς Χριστιανούς νά φοροῦν μαῦρα. (Κωνστ. Σάθας, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Ἐκδ. Βενετίας, 1872, τ. Γ, σ. 225 - 226

Θ. Βρυζάκης. “Άνάπρος του άγώνα”.
Λάδι σέ μουσαμῆ. Έθνική Πινακοθήκη

“Όσο γιά ζητιάνους καί άνάπηρους άλλο τίποτε. “Άς εἶναι καλά ἡ Τουρκιά, π’ ἄλλεθε ψυχές καί κορμιά”.

Κι ἂν δέν εἶχαν δεῖ καί ὁ Ἐπίσκοπος καί ὁ Ὅσιος ταλαίπωρους κατά τίς περι-
οδεῖες καί τίς μετακινήσεις τους! Ἐδῶ ὁ-
μως στή Ρούμελη ἦσαν πολύ περισσότεροι
ταλαιπωρημένοι. Εἰδικά στή Δωρίδα, πού
τή χτυποῦσαν οἱ Τοῦρκοι καί τήν ἀλώνιζαν
ἀπό δύο μεριές ἢ μᾶλλον ἀπό τρεῖς. Πότε
τό κύμα τῆς βαρβαρότητας ἐρχόταν ἀπ’ τόν
Ἐπαχτιο (Ναύπακτιο), πότε ἀπό τά Σάλωνα
καί πότε ἀπό τή Λειβαδιά. Ἐκεῖ ἦταν τά
πλησιέστερα ὀρμητήρια τῶν Τούρκων, χω-
ρίς νά παραβλέπομε καί τούς τοπικούς τυ-
ράννους, τούς “σιπακῆδες”.

Ἀπό τίς ἀρπαγές καί ἀπό τήν ἔλλειψη
εἰρήνης καί σιγουριᾶς, ἡ καλλιέργεια τῆς
γῆς κάθε ἄλλο παρά συστηματική ἦταν. Κι
ὅταν μιλάμε γιά γῆ καλλιεργήσιμη, ἐννο-
οῦμε ξεροχώραφα ἄνυδρα τά περισσότερα,
πάνω στίς ράχες καί στά βουνά. Ὅλα τά
εὐφορα σιούς κάμπους καί στίς πεδιάδες

τά κατείχαν οί Τούρκοι. Καί από τή μικρή σοδειά πού είχαν οί καημένοι οί Έλληνες χωρικοί, έδιναν καί φορολογία τό $\frac{1}{5}$ τής παραγωγής τους! Έτσι συχνά πυκνά έπεφταν λιμοί (πεινά) αλλά καί λοιμοί (έπιδημίες) στό φτωχό καί έγκαταλελειμμένο λαό, όπως ο μέγας λοιμός πού έγινε τό 1522 στην Άθήνα.

Μέσα σ' αὐτή τή δυστυχία, ο Έλληνας λαχταροῦσε λίγη παρηγοριά μέσα στίς Έκκλησίες πού τοῦ είχαν απομείνει, κοντά στό ράσο τοῦ παπᾶ ἢ τοῦ φτωχοκαλόγερου. Καί αὐτοί μέ τά λίγα μέσα πού διέθεταν, προσπαθοῦσαν ὅλο καί κάτι νά κάνουν. Μά μιά φούχτα ἀλεῦρι νά δώσουν, μά μερικά ἄσπρα* γιά νά γλυτώσουν κανένα κεφάλι ἀπ' τόν κεφαλικό φόρο, μά κανένα βότανο γιά τήν ἀρρώστια, ἀπ' αὐτά πού μάζευαν ἀπό τά γύρω βουνά.

Οί γιατροί ἦταν τόσο σπάνιοι... Ὑπῆρχαν καί ξένοι, Ἰταλοί, Γάλλοι καί Ἀγγλοι,

* Τουρκικό νόμισμα

πού ὁμως περιποιοῦνταν καί φρόντιζαν
τούς πλούσιους Τούρκους ἀξιωματούχους
καί πασάδες, γιατί τούς πλήρωναν ἀδρά.
Σπανίως κοίταζαν καί κανέναν Ἕλληνα, ἂν
διέθετε πολλούς παῖδες.

Ὁ Ὅσιος ὁμως φαίνεται πὼς πόνεσε
ὄχι μόνο γιὰ τὸν λαό, ἀλλὰ καί γιὰ τὸ ἴδιο
τὸ Μοναστήρι καί τούς Μοναχοὺς του. Τό
Βασιλομονάστηρο τῶν Κομνηνοδουκάδων
τῆς Ἡπείρου, γιὰ τίς δόξες τοῦ ὁποίου εἶχε
ἀκούσει τόσα πολλὰ, τώρα βρισκόταν σέ
θλιβερή κατάσταση. Τά κελλιά ἦταν ἀλλοῦ
καμμένα, ἀλλοῦ μισοερειπωμένα. Διάφο-
ρα ζῶα ὑπῆρχαν δεμένα στήν ἐσωτερική
αὐλή τῆς Μονῆς, σέ χώρους πού ἡ ιερό-
τητα τους δέν ἐπέτρεπε τήν παρουσία τους.

Σ' ἓνα “καθαρό” μάτι ἦταν φανερό ὅτι
μερικοὶ ἀπό τούς γεροντότερους μοναχοὺς
εἶχαν ἀνάγκη πνευματικῆς βοηθείας. Τό
ἴδιο καί μερικοὶ νεώτεροι, ἀλλὰ κι αὐτός
πού τὸν φώναζαν “Ἡγούμενο”.

Οἱ ὑπόλοιποι ὁμως προσπαθοῦσαν φι-
λότιμα νά διακονήσουν τή μεγάλη Δέσποι-

να, πού γιόρταζε εκείνη την ημέρα, και τον λαό του Θεού. Τό σεμνό τους βλέμμα αρκειές φορές διασταυρώθηκε μέ τό βλέμμα του 'Αγίου καί έστελνε λές σιωπηλή ίκεσία γιά βοήθεια. Έπασχαν από έλλειψη πατρικῆς συμπαραστάσεως καί πνευματικῆς τροφοδοσίας.

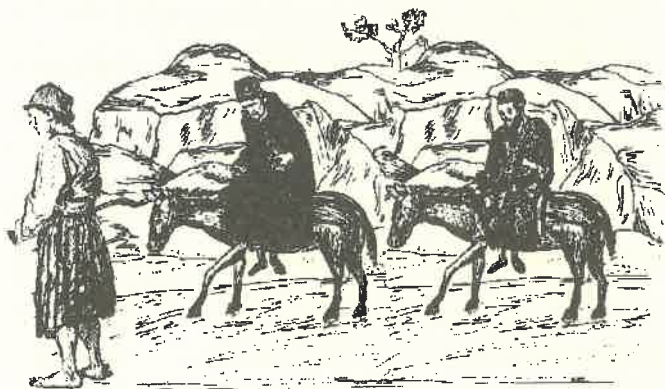
Τούς πόνεσε ὁ Όσιος. Γιά πρώτη ἴσως φορά ἔνιωσε τά εὐλογημένα σκιρτήματα τῆς πατρικῆς στοργῆς...

Όταν, λίγο προτοῦ φύγουν, προσευχήθηκε μόνος του μέσα στήν κατανυκτική βυζαντινή Ἐκκλησιά, τήν Ἐκκλησιά πού 'χε χτίσει ὁ Όσιος Ἀρσένιος πρίν τέσσερις περίπου αἰῶνες, μέσα στό γλυκύτατο ἡμίφως τῶν καντηλιῶν, μπροστά στήν εἰκόνα τῆς Πανάχραντης Δέσποινας, εἶπε τό "γεννηθῆτω" στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μέσα στήν καθαρή του καρδιά ἔλαβε τήν πληροφορία καί τήν ὑπόσχεση τῆς συμπαραστάσεώς Της, ἀπό τό ἱλαρό Θεομνητορικό βλέμμα πού ἀνάβλυζε πλουσιοπάροχα τή θεία στοργή Της... Σιωπηλοί μάρτυρες στήν προσευ-

χή του αὐτή, ἦταν οἱ ἰλαροπρόσωποι Ἅγιοι, πού λές κι ἦταν ζωντανοί, συμπάρα-
στεκαν ζωγραφισμένοι ὁμορφα σιούς τοί-
χους τῆς Ἐκκλησιᾶς *. Μερικές ἀκτῖνες
ἀπό τὰ μικρά μεσημβρινά παράθυρα καί-
δευαν εὐλαβικά τὰ πρόσωπά τους καί μετὰ
ἔπεφταν ἐπάνω στό σκυμμένο κεφάλι τοῦ
προσευχομένου Ὁσίου, σάν νά ἤθελαν νά
τοῦ μεταγγίσουν τήν θαλπωρή τοῦ Οὐρα-
νοῦ...

* Πρόκειται περί τοῦ πρώτου Ναοῦ, πρὶν τὴν καταστρο-
φή τοῦ 1826

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Η ΔΩΔΕΚΑΕΤΗΣ ΗΓΟΥΜΕΝΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΔΑΥΙΔ

Πρός τό τέλος τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1520, ἓνα ἥσυχο ἀπομεσήμερο, μιά μικρή συνοδεία ἀνηφόριζε πρὸς τή Βαρνάκοβα. Ἦσαν ὅλοι πάνω σέ ζῶα, ἐκτός ἀπό ἓναν ἀγωγιάτη, πού κρατοῦσε τά χαλινάρια τοῦ πρώτου ζώου καί τό ὀδηγοῦσε μέ ἀσφάλεια. Ἐπάνω του ἦταν ὁ Δεσπότης τῆς Ἄρτας Ἀκάκιος. Ἀπό πίσω ἐρχόταν ὁ ἅγιος Δαυίδ καί ἀκολουθοῦσαν

ένας διάκονος καί δύο ἱερεῖς ἀπό τά πλησιέστερα χωριά. Διασχίζοντας τό πυρόξανθο δάσος τοῦ Μοναστηριοῦ μέ τά χιλιόχρωμα φύλλα νά ριγοῦν στό ψυχρό φθινοπωρινό ἀεράκι, δέν μπόρεσαν νά μή θαυμάσουν τήν ὁμορφιά.

Ὁ Ἅγιος, ἄν καί ἦταν σκεπτικός, γεμάτος ἀπό ἀντίθετα συναισθήματα, δέ μπόρεσε νά μή ψιθυρίσει τό “ὡς ἐμεγαλύνθη τά ἔργα σου, Κύριε!...”

Πλησιάζοντας, ἀκούστηκαν οἱ καμπάνες τῆς Βαρνάκοβας θριαμβευτικές! Οἱ Μοναχοί ἤ ἀντιλήφθηκαν ἤ πληροφορήθηκαν πώς ἐρχόταν ὁ Δεσπότης. Μαζί του ὁμοῦς ἐρχόταν καί ὁ νέος θεόσταλτος πνευματικός πατέρας τῆς Μονῆς. Ὁ ἀναγεννητής της καί ἡ δόξα της μέσα στόν 16^ο αἰῶνα. Μιά ρωμαλέα πνευματική παρουσία πού, ὡς ὄργανο τῆς Θείας Χάριτος, ἀνέστησε ὅσες ψυχές ἦσαν καλοπροαίρετες καί τό ποθοῦσαν. Ἀνοιξε ὁ νέος Ἠγούμενος μέ γενναιοδωρία τό πλούσιο θησαυροφυλάκιο τῆς ψυχῆς του καί ἔδωσε καί

μετέδωσε χάριτες, βοήθεια, παρηγοριά σέ
 όσους τό θέλησαν. Τά πάντα στή ζωή τοῦ
 πνεύματος εἶναι θέμα ἐλεύθερης ἐπιλογῆς.
 “Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ τρα-
 γωδία καί τό μεγαλεῖο του”.

Λένε πώς συνάντησε ἀντίδραση καί μά-
 λιστα ἐπίμονη καί σκληρή. Ἔτσι εἶναι. Ἄν
 ἐπιχειρήσει κανεῖς νά ἀνασηκώσει ἓνα
 σῶμα ἢ μιά ψυχή συγκύπτουσα, ὁ πόνος
 τῆς ἀνορθώσεως θά φέρει, ἄν δέν ὑπάρχει
 ὁ ἐναγώνιος πόθος τῆς σωτηρίας, καί τήν
 κραυγή καί τήν ἀντίδραση καί τήν ἄρνηση,
 ἀκόμη καί τήν ἐχθρότητα. Τά γεύτηκε ὅλα
 αὐτά καρτερικά ὁ Ὅσιος στήν προσπάθειά
 του νά βοηθήσει, ὅπως ὁ γιατρός μακρό-
 θυμα ἀντιμετωπίζει τίς ἀντιδράσεις τοῦ πό-
 νου τοῦ ἀσθενοῦς. Πολλές φορές πόνεσε
 καί ὁ ἴδιος καί πολλές φορές δάκρυσε.
 Στή Βαρνάκοβα “ἔσπειρεν ἐν δάκρυσιν
 ἐνθέοις”.

Ὅταν ἀνέλαβε τήν ἡγουμενία τῆς Βαρ-
 νάκοβας βρισκόταν γύρω στό 35 του χρό-
 νια! Στήν Παναγία καί στό ἀνορθωτικό

ἔργο τῶν ψυχῶν μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἀφιέρωσε καί πρόσφερε τήν ὥριμη νεότητά του. Δώδεκα ὀλόκληρα χρόνια, ἀπό 35 μέχρι 47 περίπου ἐτῶν, “νουθετοῦσε ἕνα ἕκαστον μετά δακρύων”, ἔσπερνε τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἐλεοῦσε πνευματικά καί ὑλικά, ἀγωνιζόταν καί ἀθλοῦσε στά μεγάλα ἀγωνίσματα τῆς ὑπομονῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς ἀγάπης.

Καί ὅλη αὐτή ἡ προσφορά δέν ἀφοροῦσε μόνο τοὺς Μοναχοὺς. Ἀπευθυνόταν καί κατευθυνόταν καί πρὸς τόν λαό τοῦ Θεοῦ. Αὐτόν ἀκριβῶς τόν λαό, γιὰ τόν ὁποῖο ἔγινε λόγος πῶς πάνω. Πραγματικά ὁ Ἅγιος Δαυίδ στήν θεάρεστη ζωὴ του ἀκολούθησε πιστά τ' ἀχνάρια τοῦ μεγάλου του προστάτη, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Εἶχε ἀπαστράπτουσα καθαρότητα καί ἀγνότητα, φλογερή ἀφοσίωση καί ἀγάπη σὸν Χριστό. ἦ Ἦταν φιλήρνημος, καί ὁμῶς διακόνησε, ὅπως ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, τόν λαό τοῦ Θεοῦ, ὀδηγώντας τον στήν μετάνοια, ὅπως κι ἐκεῖνος.

Πολλές φορές, όπως συμβαίνει σέ
ὅλους πού ἀντιπαλαίουν ὄχι μόνο “πρός
σάρκα καί αἷμα ἀλλά καί πρὸς τὰς ἀρχάς
καί ἐξουσίας τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ αἰῶ-
νος τούτου”, μάτωνε ψυχικά ὁ Ὑἱ Ἁγίος.
Εὐτυχῶς πού ὑπῆρχε τό γλυκύ ἀνανεωτικό
καταφύγιο τῆς προσευχῆς, ἡ συμπαράστα-
ση καί παρηγοριά τῆς οὐράνιας Δέσποινας
καί τοῦ Ὁσίου ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Ἀρ-
σενίου.

Δέν θά ἦταν ὅμως ἀλήθεια ἂν ὑποστή-
ριζε κανεῖς πὼς ὁ Ὑἱ Ἁγίος δέν βρῆκε στήν
Βαρνάκοβα καί καλοὺς Μοναχοὺς. Μονα-
χοὺς καλοπροαίρετους, πού διψοῦσαν γιὰ
πνευματικὴ ζωή, πού διψοῦσαν τὴν σωτη-
ρία τους. Καί νέους καί προχωρημένους
στήν ἡλικία. Πῶς μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ
ἡ ὑπαρξη “ἀγαθῆς γῆς”, ὅταν ἔχουμε καρ-
ποφορία;

Καί ὑπῆρξε καρποφορία, μεγάλη καί
θαυμαστή μέσα στὸν 16° αἰῶνα ἀλλὰ καί
στὸν 17°. Οἱ ἱστορικοὶ ἐρευνητὲς ἀναφέ-
ρονται σέ κωδικογράφους - βιβλιογρά-

φους τῆς Βαρνάκοβας, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν γνωστοί ἀπό τὴν ἐργασία τους.

Στὰ 1516 καὶ 1522 ἔχουμε γραπτές μαρτυρίες πού μᾶς ὁδηγοῦν στοῦ συμπέρασμα ὅτι οἱ δραστηριότητες γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς Μονῆς εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, ὥστε στή δεύτερη δεκαετία τοῦ αἰῶνα οἱ μοναχοί νά ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς βιβλιοθήκης καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν γραμμάτων. Οἱ μαρτυρίες προέρχονται ἀπὸ τοὺς κώδικες par. gr. 1529 τοῦ κωδικογράφου Ἰωακείμ καὶ 276 τῆς Πατριαρχικῆς Συλλογῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου διαβάζουμε:

*†Κυρίλλου τλήμονος καὶ ἀμαθοῦς γραφέως/
ἔξυσα δέ τὴν παροῦσαν γάρ βιβλὸν / εὐχεσθαι
ὦ μέροποι, τὴν ταπεινὴν μου ἦτορ' / ὅσοι ἀνα-
γνώσκει, ἐντός γάρ δέ τῆς βίβλου / καὶ
ἐν σφαλμάτοις τύχωσιν, ὀρθώσατε ἐν
τάχει / ὅτι ἀμαθὴς εἰμι, τοῦ ξύει(ν) καὶ
τοῦ λέγειν / εὐσπλαχνε μακρόθυμε // ἐλέησόν
με' /*

ἔτους γάρ δέ τρέχοντος ζῆλαω// σεπτεμβρίῳ
 ἰν(δικτιῶν)ος

ια’// ἡμέρᾳ παρασκευῇ.//

*Ἐν Βερνικώβῃ πλησίον τῆς πόλεως
 Ναυπάκτου.*

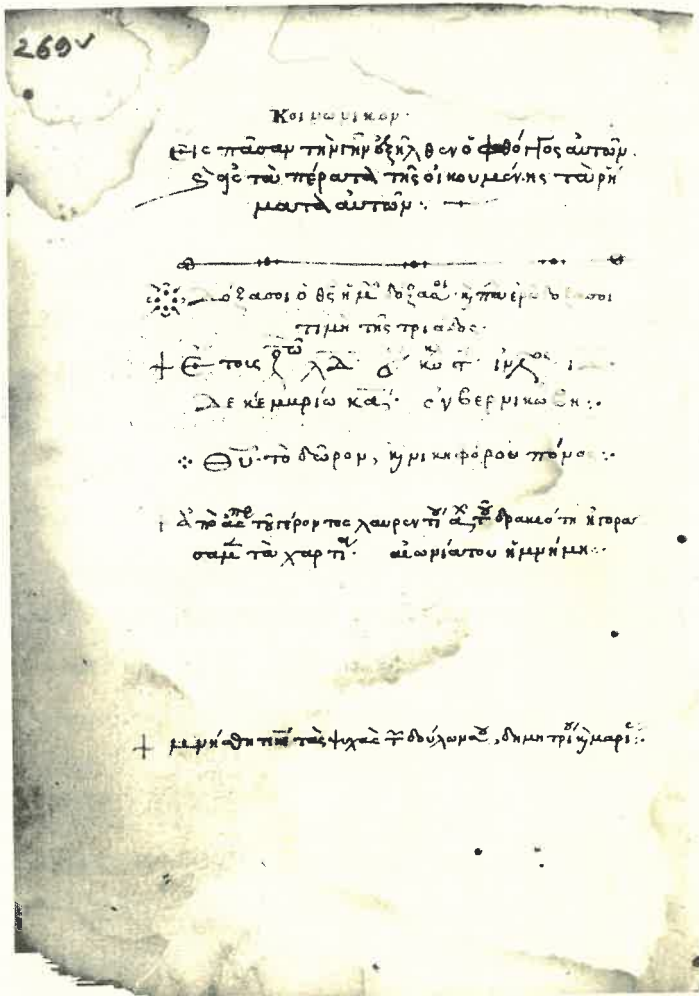
Ἐκτός ἀπό τὴν πληροφορία γιὰ ἐνα-
 σχόληση τῶν Μοναχῶν μέ τὴν βιβλιογρα-
 φία καὶ καλλιγραφία καὶ ἀσφαλῶς μέ τὰ
 περιεχόμενα τῶν χειρογράφων βιβλίων, πλη-
 ροφορούμαστε κι ἓνα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν
 μετὰ τοῦ Ἀγίου Δαυίδ συγχρόνων Μονα-
 χῶν, τοῦ Κυρίλλου. Δέν σταματάει ὁμως
 ἐδῶ ἡ ἀξία τῆς πληροφορίας. Μπροστά μας
 διαγράφεται ἡ θεία εἰκόνα ἑνός ταπεινό-
 φρονος - παρὰ τὴ μὀρφωσὴ του - Βαρνα-
 κοβίτου Μοναχοῦ. Στόν
 ἐπίλογο τῆς ἐργασίας του
 ὀνομάζει τόν ἑαυτό του
 “ταλαίπωρο καὶ ἁμαθῆ
 γραφέα” καὶ προσθέτει:
 “Ὅσοι τὴν βίβλον ἀνα-
 γνώσετε καὶ (ἀνακαλύ-

ψετε) τυχόν σφάλματα, “ὀρθώσατε ἐν τάχει” δηλαδή διορθώσατε ταχέως. Καί τελικά ἀπευθυνόμενος στόν Θεό, τόν Ὅποιο ἀποκαλεῖ εὐσπλαγχνο καί μακρόθυμο, ζητεῖ τό ἔλεός Του.

Τό κλείσιμο τῆς γραφῆς δέν ἀφήνει καμμία ἀμφιβολία ὅτι γράφτηκε στό Μοναστήρι τῆς Βαρνακόβης (ἡ Βερνικώβης, ὅπως ἐλέγετο) τό ὁποῖο, ὅπως σημειώνει, βρίσκεται πλησίον τῆς πόλεως τῆς Ναυπάκτου.

Ἀπό τήν λήθη τοῦ πανδαμάτορος χρόνου γλύτωσε καί ἄλλο ἓνα ὄνομα ἐνός ἐναρέτου καί λογίου Μοναχοῦ, καθώς φαίνεται στόν κώδικα 269 B, ὁ ὁποῖος γράφτηκε τό 1525 καί τελείωσε στίς 21 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Πρόκειται γιά τόν βιβλιογράφο κωδικογράφο Μοναχό Νικηφόρο. Περιεχόμενο τοῦ κώδικα εἶναι τό Μηνναῖο Ἰουνίου (1 - 269 A), ἡ ἀκολουθία τῶν Ἀθωνιῶν Πατέρων Ὁνουφρίου καί Πέτρου (270B - 273) καί τό ἰδιόμελον τῆς Μονῆς (σελ. 270A). Τό χειρόγραφο αὐτό

Ἡ τελευταία σελίδα ἀπὸ τοῦ χειρόγραφο
 Μνηαῖο τοῦ Ἰουνίου.

Ἔργο τοῦ Βαρνακοβίου βιβλιογράφου Νικηφόρου (1525)

στό σύνολό του ἔχει 273 φύλλα, ἡ γραφή του εἶναι μέ μαῦρο καί κόκκινο μελάνι καί ὠραῖα διακοσμητικά σχήματα. Τό ἐξώφυλλο εἶναι ξύλινο μέ δερμάτινη ἐπένδυση, ἀρκετά φθαρμένη. Αὐτή τή στιγμή τό κατέχει ἡ Ἑθνική Βιβλιοθήκη (τμήμα χειρογράφων).

Τελειώνοντας ὁ Νικηφόρος τήν βίβλο γράφει δοξολογώντας τόν Θεό:

*“Δόξα σοι ὁ Θεός ἡμῶν δόξα σοι
καί πάλιν ἐρῶ δόξα σοι.*

Τιμή τῆς Τριάδος

Δεκεμβρίου 21 ἐν Βερνικῶβη

Θεοῦ τό δῶρον καί Νικηφόρου πόνος (κόπος)

† Ἀπό ἄσπρα τοῦ Γέροντος Λαυρεντίου

Ἱερομονάχου τοῦ δρακιώτη ἀγοράσαμεν

τό χαρτίον. Αἰώνία του ἡ μνήμη.

† Μνήσθητι Κύριε τάς ψυχάς τῶν δούλων Σου

Δημητρίου καί Μαρίας.

Ἄλλος ἓνας μοναχός λοιπόν μέ ἀγιόσυνη καί μόρφωση κοντά στόν Ἅγιο Δαυίδ γύρω στά 1525 ὁ Νικηφόρος. Μέ ψυχή ὑπερχειλίζουσα τήν πρὸς τόν Θεόν δοξολο-

γία γράφει:
 “Δόξα σοι ὁ
 Θεός, δόξα
 Σοι ὁ Θεός
 καί πάλι θά
 εἰπῶ δόξα
 Σοι”. Καί λί-

γο πιά κάτω ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἱκανότητα
 τῆς καλλιγραφίας καί ὅλη ἡ πνευματική
 του κατάρτιση εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ. Δικός
 του εἶναι μόνο ὁ κόπος γιά τήν καλλιέρ-
 γεια τοῦ χαρίσματος. Διαφαίνεται κι ἐδῶ ἡ
 ἀρετή τῆς αὐτογνωσίας καί ἡ εὐλαβής τα-
 πεινοφροσύνη.

Ἀπό τήν τελευταία του σημείωση ὅτι τό
 χαρτί τό ἀγόρασε μέ χρήματα τοῦ Ἱε-
 ρομονάχου Λαυρεντίου, πληροφοροῦμαστε
 ἄλλο ἓνα ὄνομα καί μάλιστα Ἱερομονάχου
 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοῦ Λαυρεντίου, ὁ ὁ-
 ποῖος προφανῶς ἐνδιαφερόταν γιά τήν
 ἀντιγραφή τῶν Ἑκκλησιαστικῶν βιβλίων
 καί τῶν Ἀκολουθιῶν, πού ἦταν ἀπαραίτη-
 τες γιά τήν λειτουργική ζωή τῆς ἀδελφό-

τητας. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ στό μεταξύ, γι' αὐτό καί ὁ κωδικογράφος Νικηφόρος εὐχεται τελειώνοντας τό “αἰώνία του ἡ μνήμη”.

* * *

Ἐκτός τῶν βιβλιογράφων μέσα στόν 15^ο καί 16^ο αἰῶνα, ἀκολούθησε μία σειρά ἐκλεκτῶν Καλογεροδασκάλων, μέ ἱκανότητες καί ἀγιωσύνη. Παράλληλα μέ τόν πνευματικό ἀγῶνα γιά τόν ἐξαγιασμό τῶν ψυχῶν πού τοῦ ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεός, ὁ ἅγιος Ἡγούμενος τῆς Βαρνακόβης Δαυίδ θέλησε νά δημιουργήσει γιά μέν τοὺς μοναχοὺς μία ἐξαιρετική εὐκαιρία προσφορᾶς πρὸς τόν χειμαζόμενο λαό, στοὺς νεαροὺς δέ βλαστοὺς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας τίς προϋποθέσεις γιά ἀμφίπλευρη μόρφωση καί καλλιέργεια, δημιουργῶντας μιά Σχολή εὐρύτερης μαθήσεως. Ἔργο δυσχερές καί ἐπικίνδυνο, γιατί ἔπρεπε νά γίνει παρά τὴν αὐστηρή ἀπαγόρευση τοῦ κατακτητοῦ, πού ἀπειλοῦσε μέ θάνατο ἐκείνους

πού αγωνίζονταν νά γλιτώσουν τά 'Ελληνό-
πουλα από τόν έξισλαμισμό.

Ό φόβος όμως ώς ανασταλτικός παρά-
γοντας άγαθοποιοϋ δράσεως καί έθνικής
προσφορᾶς δέν μπορεῖ νά λειτουργήσσει
στήν ψυχή ενός 'Αγίου. Κι αυτό γιατί βασί-
ζεται στήν Θεϊκή προστασία καί βοήθεια.
'Εν τέλει δέ στήν άφοβία του άπέναντι στο
θάνατο.

Κατά πόσο υπήρχε βαρβαρότητα καί
άσύδοτη βία τά zoφερά χρόνια τής σκλα-
βιάς, μπορεῖ νά μᾶς τό έπιβεβαιώσσει καί
νά μᾶς δώσει μιᾶ μικρή γεύση τό ακόλου-
θο γράμμα, τό όποιο γράφτηκε από τούς
Μοναχούς τόν καιρό τής Τουρκοκρατίας
στήν Βαρνάκοβα (1752) καί στάλθηκε στόν
'Ενετό προβλεπτή τής Ναυπάκτου. Καί μή
σκεφτεῖ κανείς ότι από αἶώνα σέ αἶώνα
άλλαζε τίποτε...

('Αποσπασματικῶς)

Ἐκλαμπρότατε
καί Ἐπιφανέστατε
κύριε Ἐκτακτε Προβλεπτά,
Εὐσεβέστατε,

Φαίνεται ὅτι ἡ βαρβα-
ρότης τῶν Τούρκων γιγα-
ντοῦται κάθε φοράν πού
ἀποθηριουμένη ἐναντίον τῆς
πτωχῆς μονῆς τῆς Βαρνάκοβας
τὴν κατατυραννεῖ μέ ἀδίκους ἐκβιασμούς.

Οὗτοι δέν διέρχονται τὰ σύνορα τοῦ κρά-
τους των χωρίς νά θέλουν μέ ἀπάνθρωπον βίαν
νά ἀποκομίσουν ἐκεῖνα τὰ ὀφέλη ἀπό τὴν ἐν
ἐσχάτῃ ἐνδείᾳ ἡμετέραν μονήν, τὰ ὅποῖα οὔτε
κἂν ἡ σκέψις τῶν μοναχῶν δύναται νά συλλά-
βῃ, πολὺ δέ περισσότερον δέν δύναται νά τὰ
προσφέρει.

Διὰ νά ἀποκτήσουν ταῦτα ἐτοιμάζουν ἀ-
γρίας βασάνους, τυραννικὰς ἀπειλάς, θηριώ-
δεις θανάτους μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε κι
ἂν ἀκόμη τό σῶμα δέν αἰσθάνεται τὴν θλῖψιν
τοῦ μαρτυρίου, μεταβιβάζουν οἱ ὀφθαλμοί εἰς
τὴν καρδίαν τόσον τρομερόν θέαμα, ὥστε ἀκόμη
καί χωρίς τὰ βασανιστήρια γίνονται μάρτυρες
ἐκ τοῦ φόβου.

Ἀπὸ τούς τυραννικούς αὐτοὺς τρόπους ἀναγκασθέντες ἡμεῖς οἱ ἄθλιοι μοναχοὶ ὀφείλομεν νά ἐπινοήσωμεν τό ἀδύνατον διὰ νά κατευνάσωμεν τήν τυραννικήν ἐξουσίαν τῶν βαρβάρων Ὀθωμανῶν καί ἐκεῖνό τό ὅποῖον ἐπὶ ἔτη ὤφειλε νά χρησιμεύσῃ διὰ τήν λιτήν διατροφήν μας νά τό προσφέρωμεν (καί τό ὅποῖον εἶθε νά ἤρκει) διὰ τήν λαίμαργον ἀγριότητα τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Ο ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

Πρέπει ἀκόμη νά σημειώσουμε ὅτι ὁ Ὅσιος, ἐκτός ἀπὸ τήν κατὰ Χριστόν παιδεία καί ἄσκησιν, ἡ ὁποία χάριτι Θεοῦ τόν ἔφερε στήν ἀγιότητα, εἶχε καί μόρφωση θεολογική καί φιλολογική. Ἦταν βαθύς γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τό Συναξάριό του, ὁ Γέροντάς του Ἀκάκιος τόν εἶχε στεῖλῃ καί ἐμαθήτευσεν σιό λόγιον Διδάσκαλον καί Ἐκκλησιαστικόν ὑμνογράφον Ἰουσιτῖνον Δεκα-

* Ὁ Δεκαδύων Ἰουσιτῖνος γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1472. Ἦτο ἐγκρατής (κύριος) τῆς

δύωνα* καί στόν εὐγενέστατο Ἀνδρέα Ἀρνῆ. Τό πότε δέν τό γνωρίζουμε, ὅπωςδῆποτε ὁμως πρίν ἀναλάβει τήν ἡγουμενία τῆς Βαρνάκοβας.

Κατόπιν τούτου γίνεται γνωστό ὅτι ὁ ὁσιος Δαυίδ εἶχε καί ἀπό αὐτή τήν ἀποψη τήν δυνατότητα τῆς δημιουργίας Ἑλληνικοῦ σχολείου στό μοναστήρι. Καί μπορούσε ἄνετα νά ἐποπτεύει τήν ὁμάδα τῶν λογίων Μοναχῶν τῆς Βαρνάκοβας, στό διδασκαλικό ἔργο καί στήν ἐν γένει πνευματική ἐργασία.

Ὁ Δημ. Σταμέλλος στό βιβλίον του “Ἡ

Ἑλληνικῆς γλώσσης καί Θεολογίας. Ὁ Ἄλδος Μανούτιος, διάσημος Ἰταλός τυπογράφος, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τοὺς Ἑλλήνας ἀρχαίους συγγραφεῖς καί τό ψαλτήριον (1490 - 1498) τό ὁποῖον διήρπασεν ὁ Δεκαδύων εἰς 20 καθίσματα, τόν εἶχε προσλάβει ὡς ἐπιμελητὴ τῶν ἑλληνικῶν ἐκδόσεων τοῦ τυπογραφείου του.

Ἀπέθανεν εἰς Βενετίαν κατὰ τό 1540

(Ἡθική καί Θρησκ. Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 4,
λῆμ. Δεκαδύος)

Δωρίδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας” γράφει:

“ Ἡ πρώτη περίοδος πνευματικῆς ἀκτινοβολίας τῆς Βαρνάκοβας σημειώνεται μέ τήν παρουσία ὡς Ἡγουμένου τοῦ μοναστηριοῦ, στίς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, τοῦ ὁσίου Δαυίδ, πού φαίνεται πῶς διέθετε ὄχι μονάχα ὀργανωτικές ικανότητες, ἀλλά καί βαθύτερες πνευματικές ἀνησυχίες, ὅσο καί εὐρύτερη φιλοσοφική ἐποπτεία πάνω στήν οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας..... Φρόντισε λοιπόν γιά τήν ἵδρυση σχολῆς εὐρύτερης μόρφωσης, πού ἡ λάμψη της ἐνθουσίασε τόν Πατριάρχη Ἱερεμία, ὁ ὁποῖος περὶ τά μέσα τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, ἐπισκέφθηκε τό Μοναστήρι γιά νά δεῖ ἀπό κοντά τό πολιτιστικό ἔργο πού γινόταν ἐκεῖ, μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ Ἡγουμένου. Στόν ὅσιο Δαυίδ πρέπει ν’ ἀποδώσουμε τήν ἵδρυση Ἑλληνικοῦ σχολείου στό Μοναστήρι”.

Τό ὅτι ἡ πνευματική ἀκμή τῆς Μονῆς συμπίπτει μέ τήν ἡγουμενία τοῦ ὁσίου Δαυίδ, τό ἐπιβεβαιώνει καί ὁ Π. Καλο-

* Ἡ Ἱερά Μονή τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης “Βαρνάκοβα”, Ἀμφισσα 1957, σελ. 98

Ἐπίσημη ἐπί-
σκεψις τοῦ
Πατριάρχου
κατὰ τὴν
τουρκοκρατία

νάρος*, καθὼς καὶ ὁ ἱστορικοαρ-
χαιολόγος ἀρχιτέκτων Ἀ. Ὁρλάνδος.

Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α' μετὰ ἀπὸ
δέκα χρόνια πνευματικῆς ἀλλὰ καὶ ἀνα-
καινιστικῆς ἐργασίας τοῦ ἁγίου ἡγουμένου
Δαυίδ, ἐπισκέφθηκε τὸ Σταυροπηγιακὸ
Μοναστήρι τὸ 1530. Ἦρθε μὲ συνοδεία
κληρικῶν καὶ μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸ ρήτο-
ρα Ἑρμανουὴλ Ξανθινό *

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Πατριάρχου ὑπῆρξε
σταθμὸς στὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς. Ἀποτε-
λεῖ δὲ ἀπόδειξιν γιὰ τὴν καλὴν, ἀπὸ πάσης

* Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, Ἡ Μονὴ Βαρνάκοβας,
σελ. 16 καὶ σημ. 3

ἀπόψεως, κατάστασή της τόν καιρό ἐκεῖνο. Καί ὁ καιρός ἐκεῖνος δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά ἡ περίοδος ἡγουμενίας τοῦ ἁγίου μας.

Κατά τήν ἐπίσκεψη αὐτή ὁ Ἱερεμίας ἔλαβε γνώση ὄχι μόνο γιά τό ἔργο τοῦ ὁσίου, ἀλλά καί γιά τήν ἀγιωσύνη του. Ὁ μέγας Χαρτοφύλακας Ξανθινός* ἀξιώθηκε νά τόν ἰδεῖ “ὄρθρου βαθέος” μπροστά στήν ἁγία Πρόθεση, φωτόλουστο ἀπό θεῖο φῶς,

*Ὁ Ἐμμανουήλ Ξανθινός ἐχρημάτισε χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Παχωμίου Α Θεολήπου καί Ἱερεμίου Α (1505 - 1521). Τοῦτον ἡ πατριαρχική ἱστορία καλεῖ σοφώτατον καί θεολογικώτατον. Ἀπεβίωσε τό 1551. Ὑπῆρξε ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας καί διά συγγραμμάτων του ἐστηλπέυσε τās πλάνας τῶν Λατίνων καί τῆς Ρωμαϊκῆς αὐλῆς. Ἀκόμη κατεῖχε καί τό τάλαντον τῆς Ὑμνογραφίας. Εἶχε συγγράψει Ἀκολουθία διά τόν ἅγιον Μάρκο τόν Εὐγενικό.

(Κων. Σάθας, “Νεοελ. Φιλολογία”,
σελ. 123 - 124)

‘Ο Πατριάρχης
 ‘Ιερεμίας ὁ Α,
 ὁ ἐπισκεφθεὶς
 τὴν Βαρνάκοβα
 ἐπὶ ἡγουμενίας
 τοῦ ‘Οσίου Δαυίδ
 τὸ 1530

νά στέκεται μετέωρος πάνω ἀπ’τό ἔδαφος!

‘ Αμέσως ἔτρεξε νά εἰδοποιήσῃ τὸν
 Πατριάρχη, λέγοντάς του:

-- Σπεύσατε, Παναγιώτατε, νά ἰδῇτε
 οὐράνιον ἄνθρωπον!

‘ Ο Πατριάρχης βιάστηκε νά κατεβεῖ
 στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ δέν ἀξιώθηκε νά δεῖ
 τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπὸ τὸν ὄσιο δακρύ-
 βρεχτο. Κατόπιν τούτου ἀλλὰ καὶ τῆς καλῆς
 γνώμης πού εἶχε ἀνέκαθεν γιὰ τὸ σεπτό
 πρόσωπό του, τοῦ πρότεινε τὸ ἐπισκοπικὸ
 ἀξίωμα. ‘ Ο ἅγιος ὁμως γιὰ μιὰ ἀκόμη
 φορά ἀρνήθηκε σταθερά.

Ένας άλλος τομέας στόν ὁποῖο διακρίθηκε ὁ ὅσιος, ἦταν αὐτός τῆς συμπαραστάσεως καί τῆς ἐλεημοσύνης. Οἱ ἀνάγκες, βέβαια, ἦταν τότε ἀπεριόριστες. Ἡ κηρεία, ἡ ὀρφάνεια, ἡ φτώχεια, ἡ ἀρρώστια, ὁ κατατρεγμός, ὁ φόβος. Μαζί μέ αὐτά καί οἱ ψυχικοί κίνδυνοι πολλοί. Ἡ βαρβαρότητα συναγωνιζόταν τήν διαφθορά ἐκ μέρους τοῦ κατακτητῆ. Καί τά δολώματα πολλά γιά τήν ψυχή τοῦ στερημένου Ἑλλήνα. Πολλές ψυχές κινδύνευαν νά λυγίσουν καί νά χαθοῦν μέσα στό ἡθικό βάραθρο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ.

Γιά ὅλα αὐτά καί σέ ὅλα αὐτά ἔπρεπε νά βοηθάει, νά ἀνακουφίζει, νά στηρίζει ὁ Ἡγούμενος τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας. Μετά τόν ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος ὁμως εἶχε μακρῶς τήν ἔδρα του (στίς Ἄρτα), ἐκεῖνος ἦταν ὁ πνευματικός πατέρας τῆς περιοχῆς. Φορτωμένος μέ ὅλα τά καθήκοντα καί μέ ὅλες τίς ὑποχρεώσεις.

Καί ἀνταποκρινόταν ὁ ἅγιός μας μέ ὅλες τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του, ζητῶντας

πάντα βοήθεια από την Ὑπεραγία Θεοτόκο. Ὡς ἦταν ὁ ἀγαθὸς σύμβουλος, ὁ παρηγορητὴς, ὁ προστάτης, ὁ τροφέας, ὁ εἰρηνοποιός, ὁ δάσκαλος, ὁ γιατρός ψυχῶν καὶ σωμάτων.

Τὸ ἰσχυρότερο “γιατρικό” του ἦταν ἡ προσευχή του. Ἔβαζε τὸ ἀπλό ὕφαντό του πετραχήλι, ἔπαιρνε καὶ τὸ μικρὸ χειρόγραφο εὐχολόγιό του καὶ διάβαζε καὶ προσευχόταν καὶ παρακαλοῦσε, ἱκέτευε κι ἔκλαιγε! Δέν ἦταν ἀπλῶς ἐλεήμων ὁ ὁσῖος Δαυίδ, τὸ “φιλέρημο αὐτό τρυγόνι”, πού βρέθηκε στὴ δίνη φοβερῶν περιστάσεων καὶ σκληροῦ ἀγῶνα λόγῳ τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία ἔζησε. Ὡς ἦταν εὐσπλαγχνος. Πονοῦσε ἡ ψυχὴ του, ὅταν ἔβλεπε τὴν ἀνθρώπινη δυστυχία, τὸν ἀνθρώπινο πόνο, τὴν ἀνθρώπινη πῶση. Τὸ συναξάριό του εἶναι γεμάτο ἀπὸ συγκινητικὰ περιστατικά, σὰ ὅποια διαφαίνεται ἡ θεοφιλὴς αὐτὴ ἀρετὴ του.

Διηγοῦνται οἱ βιογράφοι του πὼς ὅταν βρισκόταν μπροστὰ σ’ ἓναν ταλαιπωρημένο, σ’ ἓναν πονεμένο, ἔκλαιγε. Δέν ἐλεοῦ-

σε μέ τήν λογική. Καί οὔτε μόνο μέ τή συνείδηση, μέ τό “πρέπει”. Ἐλεοῦσε μέ τήν καρδιά. Πρῶτα ἔδινε τήν συμπόνοια του, πρῶτα ἐνεργοῦσαν σάν τό πιό γλυκό βάλσαμο στόν πονεμένο ἄνθρωπο τά δάκρυά του, καί μετά ἐρχόταν ἡ ὑλική κι ἡ πνευματική βοήθεια. Πόσα τέτοια δάκρυα πρέπει νά ἔχυσε ὁ ἅγιός μας! Ἄπειρα!

Ἄναμφίβολα, ἦταν καί ἡ ἐποχή του πολύ πικρή καί πολύ πονεμένη γιά ὅλο τό Γένος τῶν Ἑλλήνων! Ἦταν σταυρώσιμη. Ὅμως ὁ Πανάγαθος Θεός δίνει καί τήν ἀνάλογη παρηγοριά στήν κάθε ἐποχή. Πολύς πόνος; Πολλή παρηγοριά. Στέρηση ὑλικῶν ἀγαθῶν; Αὔξηση πνευματικῶν.

Τότε ἡ θεία ζεστασιά τῆς πίστεως στόν Χριστό θέρμαινε τίς καρδιές μέ τίς πιό γλυκές μυστικές παρηγοριές. Τό “πᾶρε - δῶσε” τῆς γῆς μέ τόν οὐρανό ἦταν μεγάλο. Ἕνα φτωχοκάντηλο, μιά ξεθωριασμένη εἰκόνα, μιά προσευχή κι ἕνα γονάτισμα μέσα σέ μιά μισόγυμνη ταπεινή Ἐκκλησοῦλα, ἀνοίγε τούς Οὐρανούς. Ἀνοίγε τότε

εύκολα ἡ ἀγκαλιά τοῦ Θεοῦ, γιατί τά παιδιά Του πονοῦσαν πολύ, καί ὁ πόνος τά ἐξαγίαζε καί μπορούσαν εύκολα νά πλησιάσουν τόν Πανάγιο, τήν Παναγία Μητέρα Του, τούς Ἀγίους Του. Κι αὐτό γιατί ἦταν μικροί ἅγιοι αὐτοί πού ἔμεναν ἀφοσιωμένοι στήν ἀγία Πίστη τοῦ Χριστοῦ.

Ἐνα ἐπί πλέον ἀξιοπρόσεκτο καί συγκινητικό σημεῖο τῆς ζωῆς του, πού τονίζεται στό Συναξάρι του, εἶναι τό ὅτι ἦταν ἰδιαίτερα γνωστός γιά τά πατρικά του αἰσθήματα. Καί ἂν ἦταν πατρικά γιά τούς ἐνήλικες, καταλαβαίνει κανεῖς πόσο ἦσαν γιά τά παιδιά. Γιά τά βλαστάρια τοῦ Γένους, πού προσπαθοῦσαν ν' ἀνθίσουν καί νά ἐπιβιώσουν μέσα στό σκληρό χειμῶνα τῆς σκλαβιάς.

Ἐπάνω σ' αὐτά ἤπλωσε στοργικά τό ἀγιασμένο ρᾶσο του καί τά σκέπασε. Δέν εἶναι μόνο πώς ἴδρυσε τό σχολεῖο γιά χάρη τους μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Δέν εἶναι ὅτι τούς περισσότερους μαθητές τούς κρατοῦσε οἰκότροφους στό μοναστήρι μέ-

σα, γιά νά τρῶνε ἓνα κομμάτι ψωμί καί ν' ἀποφεύγουν τό ἐπικίνδυνο "πήγαινε-ἔλα". Εἶναι κάτι περισσότερο. Εἶχε τήν τόλμη καί τήν αὐταπάρνηση νά προσφέρει ἄσυλο σέ ὅσα ἀπ' αὐτά κατέφευγαν στό Μοναστήρι κυνηγημένα ἀπ' τούς Τούρκους, προσπαθώντας ν' ἀποφύγουν τό φρικτό παιδομάζωμα καί τά κολασμένα ἄντρα, ὅπου τά πήγαιναν γιά νά τά ἐξιολαμίσουν καί νά τά ἀποκτηνώσουν. Πόση γενναιότητα σι' ἀλήθεια χρειάζοταν γι' αὐτό!

Οἱ ὑπόγειες κρύπτες τῆς Ἐκκλησίας καί οἱ μυστικές ἔξοδοί της πολλές φορές χρησιμοποιήθηκαν σέ σχετικές περιπτώσεις. Καί τότε κι ἀργότερα.

Ὅμως ἡ φιλόανθρωπη δραστηριότητα τοῦ ἁγίου δέν ἦταν δυνατόν νά παραμείνει γιά πάντα κρυφή ἀπ' τούς Τούρκους. Καί καθώς τούς χαρακτήριζε ἡ καχυποψία καί ὁ φόβος - ὅπως ὅλους πού κατέχουν κάτι παράνομο - караδοκοῦσαν νά βροῦν εὐκαιρία γιά νά χτυπήσουν τόν ἅγιο.

Ἔτσι, ὅταν γύρω στά 1532 κάποια δυ-

“Κάθε βραδυά,
μές σπὴν πλατύστηθι Ἐκκλησιά
τά στήθεια γίνονταν πλατειά
γιά νά χωρέσουν τοῦ Χριστοῦ
τ’ ἄφθαρτο μεγαλεῖο·
γιά νά χωρέουν τ’ ὄραμα
τῆς Λευτεριᾶς τό θεῖο.”

στυχισμένα Ἑλληνόπουλα, αἰχμάλωτα τοῦ πασᾶ τῆς Λειβαδιᾶς, κατάφεραν νά δρα-
πειεύσουν, ἀναστατώθηκε ἡ τουρκιά τῆς
Ρούμελης. “Πεζούς καβαλαραίους” ἔβαλαν
γιά νά τά βροῦν. Πουθενά ὅμως δέν βρέ-
θηκαν. Τότε, οἱ ὑποψίες στράφηκαν πρὸς
τόν ἅγιο Δαυίδ.

Ἄπ’ ὅσους ἀσχολήθηκαν μέ τόν βίο
του, ἄλλοι γράφουν πὼς πρόκειται γιά
προδοσία κι ἄλλοι γιά συκοφαντία. Ὅπως
καί νά ’χει ὅμως ἡ ὑπόθεση, τὴν ἐξήγησι
τὴ δίνει ἡ ἀγάπη καί ἡ συμπαράστασι πού
ἔτρεφε καί ἔδειχνε στά ταλαιπωρημένα
νιάτα τῆς ἐποχῆς του. Ἄν δέν συνέβαινε
αὐτό, θά ἦταν ἄξιο ἀπορίας, γιατί στὴν
περιοχὴ πού συνέβη ἡ δραπετεύσι τῶν μι-
κρῶν σκλάβων ἀλλὰ καί στὴν εὐρύτερη πε-
ριοχὴ, παρ’ ὅλο πού ὑπῆρχαν πολλὰ μονα-
στήρια καί ἡγούμενοι, κληρικοὶ καί πρού-
χοντες, ἡ ὀργή τῶν τυράννων στράφηκε
στόν ἅγιο.

Κατόπιν διαταγῆς τοῦ πασᾶ τῆς Λεβα-
δείας στάλθηκαν στρατιῶτες, πού τόν συνέ-

λάβαν καί τόν ὁδήγησαν μπροστά του. Ἐκεῖ ὁ ἅγιος ἔζησε τό προσωπικό του “πραιτώριο” καί τό μαρτύριό του. Πλήρωσε τό φόρο τῆς ἀγάπης του. Οἱ ξυλοδαρμοί καί τά βασανιστήρια τόν ἔφθασαν πρό τοῦ θανάτου. Τόν κρέμασαν ἀπό τά χέρια ὧρες ὁλόκληρες! Ἔτσι ἔφθασε στίς τελευταῖες του ἀναπνοές. Ὁ Θεός ὅμως δέν τόν ἄφησε νά πεθάνει. Εἶχε ἄλλο σχέδιο γιά τόν ὄσιό Του.

Φώτισε, λοιπόν, μερικούς πλούσιους προύχοντες τῆς Λεβαδείας, πού ἐκτιμοῦσαν τόν ὄσιο, κι αὐτοί πλήρωσαν ἀδρά τόν πασᾶ καί τόν ἔβγαλαν ἀπό τά χέρια του μισοπεθαμένο. Ἐκανε μέρες νά χρησιμοποιοῦνται τά χέρια του, ἀπό τό κρέμασμα πού τοῦ ἔκαναν...

* * *

Μία τέτοια δωδεκαετής ἐργασία τοῦ ἀγίου, μία τέτοια πνευματική σπορά μέ δάκρυα, θυσίες καί στό τέλος μαρτύριο, ἦταν ποτέ δυνατόν νά μήν καρπίσει; Ναί, κάρ-

πισε ἡ ἀναγεννητική προσπάθεια τοῦ ὁσίου
Δαυίδ. Ἦ ἴσως ἐκεῖνος νά μὴν εἶδε πολλοὺς
καρπούς, ἴσως ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ νά μὴν
ἄφησε νά τοὺς διακρίνει πάνω στήν ἔμ-
ψυχη ἄμπελο πού καλλιέργησε, γιά λόγους
πού μόνο Ἐκεῖνος γνωρίζει.

Κανείς δέν ἀμφισβητεῖ τό γεγονός ὅτι
ὁ ὁσιος γεύτηκε καί τήν πίκρα τῶν ἀντι-
δράσεων καί τῆς ἀγνωμοσύνης. Εἶναι κοι-
νός ὁ δρόμος τῶν δικαίων. Κοινό καί τό
ποτήριο τῆς χολῆς, τό ἀντί τοῦ μάννα. Αὐτό
ὅμως εἶναι ἄσχετο μέ τήν ἐν γένει καρπο-
φορία τοῦ ἀγίου στή Βαρνάκοβα.

Ὁλόκληρος ὁ 16^{ος} αἰῶνας καθὼς καί ὁ
ἐπόμενός του, ἦταν γεμάτοι ἀπό τοὺς στά-
ξεις τῆς δικῆς του σποράς, ἀπό δράγματα
πνευματικῆς καρποφορίας! Μιά σειρά ἀπό
ὁσιακές μορφές, προικισμένες μέ τό χά-
ρισμα τῆς διδασκαλίας, μύστες καί μυστα-
γωγοί στό μυστήριο τῆς εὐσεβείας, φορεῖς
ζωντανοί τῶν εὐγενῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς,
διαδέχτηκαν τόν ἅγιο ἀναγεννητή καί ἀ-
νορθωτή τῆς Μονῆς τῆς Ἀειπαρθένου. Κα-

λογεροδάσκαλοι περίφημοι, ὅπως ὁ Νικόδημος Καβάσιλας, ὁ Χριστόφορος, ὁ Καλλίνικος, πού συνέχισαν τό ἔργο του καί τό διεύρυναν. Οἱ μαθητές τους ἔφθασαν στό ἐπίπεδο τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, ὅπως ὁ Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός καί ἄλλοι.

Ἐκεῖνος ὁμως ἄνοιξε τά φτερά του γιά ἄλλα μέρη... Μετά τό μαρτύριο, ψυχικό καί σωματικό, ἀναζήτησε τή γαλήνη. Μερικοί ἐπιχείρησαν νά ἐρμηνεύσουν τήν ἀπόφαση αὐτή τοῦ ἁγίου. Ἄλλοι ὑποστήριξαν πώς τό ἔκανε, γιατί δέν τόν ὑπήκουαν οἱ μοναχοί, ἄλλοι ἐπειδή νίκησε ἡ ἀγάπη του γιά τόν ἡσυχασμό καί ἄλλοι γιατί θέλησε νά ἀποφύγη τή δόξα τῶν ἀνθρώπων, πού μετά ἀπό τό μαρτύριό του θά τόν τιμοῦσαν πλέον σά ζωντανό μάρτυρα.

Δέν ἀπορρίπτει κανείς τίποτε. Ὑπάρχει ὁμως καί μία περιοχή, πού εἶναι ἀνεξερεύνητη γιά ὅποιονδήποτε μελετητή τοῦ βίου του. Εἶναι ἡ περιοχή στήν ὁποία δέν μπορεῖ νά εἰσέλθει κανένας ἐρευνητής. Εἶναι

ἡ περιοχὴ πού συναντᾶται ἡ ψυχὴ μέ τόν Θεό της. Μόνο ὁ καρδιογνώστης Θεός καί ὁ ἄνθρωπος - στήν προκειμένη περίπτωση ὁ ἅγιος - γνωρίζουν τίς πνευματικές διεργασίες πού συνέβησαν, γιά νά βγεῖ μιά τέτοια ἀπόφαση, τόσο σοβαρή. Κι ἀπ' ὅσο εἶναι γνωστό, οἱ ἅγιοι τίποτε τό σοβαρό δέν ἀποφασίζουν, ἂν δέν πάρουν "πληροφορία" ἀπό τόν Θεό. Ἴσως ἔπρεπε ὁ σπορεύς τοῦ Κυρίου νά πάει νά σπεῖρει καί σέ ἄλλους πνευματικούς ἀγρούς, καί σ' ἄλλες ψυχές, πού ἦσαν στερημένες.

Ἴσως καί σέ κάποιες ψυχές Βαρνακοβιτῶν Πατέρων μέ τή φυγὴ του νά δόθηκε τό πιό ἀκριβό δῶρο, πούμποροῦσαν νά δεχτοῦν: ὁ λυτρωτικός πόνος τῆς μετανοίας! Εἶναι τόσο ὀδυνηρό τό κενό πού ἀφήνει ἓνας ἅγιος ὅταν φεύγει, πού κι οἱ πλέον σκληρυμένες καρδιές πονοῦν καί μαλακώνουν. Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις τά δάκρυα τῆς συντριβῆς ξεπλένουν κάθε ρύπο, καθαρίζουν, λαμπρύνουν, ἀνορθώνουν. Καί ὁ ἅγιος Δαυίδ, ὁ λεγόμενος Γέρων, θεω-

ρεῖται ὅτι εἶναι ὁ ἅγιος τῆς μετανοίας.

Ὅπως εἶναι ἡ ἁγία Παρασκευή θεραπεύτρια γιά τίς ἀσθένειες τῶν ματιῶν ἢ οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι γιά τίς ἀσθένειες γενικά, ὁ ὁσιος Δαυίδ εἶναι ὁ ἅγιος πού βοηθάει στήν ψυχική ἀσθένεια τῆς σκληρύνσεως καί τῆς ἀμετανοσίας. Γι' αὐτό καί ἕνα ἀπό τά Ἀπολυτίκια πού εἶναι γραμμένα γιά κεῖνον, τόν ἀποκαλεῖ “ἄριστο ποδηγέτη ἐν ὁδῷ μετανοίας”.

Στ' ἀλήθεια, ἂν τότε πού ἔζησε ὁ ἅγιος χρειάζοταν ἡ μετάνοια, πού ἡ πατρίδα μας ἦταν καρφωμένη πάνω στόν σταυρό τῆς σκλαβιάς, πόσο χρειάζεται τώρα, πού ἀπειλεῖται θανάσιμα ἀπό τόν ἄρχοντα τοῦ σκοτους καί τά ὄργανά του; Τώρα ἡ μετάνοια ἀποτελεῖ τή μοναδική διέξοδο καί προϋπόθεση σωτηρίας, σέ προσωπικό καί σέ ἐθνικό πεδίο. Μιά μετάνοια πού θά φέρει τή σωτήρια μεταβολή στόν τρόπο σκέψεως καί στόν τρόπο ζωῆς, πού θά κάνει κάθε Ὁρθόδοξο Ἑλληνα μέτοχο τῶν ζωοποιῶν Μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, ζωντανό μέλος τῆς

Ἐκκλησίας Του.

* * *

Μετά τήν ἡγουμενία του στήν Ἱερά Μονή τῆς Βαρνάκοβας, ὁ ὁσιος κατευθύνθηκε σιά προσφιλή καί οἰκεῖα χώματα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του καί τῆς γειτονικῆς νήσου Εὐβοίας. Καί ἐκεῖ - Χάριτι Θεοῦ - εἶχε μιά νέα δημιουργία, μιά νέα προσφορά, μιά πλουσιοπάροχη δωρεά χαρίτων στίς ψυχές πού τόν γνώρισαν καί τόν περιέβαλαν. Ἐκεῖ ἀνοικοδόμησε ἕνα νέο μοναστήρι στή Λίμνη Εὐβοίας, ἀφιερωμένο στή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τό ὁποῖο ἐξελίχθηκε σέ ἐργαστήριο ἀρετῆς κάτω ἀπ' τή σοφή καθοδήγησή του. Σύν τῷ χρόνῳ δέ, ἀποκαλύφθηκε τό χάρισμα τῆς θαυματουργίας, πού ἔλαβε ἀπ' τό Θεό ὁ ἅγιος. Ἄπειρα θαύματα ἔγιναν καί συνεχίζουν νά γίνονται καί μετά τήν ὁσιακή κοίμησή του, πού ἔγινε ὅταν ἔφθασε σέ βαθύ γῆρας, γύρω σιά 1570. Τά ἅγια λείψανά του πράγματι ἀναβλύζουν ἰάματα.

Εἶθε οἱ πρεσβεῖες του τώρα πού βρίσκειται στίς οὐράνιες μονές νά σκεπάζουν καί νά βοηθοῦν ὅλον τόν Ὅρθόδοξο κόσμο, τό μικρό ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ καί κάθε ἄνθρωπο!

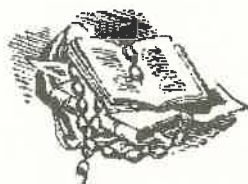
Σκοπός ὅμως τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ιστορικοῦ πονήματος εἶναι νά ἀναφερθεῖ καί ἡ μετέπειτα δράση τῆς Μονῆς Βαρνάκοβας στόν τομέα τῆς παιδείας, τά зоφερά ἐκεῖνα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, πού συνεχίστηκε, ὅπως γνωρίζουμε, μέχρι τό 1829, ὅταν ἐλευθερώθηκε ἡ Πατρίδα μας.

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΑΛΟΓΕΡΟΔΑΣΚΑΛΟΙ
ΤΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

“Τό Παιδομάζωμα”

N. Γύζη

N. Γύζη. “Παιδομάζωμα”

‘Από τό σημερινό “παιδομάζωμα” τῆς ὑλομανίας, τῆς ἀθεΐας καί τῶν αἰρέσεων, ποίός θά σώσει τά παιδιά τῆς Ἑλλάδας; Ὁπωσδήποτε ὁ Σωτῆρας Χριστός, ἀλλά καί οἱ γονεῖς, δάσκαλοι, καθηγητές, συγγενεῖς καί κάθε ἐνῆλικας πρέπει νά δώσουν παράδειγμα, προσευχή καί στοργική συμβουλή.

Ἄλλως ὁ θρῆνος θά εἶναι μεγάλος, ἀλλά μάταιος...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Επί ενάμισυ περίπου αιώνα (1453 - 1600) βαθύ σκοτάδι σκέπασε τήν Ἑλλάδα. Ἀπό τά πρῶτα μετά τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνια, τό φῶς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας φάνηκε νά σβήνει. Ἡ Ὄθωμανική βαρβαρική θύελλα σάρωσε τά πάντα. Τά σχολεῖα ἐκλείσαν καί τά περισσότερα γκρεμίστηκαν ἢ κήκων. Οἱ μαθητές σκορπίστηκαν, εἰδικά οἱ μικρές ἡλικίες, γιά νά ξεφύγουν ἀπό τό φοβερό παιδομάζωμα. “Ἀνῆλθον δέ οἱ μέχρι τοῦ ἔ-

τους 1826 αρπαγέντες παῖδες εἰς 500.000!* ” Οἱ δάσκαλοι, ἄλλοι ἔπесαν κατὰ τίς μάχες ἀποκρούσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν καί ἄλλοι, ὅσοι μπόρεσαν, κατέφυγαν σπὸ ἐξωτερικό, γιὰ νά σωθοῦν.

Ὅσο ζοῦσε ἡ πρώτη παλιά γενιά, πού γεννημένη σπὸν καλὸ καιρὸ τῆς εἰρήνης καί τῆς ἐλευθερίας εἶχε μορφωθεῖ, μετέδωσε ὅ,τι μπορούσε, ἐργαζόμενη μέσα σπὴν οἰκογένεια. Αὐτὸ γινόταν βασικά μέσα σπὴς πόλεις. Σπὴν ὑπαιθρο ἦταν ἀκόμη πιὸ δύσκολα τὰ πράγματα, γιατί ἐκεῖ οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἦσαν σπανιώτεροι, ἂν ἐξαιρέσουμε τοὺς κληρικούς καί μοναχούς, καί αὐτοὺς ὄχι ὅλους.

Προχωρῶντας ὁ 16^{ος} αἰῶνας, τὸ πνευματικὸ σκοτάδι ἐγίνε πυκνότερο. Οἱ Τοῦρκοι πίστευαν πῶς μὴν ἀφήνοντας περιθώ-

* Πληροφορία ἀπὸ ἱστορικὸ κείμενο τοῦ λαϊκοῦ ἱστοριογράφου Ἀθανασίου Ἰ. Σακκά, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε τὸ 1887 σπὸ Ἀλποχώρι Δωρίδος (Παλαιοξαρτίκα Χρονικά, τεῦχος 4, 2002)

ρια παιδείας στό 'Ελληνικό 'Εθνος, οἱ 'Ελληνες θά ἔχαναν τήν γλῶσσα τους καί θά ἀποκόπονταν ἀπό τήν ἱστορία τους, τήν πίστη τους, τίς παραδόσεις τους. 'Από κεῖ καί πέρα πίστευαν πώς ὁ δρόμος γιά τόν ἐκτουρκισμό θά ἦταν ἐξαιρετικά εὐκολος.

Μέσα ὁμως στήν παχυλή ἄγνοια τῆς ἀλήθειας πού ζοῦσαν, δέν μπορούσαν νά καταλάβουν ὅτι ἡ 'Ελλάδα εἶχε πνευματικό ἄξονα πού τήν συγκρατοῦσε καί συγκροτοῦσε τήν πνευματική της ὄντιότητα καί ζωή: τήν 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ, τόν "Ιδιο τόν Χριστό καί τήν πίστη Του.

Μέσα σ' αὐτή τήν κατάσταση πού φαινόταν νά ἐξελίσσεται σέ ἐθνική τραγωδία, ἡ 'Εκκλησία ἀνέλαβε νά σώσει τό 'Εθνος. 'Αθόρυβα, σιωπηλά, ἀλλά δραστήρια. Μέ ἥρωϊκό ζῆλο, μέ στοργή.

Μέσα στίς ἐκκλησιαστικές φυλλάδες καί τά λειτουργικά βιβλία, κρύφτηκε σέ ὅλη της τήν πληρότητα καί ὁμορφιά ἡ θεόδοτη ἑλληνική γλῶσσα. 'Η γλῶσσα πού ὑπηρετήσε ἐπάξια καί διακόνησε τόν Θεό

Λόγο καί τήν Ἀλήθεια πού ἀποκάλυψε. Ἡ γλῶσσα πού ἔγινε τό πλέον ἀριστοτεχνικό καί δυνατό πνευματικό μέσο ἐκφράσεως στόν θεολόγο, στόν ποιητή, στό φιλόσοφο, στόν γιατρό, στό νομοθέτη, στόν τεχνικό, στόν ἐρευνητή, στόν ἐπιστήμονα.

Σιά Μοναστήρια καί στίς ἀπόμακρες Ἐκκλησιές, ὅσοι ἱερεῖς γνώριζαν γράμματα, ἀλλά περισσότερο μοναχοί, οἱ λεγόμενοι Καλογεροδάσκαλοι, μόλις βράδιαζε, μάζευαν στοργικά ὅσα Ἑλληνόπουλα ἤθελαν νά μορφωθοῦν, καί τά δίδασκαν ἀκούραστοι. Μέ ἀγάπη, μέ πόνο, μέ πόθο νά μεταδώσουν τή φλόγα τῆς πίστεως στό Σωτήρα Χριστό καί τήν ἀγάπη γιά τή σταυρωμένη Πατρίδα, μαζί μέ τόν ἀσίγαστο πόθο γιά ἀπελευθέρωση. Ὅλα ἀνιδιοτελῶς.

Οἱ κοσμικοί Διδάσκαλοι, ὅπως ἦταν φυσικό, γιά νά ζήσουν ἔφθαναν νά παίρνουν ἐτησίως κατά τόν 17ο αἰῶνα μέχρι καί 1250 γρόσια. Ἡ χρηματοδότηση συνήθως γινόταν ἀπό πλούσιους Ἕλληνες πατριῶτες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὡς ἀναγνωστικά βιβλία χρησιμοποι-
οῦνταν τά ἱερά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας,
δηλαδή τό Ψαλτήριον, ἡ Ὀκτώηχος καί τά
Συναξάρια πού περιεῖχαν τή ζωή καί τό
μαρτύριο τῶν ἁγίων τῆς πίστεως. Σέ ἓνα
Μοναστήρι εἶχε βρεθεῖ πρό δεκαετίας στίς
τελευταῖες σελίδες ἐνός Συναξαρίου γραμ-
μένη ὀρθογραφία (ἀπόσπασμα ἀπό τόν βίο
κάποιου ἁγίου καί διορθωμένη ἀπό τόν
Καλογεροδάσκαλο). Τό πρῶτο ἐλληνικό
ἀλφαβητάριο πού ἐκδόθηκε ἦταν τοῦ Μιχ.
Παπαγεωργίου ἀπό τή Σιάτιστα. Τυπώθηκε
στή Βιέννη τό 1771 καί στήν Ἑνετία τό
1804. Τό Πατριαρχικό τυπογραφεῖο τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ἐξέδωκε τό 1810 σέ
16 σελίδες τό “Ἀλφαβητάριο εἰς χρῆσιν
τῶν ἀρχαρίων παίδων”.*

Τά διδακτικά βιβλία ἦταν λίγα καί
σπάνια. Καί ὅσα ὑπῆρχαν ἦσαν συνήθως

* “Ἡ Ἑλληνική παιδεία στήν Τουρκο-
κρατία”, Εὐαγγ. Π. Οἰκονόμου, ἐπιτ. Ἐπιθ. Μέ-
σης Ἐκπαιδεύσεως.

πολύμοχθες αντιγραφές καλλιγράφων μοναχῶν αντιγραφέων. Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰῶνα ἄρχισαν νά φθάνουν κάποια τυπωμένα σχολικά βιβλία στά χέρια τῶν Μοναχῶν Διδασκάλων καί ἄλλων λογίων Διδασκάλων εἴτε ἀπό τά τυπογραφεῖα φιλελλήνων τῆς Βιέννης εἴτε ἀπό τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας, τά ὁποῖα χρηματοδοτοῦσαν πατριῶτες Ἕλληνες ὁμογενεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μεγάλη ἦταν ἡ προσφορά τοῦ τυπογραφείου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τό ὁποῖο δέν δίστασε νά ἐγκαταστήσει ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις (1622 - 1638) μέσα στήν καρδιά τοῦ Σουλτανικοῦ κράτους γιά τήν ἔκδοση ἐκκλησιαστικῶν καί ἄλλων βιβλίων πού στέλλονταν στίς Ἐκκλησίες καί τά σχολεῖα. Τήν τόλμη του αὐτή τήν πλήρωσε βέβαια ὁ Πατριάρχης. Πέντε φορές ἀνέβηκε στόν Πατριαρχικό θρόνο καί ἄλλες τόσες καθαιρέθηκε. Τελικά ἀπαχονίστηκε ἀπό τοὺς τούρκους τό 1638 ὕστερα ἀπό συκοφαντίες καί ραδιουργίες τῶν Ἰησουιτῶν τοῦ Πάπα

καί τοῦ παπικοῦ αὐστριακοῦ πρεσβευτῆ
σὴν Κωνσταντινούπολιν. *

Σχετικούς κινδύνους ἀντιμετώπιζαν
ὅλοι οἱ Διδάσκαλοι, ἐφ' ὅσον ἦταν ἀπα-
γορευμένη τελείως ἡ διδασκαλία, ἰδίως τῆς
Ἑλληνικῆς γλώσσας καί τῆς Ἑλληνικῆς
ἱστορίας, ἐπὶ ποινῇ ἀποκεφαλισμοῦ. Καί
οἱ κρυπτομαθητὲς ὁμῶς κινδύνευαν. Μερι-
κὲς φορές τοὺς συνόδευε κάποιος συγγε-
νὴς ἢ συμπατριώτης πολεμιστὴς ἀπὸ τοὺς
ἀρματολούς, εἰδικά τοὺς δύο πρώτους αἰῶ-
νες τῆς σκλαβιάς. Αὐτό ὁμῶς δέν ἦταν
δυνατὸν νά γίνεται πάντοτε. Ἔτσι ἡ ἀσκη-
σις σὴν προσευχὴ ἦταν μεγάλη μέσα σέ τό-
σους κινδύνους.

Καί ἄς μὴ φανταστοῦμε πῶς ὁ κίνδυ-
νος ἦταν μόνο ὁ Τοῦρκος. Τά παιδιὰ ἀντι-
μετώπιζαν τοὺς κινδύνους τῆς νύχτας, κα-
θὼς βάδιζαν μέσα στὰ ρουμάνια καί στὰ

* “Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία σὴν Τουρκο-
κρατία”, Εὐαγγ. Π. Οἰκονόμου, ἐπιτ. Ἐπιθ. Μέ-
σης Ἐκπαιδεύσεως.

.....
'Απάνω στή Βαρνάκοβα
άνηφορίζουν τ' ἄφοβα
τῆς Ρούμελης βλαστάρια
κρατῶντας τό κοντύλι,
γιά νά θεριέψουν τήν καρδιά
νά πιάσουν καρυοφίλι.

βουνά, γιά νά φθάσουν στό συγκεκριμένο Μοναστήρι πού μαθήτευαν. Κι άκόμα κινδύνους άπό τίς καιρικές συνθήκες, είδικά τό χειμώνα. Χιόνια, μπόρες, κατεβασιές χειμάρρων, άγρια πεινασμένα ζώα, όπως λύκους καί τσακάλια. Καί τά μικρά παληκαράκια έδιωχναν τόν φόβο μέ τίς προσευχές πού τούς είχαν μάθει οί Καλόγεροι κι οί γονεΐς τους. Σταυροκοποϋνταν καί έλεγαν πότε τό “Ήσουϋς Χριστός νικᾷ κι όλα τά κακά σκορπᾷ”, καί πότε τό “Υπεραγία Θεοτόκε, σῶσε μας”. Καμιά φορά σιγόψελναν ό,τι ἄρπαζε τό αϋτί τους άπό τήν ψαλμωδία τών Καλογέρων. Τά συνόδευε όμως πάντα ή προσευχή τών γονιών καί τών Διδασκάλων τους. Μέσα στόν κίνδυνο ή προσευχή άνέβλυζε σάν τό νερό άπό τήν πηγή...

Τά περισσότερα άπό αϋτά, μεγαλωμένα μέσα καί πάνω στά βουνά, ήταν πραγματικά ζαρκάδια καί στό τρέξιμο καί στήν εύελιξία καί στήν εύστροφία. Προΐκα ίδιαίτερη άπό τόν Θεό, γιά τά δύσκολα χρόνια

πού ζούσαν. Τήν ἡμέρα ἦσαν βοσκοί σιά
ζῶα τῆς οἰκογένειάς τους ἢ σέ ξένα. Με-
ρικά ἄλλα, συνήθως ὀρφανά, πού ἀφθονοῦ-
σαν τότε, ἦταν στή δούλεψη τοῦ Μοναστη-
ριοῦ πού τά συντηροῦσε, τά προστάτεψε καί
τά μόρφωνε. Ὅρφανοτροφεῖα, βέβαια, καί
ἄλλα σχετικά ἰδρύματα ἦταν ἀνύπαρκτα.

Ὁ σχολικός ἐξοπλισμός τους ἦταν
τελείως πρωτόγονος καί ὑποτυπώδης. Μέσα
στό ὕφαντό ταγάρι πού κρεμόταν στόν ὦμο
τους ἐκτός ἀπό κανένα κομματάκι ψωμάκι
καί στήν καλύτερη περίπτωση καί λίγο τυρί,
ὑπῆρχε ἡ περίφημη πλάκα καί τό κοντύλι.
Αὐτά συνήθως δέν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπό
μιὰ γκριζόμαυρη λεπτή πλάκα ἀπ' αὐτές
πού σκέπαζαν τά φτωχά πέτρινα καλύβια
τους. Τό κοντύλι ἦταν ἄλλη μιὰ μικρή αἰ-
χμηρή σκουρναρόπετρα, πού ἀσπρουδερή
καθώς ἦταν, ἔγραφε ἐπάνω στήν πρώτη καί
μετά ἔσθηνε μέ λίγο νερό ἢ μέ... σάλιο
συνήθως, γιά συντομία. Ἴσως χάραζαν φῦλ-
λα καί φλοῦδες, ἀλλά πιστεύουμε πιά σπά-
νια, γιατί θά χρειαζόταν ὁ μαθητής νά

κάνει σχεδόν ξυλογλυπτική, χωρίς να 'χει τη δυνατότητα τοῦ σθησίματος.

Μερικά ἀπό τά μικρότερα μαθητούδια γίνονταν πηγή χαρᾶς γιά τή φτωχή οἰκογένειά τους, ὅταν στίς ἡρεμες οἰκογενειακές συνάξεις μετέδιδαν τό τί τους ἔμαθε ὁ παπᾶς ἢ ὁ Καλογεροδάσκαλος. Κι οἱ ἀγράμματοι γονεῖς καί συγγενεῖς θαύμαζαν τό μικρό... σοφό! Τό θέμα συγκίνησε τό μεγάλο μας ἔθνικό ζωγράφο Νικόλαο Γύζη.

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΟΦΟΣ
(Ν. Γύζη)

Αὐτή ἦταν ἡ κατάσταση τῆς παιδείας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὡστόσο, παρά τίς ὑπεράνθρωπες προσπάθειες τῆς Ἐκκλησίας, τελικά πολλά Ἑλληνόπουλα ἔμεναν τελείως ἀμόρφωτα. Μόνο ὅμως ὡς πρὸς τίς γραμματικές γνώσεις. Γιατί ὡς πρὸς τὸ ἦθος, τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν φιλοπατρία, ἦσαν μικρά “ἠφαίστεια”! Κι αὐτό, γιατί φοιτοῦσαν, ὅλα ἀνεξαιρέτως, σὲ μεγάλο σχολεῖο τοῦ πόνου. Γιατί οἱ γονεῖς, ἡ γιαγιά, οἱ συγγενεῖς, ζοῦσαν στὴν πράξη τὴν σταυρωσιμὴ Ὁρθοδοξία καὶ ἦσαν θεοφῶτιστοι ἀνεπιτήδευτοι μύστες τῆς πλέον γνήσιας θεοσεβείας. Ἦσαν ἀναστημένοι καὶ ψυχικά ὑγιεῖς καὶ ἐλεύθεροι. Οἱ περισσότεροι δέ, ἦσαν μάρτυρες σὲ καθημερινή βάσιν.

Ἐπίσημες σχολές μέχρι τὸ τέλος τοῦ 16^{ου} αἰῶνα δέν ὑπῆρχαν. Μοναδικὴ ἐξαίρεση ἀποτελοῦσε ἡ “Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή”, πού ιδρύθηκε τὸ 1456, δηλαδή τρία χρόνια μετὰ τὴν Ἀλωση.

Ἀπὸ τὰ τέλη ὅμως τοῦ 16^{ου} αἰῶνα ἀρχι-

Χάρτης τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων πού λειτουργοῦσαν τό
16^ο καί 17^ο αἰῶνα.

Ἀποτελοῦσαν πραγματικά ἀστέρια
μέσα στό νοτιό σκοτάδι τῆς ἀμάθειας
τόν καιρό τῆς Τουρκοκρατίας.

σε κάποια ανάπτυξη τῆς παιδείας, κάρη σὶς ἐνέργειες τοῦ ὀνομαστοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία τοῦ Β (1572 - 1585) πρὸς τὸν Σουλεϊμάν τὸν Μεγαλοπρεπή, ὁ ὁποῖος παρεχώρησε μερικά προνόμια στοὺς Ἑλλήνες. Ἔτσι ἰδρύθηκε ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου. Μὲ ἐνίσχυση μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔγιναν καὶ ἄλλα σχολεῖα στὴν χώρα. Οἱ Ἡπειρώτες τοῦ ἐξωτερικοῦ γιὰ παράδειγμα, χρηματοδότησαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τῶν ἀξιολογωτάτων σχολείων τῶν Ἰωαννίνων. Μέχρι τὸ 1600 εἶχαν συσταθεῖ σχολεῖα στὴν Ἀθήνα, στὴ Λειβαδιά, στὴ Χίο, στὴ Σμύρνη, σὶς Κυδωνίες, στὴν Πάμο, στὰ Ἰωάννινα. Σ' αὐτὰ τὰ πρῶτα σχολεῖα φοίτησαν οἱ μετέπειτα Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ τὰ ὀργάνωσε καὶ πάλι ἡ Ἐκκλησία. Σ' αὐτὰ δίδασκαν κυρίως κληρικοί καὶ ἱερομόναχοι, ἄνθρωποι ἀρετῆς, ἀφοσιωμένοι καὶ ἀφιερωμένοι στὸν Χριστό, θερμοὶ φιλοπάτριδες.

Στούς Καλογεροδάσκαλους

ὦ Σεῖς, πού μέ τό ράσο σας
 τό χιλιοτιμημένο,
 πού μοσχοβόλαγε γλυκά
 ἀγιωσύνης μυστικῆς
 τήν ἄρρητη εὐωδία,
 σκεπάσατε καί θρέψατε
 τοῦ Ἑθνους τά “νοσσία”,
 ἃς βρεῖ ἡ ψυχὴ σας ἔλεος
 καί ἡ μνήμη σας ἡ ἀγαθή
 ἃς εἶναι αἰωνία.

Τό Καθολικό τῆς Ἱ. Μονῆς Βαρνάκοβας,
πρὶν μερικές δεκαετίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ
ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ
ΚΑΛΟΓΕΡΟΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ
(160Σ - 170Σ ΑΙΩΝΑΣ)

Τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας ὑπῆρξε ἀπό τὰ σημαντικότερα πνευματικά κέντρα τῆς Δωρίδος τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς ἦταν, ὅπως προαναφέρθηκε, αὐτὴ ἐπὶ ὁσίου Δαυίδ, ἡ ὁποία συνεχίστηκε κι ἀποκορυφώθηκε τὸν 17^ο αἰῶνα.

Διασώθηκε ἡ πληροφορία ὅτι οἱ Βαρνακοβῖτες πατέρες τόσο πολὺ ἐνστερνίστηκαν καὶ ἀφοσιώθηκαν σὲ διδασκαλικό ἔργο, ὥστε ὁ κάθε ἡγούμενος θεωροῦσε ἱερὴ ὑποχρέωση τὴν διατήρηση τῆς λειτουργίας “τῆς ἐν τῇ Μονῇ Σχολῆς”. Ὅταν γερνοῦσε ὁ ὑπεύθυνος Καλογεροδάσκαλος, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμος ὁ διάδοχός του, τὸν ὁποῖο μυστικά ἔστελναν γιὰ ἀνώτερη καὶ πλήρη κατάρτιση σὲ Σχολές τῆς Χίου καὶ τῆς Σμύρνης.

Ποθοῦσαν οἱ Διδάσκαλοι ν’ ἀναστή-

σουν φωτεινές προσωπικότητες χριστιανικής ἀρετῆς καί φλογερῆς φιλοπατρίας, ποθοῦσαν νά ἀναστήσουν καί νά συγκροτήσουν πνευματικά τή γενιά τῶν ἐλευθερωτῶν. “Ἀγαθῶν διδασκάλων, ἀγαθά τά μαθήματα” *

Καί ἦρθε ὁ εὐλογημένος καιρός πού τό κατόρθωσαν μέ τή Χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὅλη ἐργασία καί προσφορά γινόταν, ὡς γνωστόν, μέσα σ’ ἓνα γενικότερο κλίμα τρομοκρατίας καί κινδύνου. Πάντα μέ τήν ἀπειλή μιᾶς τουρκικῆς ἐφόδου. Ζοῦσαν ἀποφασισμένοι νά πεθάνουν πάνω στό ἱερό τους καθῆκον. Τό ἔργο τους ἦταν θεμελιωμένο πάνω στήν πιό βαθιά αὐταπάρνηση. Ὁ κόπος καί ὁ κίνδυνος ἦταν ἡ ἀμοιβή τους. Εἶχαν μέσα τους τό Χριστό, τή ζωή τοῦ κόσμου, γι’ αὐτό, ὄντας ζωντανοί οἱ ἴδιοι, τό ἔργο τους ἦταν ζωντανό, μετέδιδαν ζωή.

Φτωχά τά Ἑλληνόπουλα τότε, μά πλού-

* Ἀπόφθεγμα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου

σια σέ παραδείγματα καί πρότυπα, σέ γνήσια πνευματική τροφή πού εύωδίαζε Ὁρθοδοξία καί Ἑλλάδα.

Ἄς δοῦμε ὁμῶς καί τίς ὑπόλοιπες συνθῆκες. Ἦταν κατανυκτικά τά κεράκια καί τά λυχνάρια, ἀλλά ἄς σκεφθοῦμε τά κουρασμένα μάτια πού προσπαθοῦσαν ἀπεγνωσμένα μέσα στό μισοσκοτάδο νά ξεχωρήσουν τά ἱερά γράμματα. Νά τά διαβάσουν καί νά τά μεταδώσουν. Νά τά ἀντιγράψουν καί νά τά καλλιγράψουν.

Δουλειά, πολλή δουλειά στίς αντιγραφές. Τά βιβλία ἐλάχιστα, τά κείμενα δυσεύρετα, τά χαρτιά πανάκριβα. Τά ἀγόραζαν ὅσοι εἶχαν μεγάλη οἰκονομική δυνατότητα. Τό ἴδιο ἀκριβή ἦταν κι ἡ μελάνη.

Θά ἦταν ἄδικο νά παραλείψουμε αὐτά πού ἔπρεπε πολλές φορές νά ξεπεράσουν οἱ ἁγιασμένοι αὐτοί Διδάσκαλοι, γιά νά ἀνταποκριθοῦν στίς ἀπαιτήσεις μιᾶς συνεχοῦς, κατά τό δυνατόν, καί συνεποῦς διδασκαλίας. Ἐπρεπε πολλές φορές, ἐκτός ἀπό τόν κίνδυνο, νά παραμεριστεῖ ὁ πόνος, ἡ

ἀρρώστια, τὰ γεράματα, τὸ χειμωνιάτικο τούρτουρο καὶ τέλος ἡ ψυχικὴ θλίψη. Naί, ἡ θλίψη! Ἡ ἐθνικὴ τραγωδία ἐκτυλίσσεται καθημερινὰ μέ πολλές ἀφορμές γιὰ δάκρυα. Συλλήψεις, ἐκτελέσεις, ἄγριες καταδιώξεις, φοβέρες... Ἐπειτα, τὰ ταλαιπωρημένα καὶ ἀποστεωμένα παιδιὰ καὶ οἱ νέοι, ἔδιναν μιὰ συνεχῆ εἰκόνα πού προξενοῦσε θλίψη.

Σχετικὰ μέ τὸ ποῦ γινόταν τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο στὸ Μοναστήρι, σέ ποιά αἴθουσα ἐδίδασκαν, ὑπάρχουν διάφορες πληροφορίες. Μερικοὶ ὑποστηρίζουν πὼς γινόταν σέ κάποια ἀπὸ τὰ ἰσόγεια τῆς Μονῆς, ἄλλοι πάλι στοὺς βοηθητικούς οἰκίσκους πού ὑπῆρχαν στὴ βόρεια πτέρυγα. Οἱ ἐπισημότερες πληροφορίες εἶναι αὐτές πού λένε πὼς γινόταν στὰ ὑπόγεια τῆς κεντρικῆς Ἐκκλησιᾶς. Ἐκεῖ κατέληγαν καὶ οἱ μυστικὲς ἔξοδοι καὶ δίοδοι τῆς Μονῆς.

Αὐτὴ τὴν ἀποψη ἐνισχύει καὶ μία ἄλλη σχετικὴ πληροφορία ἀπὸ ἀξιόπιστους περιόικους πού συνδέονταν φιλικὰ μέ τοὺς

τελευταίους Μοναχούς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Παναγιᾶς στή βάση της εἶχε ἀεραγωγούς, οἱ ὁποῖοι σύν τῷ χρόνῳ ἀπό τὰ χώματα καί τό χτίσιμο ἐπιπρόσθετων πέτρινων πεζουλιῶν στή βάση τῆς Ἐκκλησίας, κλείστηκαν.

Οἱ μαθητές τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῆς Βαρνάκοβας ἄλλοι ἦσαν ἀπό τὰ κοντινά πρὸς τή Μονή χωριά καί ἄλλοι κατάγονταν ἀπό ἄλλα μέρη, ὅπως ἀπό τήν Παρνασίδα, τήν Αἰτωλοακαρνανία κλπ. Αὐτοί, βέβαια, ἔμεναν οἰκότροφοι στό Μοναστήρι. Συνήθως οἱ μεγαλύτεροι φοροῦσαν κι ἓνα ρασάκι, ὅπως ἀργότερα γινόταν καί στίς ἐπίσημες ἐκκλησιαστικές Σχολές. Αὐτό βοηθοῦσε, γιατί σέ περίπτωση ἐφόδου, παρουσιάζονταν ὡς καλογεροπαῖδια, δόκιμοι μοναχοί ἢ ὑπηρέτες τῆς Μονῆς, τὰ λεγόμενα “κοπέλλια”. Ὡς ἓνα παράδειγμα εἶναι ὁ περίφημος καί κατόπιν ἅγιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός, πού προερχόταν ἀπό τὰ μέρη τοῦ Ἀγρινίου καί ἔμεινε στή Μονή γιά σπουδές ἐπὶ τρία χρόνια (1626 - 1628).

Ὑπῆρχαν λοιπόν μαθητές ἐξωτερικοί,

πού πηγαινοέρχονταν, καί έσωτερικοί οί-
κότροφοι.

Σέ περίπτωση κινδύνου εΐτε κρύβονταν
σέ διάφορες κρύπτες πού εΐχαν κατασκευ-
αστεΐ γι' αὐτόν τόν σκοπό, ἢ διέφευγαν τε-
λείως ἀπό τίς μυστικές ἐξόδους καί κρύβο-
νταν στό γύρω ἀπό τή Μονή πυκνό δάσος.

Σέ παρατεταμένες περιόδους διώξεων
καί ἐφόδων δέν ἀποκλείεται, ἰδίως τούς
καλοκαιρινούς μῆνες, νά κατέφευγαν μα-
θητές καί Καλογεροδάσκαλοι στήν ἀπόμα-
κρη σπηλιά τοῦ ἀγί - Ἀρσένη, ἢ σέ κάποιο
ἀπό τά μακρυνά μετόχια, ὅπως στό Μονύ-
δριο τοῦ ἄη - Νικόλα ἔξω ἀπ' τό Σουλέ
(Εὐπάλιο), ἢ στόν ἄη - Θανάση καί ἀλλοῦ.
Εἰδικά μάλιστα γιά τό Μονύδριο τοῦ ἀγίου
Νικολάου, ὑπάρχει ζωντανή παράδοση ὅτι
κάτω ἀπό τόν Ναό, στό χαμηλότερο τμήμα
τοῦ ὑψιπέδου πάνω στό ὁποῖο εἶναι κτι-
σμένος, γινόταν κρυφό Σχολεῖο.

“ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ”

N. Γύζη

*Λάδι σέ μουσαμᾶ, ένυπόγραφο
’Αθήνα, ίδιωτική συλλογή*

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ

Νύχτα βαθιά, ἀσέληνη
ἀσήκωτης σκλαβιάς
αἶμα δακρύζει ἡ ψυχὴ
ἀντρειεύεται ὁ Ραγιᾶς
τρέμε βιλαέτι ἄσπλαγχο
τῆς βάρβαρης Τουρκιάς.

Ἀπάνω στὴ Βαρνάκοβα
ἀνηφορίζουν τ' ἄφοβα
τῆς Ρούμελης βλαστάρια
κρατῶντας τό κοντῦλι,
γιά νά θεριέψουν τὴν καρδιά,
νά πιάσουν καριοφίλι.

Στό Μοναστήρι τό παλιό
τῆς Μάνας Παναγιᾶς,
τό μάνταλο πεσμένο
κι ὁ Καλογεροδάσκαλος

ξεσκούφωτος τὰ καρτερεῖ
μέ μάτι φλογισμένο.

Σέ λίγο ἡ ἀνάσα του
φλόγα πού λαμπαδιάζει
ὁ πόθος γιά τή Λευτεριά
τά στήθια ἀνταριάζει
καί ἡ ψυχὴ τῶν Κομνηνῶν
σκιρτᾷ καί ἀγαλλιάζει.

Ἡ Δέσποινα ἡ Παναγιά,
στ' ἀσημοκάντηλου μπροστά
τή γλυκοδώρητη φλογίτσα,
μέ θεῖο βλέμμα τ' ἀγκαλιάζει
καί σιωπηλά, δίχως λαλιά
“ἀνάσταση” τοὺς τάζει.

‘ Ο ’Αναστάσιος ’Ορλάνδος, ὁ μεγάλος αὐτός ἀρχαιολόγος κι ἀρχιπέκτονας, γράφει γιά τό Σχολεῖο τῆς Βαρνάκοβας: “Λόγω τῆς δυσπροσίτου καί στρατηγικῆς θέσεως, ἡ Βαρνάκοβα πάντοτε ἐχρησίμευεν οὐ μόνον ὡς καταφύγιον καί ἀμυντήριον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά, ὅπως τόσαι ἄλλαι μοναί, καί ὡς ἄσυλον τῆς κατά τούς χρόνους τῆς δουλείας χειμαζομένης Ἑλληνικῆς παιδείας. Πράγματι, πολύ πρό τῆς ἐπαναστάσεως εὐρίσκομεν λειτουργοῦσαν ἐν τῇ μεμακρυσμένη ταύτῃ φωλεᾷ τοῦ κόρακος, Σχολήν πλήρη, τήν μόνην κατά τά μέρη ταῦτα ὑπάρχουσαν πνευματικὴν ἐστίαν, ἥς τά διδάγματα ὑπέθαλπον καί ἀνερρρίπιζον τό ἐθνικόν τῶν κατοίκων φρόνημα, μέχρις οὗ καί ἤναψεν τήν φλόγα τῆς ἐλευθερίας, ἀναθρώσαν κατά τόν μέγα ἀγῶνα ἀπ’ αὐτῶν τούτων τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ Σχολείου”. *

‘Ο ἱστορικός Τ. Φ. Χριστόπουλος γράφει ἐπίσης: “Ἡ Μονή Βαρνάκοβας ἔχει νά ἐπιδείξη καί ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν ἀξιοζήλευτον κατά τούς σκοτεινοὺς αἰῶνας. Ἡδη κατά

* ’Αν. Κ. ’Ορλάνδου, Ἡ Μονή Βαρνάκοβας, Ἀθῆναι 1922, σελ. 3.

τὴν περίοδον τῆς ἡγουμενίας τοῦ ὁσίου Δαυίδ, τοῦ Γέροντος, (1520 - 1533) ἐλειτούργει ἐν αὐτῇ τό μοναδικόν ἴσως ἐλληνικόν σχολεῖον τῆς περιοχῆς Λιδωρικίου καί Ναυπάκτου, ὅπερ ἐγνώρισεν μεγάλην ἀκμήν καί ἐφημίσθη μεγάλως". *

Ὁ ἱστορικός καί λαογράφος Πέτρος Καλονάρος προσθέτει τὰ ἐξῆς γιά τό ἱερό σχολεῖο τῆς Βαρνάκοβας καί γενικά γιά τὴν προσφορά της στὴν παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας: "... Ἡ Μονὴ αὕτη ὑπῆρξε οὐ μόνον καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καί πάντων τῶν ἐκεῖ καταδυναστευομένων, ἀλλὰ καί τό ἄσυλον τῆς χειμαζομένης Ἑλληνικῆς παιδείας..." **Καί προσθέτει:** "Τό ἐλληνικόν Σχολεῖον τῆς Βαρνάκοβας ἐλειτούργησε καί βραδύτερον (ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἡγουμενίας τοῦ ὁσίου Δαυίδ), ἤτοι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16^{ου} αἰῶνος καί ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸν 17^ο αἰῶνα μέ διδασκάλους γνωστούς τοὺς Μοναχοὺς Χριστόφορον (1595), Καλλίνικον (1600 - 1648) καί Νικόδημον Καβάσιλαν (1648 - 1652). Καί ὁ μὲν Χριστόφορος δέν φαί-

* Ὁρσκειυτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια, ἔκδ. 1963, τ. 3

νεται ὡς ὁ πρῶτος διδάσκαλος εἰς τὴν Μονήν, ὅπου τὰ ἑλληνικά γράμματα ἐδιδάσκοντο καὶ πρότερον ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ Καλλίνικος, ἀνὴρ θεοσεβῆς, πεπαιδευμένος ἄριστα τὴν τε θύραθεν καὶ ἔξω σοφίαν, φιλελεήμων καὶ ὑπόδειγμα ἐγκρατείας καὶ ἠθικῆς, ἐδίδασκε πρό χρόνων ἱκανῶν ἐν τῇ Μονῇ”.

Μέσα ἀπ’ τῆ λήθην τοῦ παρελθόντος διὰ μέσου τῶν διασωθέντων ἐγγράφων καὶ τῆς ζωντανῆς παραδόσεως, βλέπομε μέ χαρά νά ἀναδύονται ἔστω καὶ μερικά ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Βαρνακοβιτῶν πατέρων, πού διακόνησαν τὴν παιδεία τῶν Ἑλληνοπαίδων στόν ἱερό αὐτό κῶρο τῆς Θεοτόκου. Ἐκτός ἀπὸ τόν ὅσιον Δαυίδ, ὁ Χριστόφορος, ὁ Καλλίνικος, ὁ Νικόδημος Καβάσιλας καὶ οἱ βιβλιογράφοι Κύριλλος καὶ Νικηφόρος.

Ἀναμφίβολα οἱ δύο αὐτοὶ βιβλιογράφοι - κωδικογράφοι, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ ἰδιαίτερα χαρισματοῦχοι, ὡς καλλιγράφοι πρόσφεραν πολῦτιμες ὑπηρεσίες στοὺς φοιτῶντες μαθητὲς καὶ στοὺς μοναχοὺς καὶ μέ τόν προφορικό τους λόγο ἀλλὰ κυρίως μέ τὴ συγγραφή καὶ ἀντιγρα-

φή βιβλίων. Τά ὀνόματά τους κι ἄρκετές πληροφορίες γιά τό βίο τους διέσωσε ὁ σύγχρονός τους ἐπίσκοπος Λιδωρικίου Δωρόθεος σέ σημειώσεις του.

Ἀπό αὐτή τήν ἀξιόπιστη πηγή πῆρε στοιχεῖα κι ὁ πολυγραφότατος ἱστορικός ἐρευνητής Κωνσταντῖνος Σάθας* καί τούς συμπεριέλαβε στό σύγγραμά του "Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπό τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1453 - 1821). (" Ἐκδοσις ἐν Ἀθήναις Ἀνδρέου Κορομηλά, 1868).

* Κων/νος Σάθας. Ἱστορικός ἐρευνητής, ὁ ὁποῖος διά τῶν ἐπισταμένων καί πολυμόχθων ἐρευνῶν του διέσωσε καί τά ὀνόματα τῶν Βαρνακοβιτῶν Διδασκάλων τοῦ 15ου καί 16ου αἰῶνος. Γενικώτερα, ἐρευνῶν τά ἀρχεῖα Βενετίας,

Ἡ Ἱερά Μονή τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας τὴν ἐποχὴ τῶν Καλογεροδασκάλων ἀνῆκε ἐκκλησιαστικῶς σπὴν ἐπισκοπὴ τοῦ Λιδωρικίου. Ὁ Δωρόθεος ἐπομένως ἦταν ὁ ἐκκλησιαστικός προϊστάμενος, ὁ ὑπεύθυνος καὶ γνώστης προσώπων καὶ

Γενούης, Πίζης, Φλωρεντίας, Παρισίων, καθὼς καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι περισωθέντα ἔγγραφα, ἔρριξε φῶς εἰς μίαν τῶν σκοτεινότερων περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας (1400 - 1500) καὶ εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδο, ἐνὼντων τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μετὰ τῆς νεωτέρας.

Ὁ Σάθας ἐγεννήθη τὸ 1842 εἰς Ἀθήνας καὶ κατήγετο ἀπὸ τὸ Γαλαξείδιον. Ἐκ τῶν πολυχρονίων ἐρευνῶν πεντηκονταετῆς ἀπώλεσε σχεδὸν τὸ φῶς του. Ἀπέθανεν πάμπωκος εἰς μίαν σοφίαν τῶν Παρισίων.

Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐτίμησε τὸν Σάθα τῷ 1878 διὰ τοῦ χρυσοῦ παρασήμου *officier de l' instruction publique*. Ἡ Ἑλλὰς πολλὰ τοῦ ὀφείλει.

Ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τῆς Παναγίας Βαρνάκοβας ἐπίσης τὸν εὐγνωμονεῖ καὶ εὐχεται ἡ εὐγενὴς ψυχὴ του νὰ τύχῃ τοῦ θείου ἐλέους.

γεγονότων στήν ἐπισκοπή του. Ἀπό τό ὅτι ἀναφέρθηκε μάλιστα σέ σημειώσεις του στό ἱερό Σχολεῖο τῆς Παναγίας καί στούς Διδασκάλους μοναχούς τόσο ἐπαινετικά, εἰδικά στόν Νικόδημο, συμπεραίνει κανεῖς πόσο ἐνθουσιασμό κι ἐκτίμηση τοῦ ἐνέπνευσε ἡ φωτεινή προσωπικότητά τους καί ἡ ἐξαιρετική προσφορά τους. Κάτω ἀπό τό φῶς πού ἔριξε ὁ ἐπίσκοπος Δωρόθεος πάνω στήν τριανδρία Χριστοφόρου - Καλλινίκου - Νικοδήμου, θά γνωρίσουμε, ὅσο εἶναι δυνατόν, τούς θεοφόρους αὐτούς Μοναχούς.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ
 ΠΡΩΤΟ ΗΜΙΣΥ
 17ΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Και' ἀρχάς ἀναφερόμαστε στόν ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟ, ὡς τόν πρῶτο καί παλαιότερο ἀπό τούς τρεῖς Καλογεροδασκάλους.

Γεννήθηκε γύρω στά 1570. Ποῦ ἀκριβῶς δέν γνωρίζουμε. Ἀπό τό βίο του συνάγεται πῶς ἡ γενέτειρά του ἦταν κάποιο ἀπό τά μεγάλα χωριά τῆς περιφέρειας Σαλώνων, μέ περισσότερες πιθανότητες τήν ἀγία Εὐθυμία ἢ τήν Βουνιχώρα. Μόναζε καί δίδασκε συγχρόνως πρός τό τέλος τοῦ 16^{ου} αἰῶνα σέ Μονή τῆς ἴδιας περιφέρειας. Τό πιθανότερο στήν Ἱ. Μ. Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Γαλαξειδίου, πού εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπό τόν 13^ο αἰῶνα, ἢ στήν παλαιά Μονή τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πού βρισκόταν σέ δυσπρόσιτη περιοχή πίσω ἀπό τό βουνό Ξηρογιάννη. Δέν ἀποκλείεται νά μόναζε καί κατ' ἰδίαν σέ κάποιο

δικό του Μονύδριο ἐν εἶδει ἀσκηταριοῦ στήν περιοχὴ πλησίον τῆς ἁν - Θυμιάς ἢ τῆς Βουνικώρας.

Ἐναμφίβολα εἶχε ἐπιβληθεῖ μέ τὴν ὀσιακὴν τοῦ ζωὴ καὶ τὴν ὄχι τυχαία μόρφωσίν του σὺν γύρω κωμοπόλεις καὶ χωριά ἀλλὰ καὶ στήν εὐρύτερην περιοχὴ Σαλῶνων, Βουνικώρας καὶ Γαλαξειδίου.

Γύρω στὰ 1610 - 1615 στή Μονή τοῦ Χριστοφόρου κατέφθασε καὶ ἔγινε ὑποτακτικός του ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιολογότερους νέους τῆς περιοχῆς, θεοσεβὴς καὶ χαρισματοῦχος, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας.

Εἶχε γεννηθεῖ στήν ἁν - Θυμιά τῆς Φωκίδας καὶ προερχόταν ἀπὸ οἰκογένεια ἐκλεκτὴ πού εἶχε τίς ρίζες της στό Βυζάντιο: Τοὺς Καβάσιλα, πού ὅταν ἔγινε ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγαν πρὸς τὴ νοτιότερην Ἑλλάδα.

Ὁ ἱστορικός Κ. Σάθας γράφει γι' αὐτόν μεταξὺ τῶν ἄλλων: "Τό μοναχικόν τριβώνιον κομιδῇ (ἐντελῶς) νέος ἐνδυθεῖς..." Ὁ Νικόλαος, δηλαδή, ἦταν πολὺ

νέος, όταν προσήλθε στον Μοναχισμό. Ήσως μόλις είχε αφήσει την έφηβική ηλικία.

Ο Χριστόφορος τον περιέβαλε μέ ίδια αίτερη φροντίδα και στοργή, γιατί διέκρινε στο πρόσωπό του τον μελλοντικό διάδοχό του, τον ένάρετο Μοναχό και τον φωτισμένο Διδάσκαλο, όπως και πράγματι έγινε.

Μέ σεβασμό και επιμέλεια, κυριολεκτικά “ιερουργησε” επάνω στην άδολη ψυχή του καλοπροαίρετου και συγχρόνως εύφυέστατου νέου. Του έμαθε τά πρώτα γράμματα και τον είσήγαγε στή ζωή της ευσέβειας. Στή ζωή της άσκήσεως, της ύπακοής και γενικότερα της άρετης.

Μερικά χρόνια άργότερα ο Χριστόφορος πήρε μιά άπόφαση, πού άφοροϋσε και τον ίδιο, κυρίως όμως τον ύποτακτικό και μαθητή του. Άποφάσισε νά κατευθυνθεϊ και νά συνεχίσει τή Μοναχική του ζωή άλλα και τή διδακτική προσφορά του και εργασία στο μεγαλύτερο μοναστηριακό και εκπαιδευτικό κέντρο της εποχής εκείνης

στήν δυτική καί κεντρική Στερεά Ἑλλάδα, στό περίφημο Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας. Ἀνεβασμένο μετά τήν ἡγουμενία τοῦ ὁσίου Δαυίδ, κυρίως ἀπό πλευρᾶς πνευματικῆς, καί ἐπανδρωμένο μέ ἀρκετούς Μοναχοὺς (σύμφωνα καί μέ πληροφορίες τοῦ Πρωτονοταρίου τοῦ Πατριαρχείου Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ πού περιόδευσε τότε στήν περιοχή κι ἐπισκέφθηκε τά Μοναστήρια τῆς.

Τόν εἰλκυσε, τόν τράβηξε ἡ καλή φήμη τῆς Μονῆς; Εἶχε πνευματικούς δεσμούς μέ σημαίνοντα μέλη τῆς; Προσκλήθηκε νά βοηθήσῃ τό διδακτικό ἔργο τῆς; Ἦ θέλησε νά ἀνοίξῃ εὐρύτερους ὁρίζοντες μαθήσεως γιά τόν χαρισματοῦχο ὑποτακτικό του, ὀδηγώντας τόν στόν ἔμπειρο καί σοφώτατο Διδάσκαλο τῆς Βαρνάκοβας, τόν Καλλίνικο; Πιστεύουμε πώς ὅλα συνετέλεσαν, εἰδικότερα ὅμως ὁ τελευταῖος λόγος.

Στήν Βαρνάκοβα ὁ Χριστόφορος συνεργάστηκε μέ τόν Καλλίνικο καί δίδαξε γιά ἀρκετά χρόνια. Εἶναι ἐνδεικτικό τῆς

μεγαλοψυχίας καί ταπεινοφροσύνης τοῦ ἀνδρός τό ὅτι ἀποσύρθηκε διακριτικά καί παραιτήθηκε ἀπό τό νά διδάσκει πλέον τόν μαθητή καί ὑποτακτικό του Νικόλαο. Ἄφησε τώρα τόν Καλλίνικο νά συνεχίσει. Κι οἱ δυνατότητες τοῦ Νικολάου ξεπέρασαν τίς δυνατότητες τοῦ πρῶην Διδασκάλου του. Τά πνευματικά του χαρίσματα καί οἱ εὐγενεῖς ἐφέσεις τῆς ψυχῆς του ἀναζητοῦσαν περιεκτικότερη πνευματική τροφή καί εὐρύτερους ὀρίζοντες γιά νά συγκροτήσουν καί νά ἀξιοποιήσουν τή δυνατή προσωπικότητά του.

Κι ὁ Δωρεοδότης Κύριος, ὅ,τι χρειαζόταν, τοῦ τό χάρισε πλουσιοπάροχα, γιατί ὁ Καλλίνικος δέν ἦταν τυχαῖος Διδάσκαλος. Πλήν ὅμως ἡ σχέση Γέροντος - ὑποτακτικοῦ στήν περίπτωση τοῦ Χριστοφόρου μέ τό Νικόλαο Καβάσιλα δέν διαταράχθηκε. Ὁ σεβασμός τοῦ Νικολάου πρὸς τόν Γέροντα Χριστόφορο καί ἡ ὑπακοή του ἦταν θαυμαστή. Αὐτό ἀκριβῶς φάνηκε καί ἀπό τήν ἀκριβῆ τήρηση τῆς τελευταίας ἐπι-

θυμίας τοῦ Χριστοφόρου, πού τήν ἐξέφρασε στόν μαθητή του λίγο πρίν τό θάνατό του: Νά ἰδρυθεῖ σχολεῖο στήν ἄν - Θυμιά καί νά διδάξει σ' αὐτό ὁ Νικόλαος.

Αὕτη ἡ ἰδιαίτερη φροντίδα τοῦ Χριστόφορου γιά τήν περιοχή αὐτή, πού συνοδεύτηκε μέ τήν ἱερότητα τῆς τελευταίας ἐπιθυμίας πρό τοῦ θανάτου, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστόφορος εἶχε τίς ρίζες του ἀπό τά μέρη ἐκεῖνα ἥ ὅτι ἦταν ψυχικά συνδεδεμένος μέ τήν περιοχή ἐκείνη τῆς Φωκίδας, τήν ἄγωνα ἀλλά εὐλογημένη. Πάντως ἡ παρουσία καί ἡ προσφορά τοῦ μοναχοῦ Χριστοφόρου τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 17^{ου} αἰῶνα στό διδασκαλικό ἔργο τῆς Βαρνάκοβας ἦταν ἐξαιρετικά ἀξιόλογη.

Παρά τίς βίαιες πνοές τῆς βαρβαρικῆς θύελλας τήν ἐποχή ἐκείνη, τό πνευματικό φῶς τῆς Μονῆς ἐξακολουθοῦσε νά φωτίζει σάν παρήγορος φάρος τά σκοτάδια τῆς σκλαβιάς. Ἡ ἀγάπη καί ἡ κατά Χριστόν σοφία τῶν Μοναχῶν, μαζί καί τοῦ Γέροντος Χριστοφόρου, εἶχαν στήσει ἕνα μυστικό

ἀθόρυβο ἐργαστῆρι ἀρετῆς καί φιλοπατρίας. Ἡ παρθενική ἐρηνιά τοῦ τόπου βοηθοῦσε τῇ μυστικῇ αὐτῇ δραστηριότητα.

Τό πέρασμα τῶν αἰώνων δέν μπόρεσε νά βυθίσῃ στή λήθη τό σεβαστό ὄνομα τοῦ Μοναχοῦ καί Διδασκάλου Χριστοφόρου τοῦ Βαρνακοβίτου. Κι αὐτό, γιατί ἡ πνευματική αὐτῇ ἐργασία του ἔγινε κατά Θεόν, γιά τή δόξα Του καί γιά τήν ἀνάστασι τῆς φιλοχρίστου Ἑλλάδας.

Ὁ βιογράφος του μέ δύο λέξεις στή λιτή βιογραφία του σκιαγραφεῖ τήν πνευματική φυσιογνωμία του: “Ὁ Γέρων Χριστόφορος - γράφει - ἦταν φιλόστοργος καί φιλόπατρις”. Φιλόστοργος πρὸς ὅλους καί ἰδιαίτερα πρὸς τοὺς μαθητές του. Ἡ σχέση μαθητῶν καί Καλογεροδασκάλου δέν ἦταν τυπική καί ἀπρόσωπη. Ἦταν σχέση προσώπων πού τὰ συνέδεε ἀγία ἀγάπη καί ἀμοιβαία στοργή.

Ἡ συγκρότηση μιᾶς προσωπικότητας μέ ἀρετή καί γνώσεις, ἦταν καί πάντοτε εἶναι ἔργο ζωῆς. Ἔργο μόχθου, θυσιῶν καί

προσευχῆς. Κάτι ανάλογο μέ αὐτό πού γράφει ὁ Διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ ἀπόστολος Παῦλος: “ἐγὼ ἐγέννησα ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου”.

Ἔτσι καί τότε. Οἱ Διδάσκαλοι ἔτρεφαν πατρική στοργή γιά τούς μαθητές τους καί ἐκεῖνοι ἀντίστοιχα υἱική ἀγάπη καί εὐγνωμοσύνη. Τό πρόσωπο τοῦ Διδασκάλου ἐθεωρεῖτο ἱερό, γιατί ἦταν ὄχι μόνο φορέας γνώσεων ἀλλά ἀγωγός θείας Χάριτος κι ἁγιοσύνης.

Ὁ Χριστόφορος πέθανε γύρω στά τέλη τῆς τρίτης μέ ἀρχές τῆς τέταρτης δεκαετηρίδας τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, ζητῶντας τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἀνέθεσε μάλιστα στόν ὑποτακτικό του Νικόλαο, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβε τό μοναχικό Σχήμα καί τό νέο ὄνομα Νικόδημος, νά συνεχίσῃ τό διδασκαλικό ἔργο σά γνήσιος συνεχιστής του. Κι ἐκεῖνος, μέσα ἀπό τά δάκρυα γιά τόν ἀποχωρισμό ἀπό τόν στοργικό του Γέροντα, τό ὑποσχέθηκε καί τό τήρησε. Ἦδη εἶχε φθάσει στήν ἀρετή καί σίς γνώσεις

καί τόν δεύτερο Διδάσκαλό του, τόν Καλ-
λίνικο.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ
ΛΟΓΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ
(1600 - 1648)

Ο ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξο-
κὴν Καλογεροδάσκαλος τῆς Μο-
νῆς Βαρνάκοβας.

Αὐτός ἦταν διδάσκαλος διδασκάλων.
Μέσα στίς δεκαετίες πού ἐργάστηκε, ἔφτια-
ξε μέ τόν πολυετῆ μόχθο του καί τή Χάρη
τοῦ Χριστοῦ φυτώριο μελλοντικῶν διδα-
σκάλων. Ἕνας δάσκαλος πού ἔβγαλε ἀπό
τά χέρια του ἕναν Εὐγένιο Αἰτώλῳ καί ἕναν
Νικόδημο Καβάσιλα, ὁ ἴδιος τί θά ἦταν;

Ὁ Π. Καλονάρος γράφει σχετικά: *“Εἰς
τὴν Βαρνάκοβα ἐδημιουργήθη σπουδαῖον φυ-
τώριον μαθητῶν, οἵτινες μέ τὴν σειρὰν των
διέπρεψαν καί ἐκεῖνοι εἰς τὰ γράμματα, τάς
ἐπιστήμας καί τόν Κλῆρον, ἱκανοί δέ ἐξ αὐτῶν
ἐγένοντο διδάσκαλοι καί ἰδρυσαν σχολεῖα ἀνά
τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἣ ἔγραψαν καί ἐδημοσίευ-
σαν συγγράμματα ἀξιόλογα.”* (Βαρνάκοβα, σελ.
101).

Ὁ Καλλίνικος δέν γνωρίζουμε ποῦ γεν-
νήθηκε. Βέβαια, στά διασωθέντα Μοναχο-

λόγια τῆς Μονῆς παρατηρεῖ κανεῖς ὅτι ἡ συντριπτική πλειοψηφία τῶν Μοναχῶν ἦταν Στερεοελλαδίτες. Μετά ἔρχονταν οἱ Πελοποννήσιοι καί τέλος οἱ Ἑπανήσιοι. Τό πιθανότερο λοιπόν εἶναι νά ἦταν Στερεοελλαδίτης, χωρίς νά ἀποκλείονται καί τά ἄλλα μέρη, ἂν καί ὁ Μοναχός πατρίδα καί γεννέτειρα ἔχει πλέον τήν Μονή τῆς μετανοίας του. Ἔτσι ὁ Καλλίνικος ἔμεινε στήν ἱστορία ὡς “ὁ Καλλίνικος τῆς Βαρνάκοβας”.

Γεννήθηκε γύρω στά 1560 κι ἡ ζωή του ἐκτυλίχθηκε ὅλη μέσα στό ἱερό παλάτι τῆς Θεομήτορος τῆς Βαρνακοβης. Γι’ αὐτόν γράφει ὁ Κ. Σάθας ἀντλῶντας πληροφορίες ἀπό σημειώματα τοῦ ἐπισκόπου Δωροθέου: “Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ (τῆς Βαρνάκοβας) ὑπῆρχε διδάσκων πρό χρόνων ὁ μοναχός Καλλίνικος, ἀνὴρ θεοσεβής, πεπαιδευμένος τήν τε θύραθεν καί ἔξω σοφίαν, φιλελεήμων καί ὑπόδειγμα ἐγκρατείας καί ἠθικῆς...”

Τά γραφόμενα σκιαγραφοῦν θαυμάσια τήν φωτεινή καί σεβαστή του προσωπικότητα. “Ἐπῆρχε διδάσκων πρό χρόνων”,

γράφει ὁ βιογράφος του. Προφανῶς ἐννοεῖ ὅτι ὁ Καλλίνικος, πολὺ πρὶν φθάσουν σὴν Βαρνάκοβα ὁ Χριστόφορος μὲ τὸν Νικόδημο, ἀσκοῦσε τὸ διδασκαλικὸ ἔργο σὴν Μονή. Καί συνεχίζει: “(ἦτο) ἀνὴρ θεοσεβής”. Εἶχε ἀγάπη καὶ φόβο Θεοῦ.

Κατὰ δεύτερο λόγῳ μᾶς δίνει τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ μόρφωσὶς του ἦταν “εὐρεία, πολὺπλευρῆ” μὲ κύριον ἄξονα τὴν βαθιὰ γνῶσιν τῶν θείων Γραφῶν καὶ τὴν θεογνωσίαν, σὶν βαθμῶ, βέβαια, πού παραχωρεῖ ὁ Θεός. Καὶ ὡς πρὸς τὴν “ἔξω σοφίαν” ὁ Γέρον Καλλίνικος ἀκολουθοῦσε τὶς ὁδηγίαι τοῦ μεγάλου Διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔλεγε, ὅτι ἦταν χρήσιμο καὶ ἀληθινόν, τὶς ἀνταύγειαι τῆς θείας σοφίας, ὅπως ἀκριβῶς ἡ μέλισσα παίρνει τὸ νέκταρ ἀπὸ τὰ ἄνθη.

Στὴ συνέχεια προσθέτει ὅτι ἦταν φιλελεήμων. Ὁ Ἀγαποῦσε νὰ ἐλεεῖ, νὰ βοηθεῖ, νὰ ἀνακουφίζει, νὰ μεταδίδει κάθε καλὸ πού κατεῖχε. Θεοφιλὴς ἐργασία ὁλοκλήρων δεκαετιῶν. Τουλάχιστον τριάντα

πέντε μέ σαράντα χρόνια προσέφερε, δια-
κονούσε, ἔδινε καί μετέδιδε ὄχι μόνο τίς
γνώσεις του ἀλλά τό περιεχόμενο τῆς
ψυχῆς του, τόν ἑαυτό του τόν ἴδιο.

Ξεκίνησε νέος κι ἄκμαϊος τό ἱερό ἔργο
τοῦ Διδασκάλου, ἐνῶ ζοῦσε συγχρόνως τόν
μοναχικό ἀγῶνα γιά κάθαρση καί τελειο-
ποίηση, συνδυάζοντας ποικίλες ὑποχρε-
ώσεις, πού σέ ὅλες χρειαζόταν ν' ἀνταπο-
κρίνεται ἱκανοποιητικά. Πόσο μόχθο καί
πόση ὑπομονή, πόση ἀγάπη ἀκλόνητα θυ-
σιαζομένη ἔκλεινε μέσα τῆς αὐτῆ ἡ πολυ-
ετῆς φωτεινῆ του πορεία! Αὐτή ἡ θεάρεστη
ζωή, ἡ ἀφιερωμένη στόν Χριστό καί στήν
ἀγάπη τοῦ χιλιοτραυματισμένου τότε πλη-
σίον ἀπό τόν βάρβαρο ἀσιάτη κατακτητή!

Ὁ ἐπίσκοπος βιογράφος του, ἄν καί
δέν ἀσχολήθηκε μαζί του ἰδιαίτερα, γιατί
ἔριξε τό βάρος τοῦ ἐνδιαφέροντός του στόν
χαρισματοῦχο μαθητή του Νικόδημο Κα-
βάσιλα, τόν στέφει μέ τόν ἐξῆς ἔπαινο:
“Ὶ Ήταν - γράφει - ὑπόδειγμα ἐγκρατείας
καί ἠθικῆς”. Γι' αὐτό ἦταν καί καταξιωμέ-

νος Δάσκαλος, γιατί ἦταν υπόδειγμα ἀρετῆς. Διαφορετικά, δέν θά μετέδιδε, δέν θά ἐνέπνεε, δέν θά ἐπηρέαζε, δέν θά καρποφοροῦσε τό ἔργο του.

Στούς θεοφώτιστους αὐτούς Πατέρες ἡ φοβερή ρῆση Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσε μόνιμη ἐνθύμνηση στήν μετά φόβου Θεοῦ ὑψηλή διακονία τους: "ὅς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, καλόν ἐστίν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περίκειται λίθος μυλικός περί τόν τράχηλον αὐτοῦ καί βέβληται εἰς τήν θάλασσαν" (Μαρκ. Θ. 42).

Κι ἔφθασε πιά σέ μεγάλην ἡλικία ὁ σεβαστός Καλλίνικος. Κι ἐνῶ ἔσερνε τά γεροντικά του πόδια καί τό φῶς ἦταν λιγοστό στά κουρασμένα μάτια του, μέ τά λευκά μαλλιά του καί τήν γενιάδα του, συνέχιζε στεφανωμένος μέ τό φωτισμένο φανο τῆς αὐτοθυσίας. Μιάς αὐτοθυσίας πού ἀρίστευε πλέον, περνῶντας καί ξεπερνῶντας τή φυσική γεροντική σωματική ἀδυναμία καί μείωση τῶν δυνάμεων. Τῶν σωματικῶν δυνάμεων ὅμως, ὄχι τῶν πνευματικῶν.

Σ' αυτό τό σημείο θά πρέπει νά αναφερθεῖ τό ἐξῆς: Ὅταν ἔφθασε σιό γῆρας ὁ Καλλίνικος, ὁ διάδοχός του ἦταν πλέον ἔτοιμος, "πλήρης χάριτος καί σοφίας". Αὐτός, ὅπως ἤδη εἶναι γνωστό, ἦταν ὁ Νικόδημος Καβάσιλας. Κι ἐνῶ ὁ σοφός Γέροντας ποθοῦσε πλέον τήν ἀνάπαυση πού θά τοῦ χάριζε ὁ διάδοχός του καί πού τοῦ ἦταν τόσο ἀπαραίτητη, ὁ Νικόδημος, θέλοντας νά ὑπακούσει καί νά ἐκπληρώσει τήν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ Γέροντά του Χριστοφόρου, ἔφυγε, ἱδρυσε σχολεῖο στήν ἂν - Θυμιά καί δίδασκε ἐκεῖ!

Ἔτσι ἡ ἀγία αὐτή ψυχή ἔπρεπε νά διανύσει τόν ὑπόλοιπο δρόμο της ἀπό τό γῆρας ὡς τό βαθύ γῆρας χωρίς οὐσιαστική βοήθεια. Ὅμως δέν θέλησε νά ἐμποδίσει τόν Νικόδημο νά ἐκτελέσει αὐτό πού θεωροῦσε καθῆκον του. Μεγαλοψυχία, σεβασμός στήν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ ἀδελφοῦ, ἀκλόνητη ὑπομονή, εὐγένεια ψυχῆς!

Ὅταν ἔφθασε ὁμῶς τό 1648, ὁ σεβαστός Γέρων λύγισε κάτω ἀπό τό βάρος

τῶν γηρατειῶν ἀλλὰ καί τῆς ἀσθενείας. Ὁ χειμῶνας τοῦ 1648 ἦταν ὁ πλέον δύσκολος τῆς ζωῆς του. Ὅλη ἡ δράση του τώρα περιορίστηκε μέσα στό κελλί του καί τελικά ἔπεσε στό κρεβάτι ἀνήμπορος.

Τότε ἔδρεψε μερικούς ἀπό τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Τότε κατάλαβε κι ἐνίωσε πόσο τόν ἀγαποῦσαν οἱ μαθητές του. Ἦταν γεμάτο τό φτωχό κελλάκι του ἀπό νιάτα, πού προσπαθοῦσαν καθισμένα κοντά του νά τόν ἀνακουφίσουν καί νά τοῦ δώσουν, λές, ζωή ἀπό τῇ ζωῇ τους. Μάτια γεμάτα ἀπό υἱική ἀγάπη τόν ἀτένιζαν κι ἔπαιρναν τίς τελευταῖες πολύτιμες συμβουλές του.

Τώρα πλέον ὅμως ἡ διδασκαλία του ἐντοπίστηκε σ' ἓνα καί μοναδικό θέμα. Τό πιο ἐνδιαφέρον, τό πιο ἀξιόλογο, τό πιο ἀγαπητό, τό πιο ἱερό. Ἦταν ἡ διδασκαλία κι ἡ συζήτηση περί αἰωνιότητος. Τά μάτια τοῦ ἀγίου Γέροντα γέμισαν ἀπό τὴν νοσταλγία της. Τό φῶς αὐτῆς τῆς ζωῆς πού ἔδυε γιά κεῖνον, γλυκοφώτιζε μαγευτικά

τίς ὑψηλότερες κορυφές τῆς πίστεώς του στόν Σωτῆρα Χριστό καί στήν Βασιλεία, πού Ἐκεῖνος ὑποσχέθηκε. Αὐτό ἦταν τό τελευταῖο ἀλλά τό πιό δυνατό κι ἀλησμόνητο μάθημα.

Ὁ βιογράφος του γράφει γι' αὐτό: *“Ἐν ἔτει 1648, ὁ Νικόδημος εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ διδασκάλου του Καλλινίκου, μετέβη ἐσπευσμένως ἐκ τῆς ἐν Τολοφῶνι Μονῆς τοῦ Κουσουροῦ εἰς Βαρνάκοβαν, ὅπου εὔρε τον διδάσκαλόν του ἐτοιμοθάνατον. Ὁ γηραιός διδάσκαλος περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, λαλῶν περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, μετὰ φιλοσοφικῆς καρτερίας ἀνέμενε τόν θάνατον, συμβάντα τήν 5^{ην} Ἀπριλίου”*.

Ἀναπαύθηκε εἰρηνικά, γιατί ἡ ζωὴ του ὁλόκληρη ἦταν ἓνα ἱερό ἄθλημα.

Ὁ πολυσέβαστος Γέροντας, ἡ φωνὴ τοῦ ὁποίου σά νοιτό ἀηδόνι εὐφραине τήν ἀκοή τῶν μαθητῶν του μέ λόγους ἀληθινῆς σοφίας ἐπὶ δεκαετίες, φαίνεται στά μάτια τῆς ψυχῆς ἀκόμη νά τριγυρίζει μέσα στήν ἀγαπημένην του Μονή. Νά παρακολουθεῖ καί νά ἐνισχύει μέ τίς πρεσβεῖες του κάθε

ἔργο συγγενικό πρὸς τὸ δικό του ἔργο, σέ ὁποιαδήποτε ἐποχή κι ἂν γίνεται. Γι' αὐτοὺς πού μπῆκαν στὴν αἰωνιότητα, χρόνος δέν ὑπάρχει πλέον.

Μόλις ἄρχιζε ἡ ἀνοιξη καί τὸ θαλερό δάσος τῆς Παναγιᾶς φοροῦσε τὴ νέα γλυκοπράσινη φορεσιά του, μόλις ὁ ἥλιος γλῦκανε τὴ γῆ μέ τὸ φωτεινὸ ἀνοιξιάτικο χαμόγελό του, ἡ ὡραία αὐτὴ ψυχὴ πορεύτηκε ἐλεύθερη σ' Ἐκεῖνον πού ἀγάπησε. Σ' Ἐκεῖνον πού διακόνησε μιὰ ὁλόκληρη ζωή. Πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστό, γιὰ νά λάβει ἀπὸ τὰ θεϊκὰ χέρια Του “τόν τῆς δικαιοσύνης στέφανον”

Ὶ Ήταν 5 Ἀπριλίου τοῦ 1648...

Σιόν Καλογεροδάσκαλο Καθηλίνικο

Καλόγερε καί Δάσκαλε,
ἡ πλούσια καρδιά σου
σάν τή βουνίσια τήν πηγή
κελλάρυζε καί πότιζε
μ' ἀθάνατο γλυκό νερό
τά θεῖα ὄνειρά σου.

Θεόπνευστα τά λόγια σου
στή σκλαβωμένη νιότη,
γιά ἀρετή καί λευτεριά
τά μέτωπα ὑψώνανε
καί τίς καρδιές ἀνάσταιναν,
τοῦ Γένους φωτοδότη.

Θαρρῶ πώς πάντα ἀντηχοῦν
βαρειά τά βήματά σου
μές στά χαγιάτια τά παλιά,
κι ἀκούγεται μελωδική
ἡ ἀθάνατη λαλιά σου,
σάν αὔρα μά καί σά βροντή:
-- Ἕλληνες! Δυό πράγματα μή χάσωμε,
Χριστό καί τήν ψυχή!

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ
ΛΟΓΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ
(1595 - 1652)

ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ.

Τ' ὄνομά του θέλησε ὁ Θεός νά διασωθεῖ ἀπ' τή λήθη τῶν αἰώνων. Εὐδόκησε νά φθάσει ὡς ἐμᾶς, γιά νά τόν τιμήσουμε ὡς ἁγιασμένο Μοναχό καί Διδάσκαλο, καί νά ἐμπνευστοῦμε ἀπ' τόν θεάρεστο βίο του καί τό ἔργο του.

Μέσα στή Χάρη τῆς Παναγιᾶς τῆς Βαρνάκοβας ἔζησε ὡς σπουδαστής ἀλλά καί ὡς δόκιμος Μοναχός τήν πρώτη του νεότητα. Δύο Γέροντες ἐπιμελήθηκαν τήν ἀγωγή του, τήν ψυχική καλλιέργειά του καί τή μόρφωσή του. Ὁ Χριστόφορος καί ὁ Καλλίνικος. Καί ὁ ἴδιος ὁμῶς μέ τή θεοδώρητη εὐφυΐα του καί τή φιλομάθειά του πολλαπλασίασε τά δοθέντα σ' αὐτόν τάλαντα.

Στό ἀπόγειο τοῦ πνευματικῆς ὀριμότη-
τας καί τῆς διδακτικῆς προσφορᾶς του
ἔφθασε στήν τελευταία δεκαετία τῆς ζωῆς

του (1642-1652). Ὁ βιογράφος κι ἐπίσκοπος του, ὁ Δωρόθεος, ἔστρεψε μέ βαθιά ἐκτίμηση τόν ἐνδιαφέρον του στή φωτεινή καί σεβάσμια προσωπικότητά του. Ἔτσι, ἔριξε περισσότερο φῶς καί μᾶς ἔδωσε πιο πολλές πληροφορίες γιά τό πρόσωπό του, ἀπ' ὅσες ἔδωσε γιά τούς Γέροντες Διδασκάλους του.

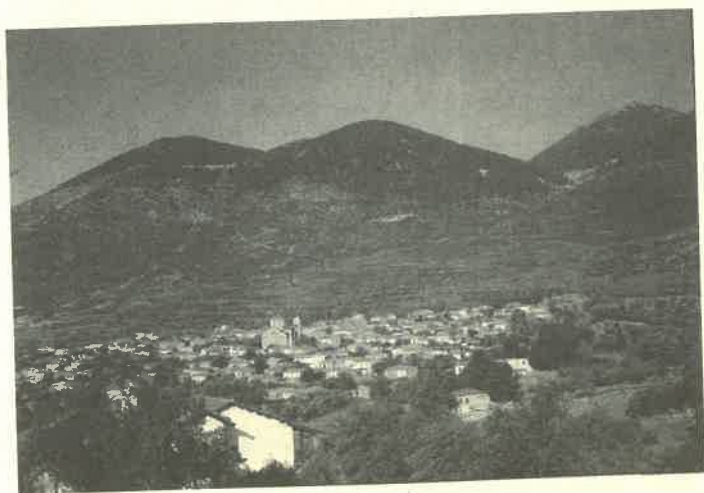
Μᾶς πληροφορεῖ λοιπόν πώς γεννήθηκε γύρω στά τέλη τοῦ 16^{ου} αἰῶνα (1595) στήν ἄν - Θυμιά (πρώην Μυωνία) τῆς Φωκίδας. Ἐνα ὁμορφο χωριό σιούς πρόποδες τῆς Γκιώνας, ἄσημο ἀλλά προστατευμένο ἰδιαίτερος ἀπό ἕνα μεγάλο ὄσιο τῆς Ἐκκλησίας μας, τόν μέγα Εὐθύμιο.

Μετά τόν καταστρεπτικό σεισμό τοῦ 1580, οἱ κάτοικοι, ἄστεγοι πλέον κι ἀπελπισμένοι, ἀποφάσισαν νά ἐγκαταλείψουν ὁμαδικά τό χωριό καί νά μετοικήσουν ἀπό τόν φόβο ἑνός νέου σεισμοῦ. Τότε - ἀνερμήνευτα μυστήρια οἱ βουλές τοῦ Κυρίου - ὁ μέγας Εὐθύμιος ἀπλῶσε τήν πλούσια Χάρη του καί σκέπασε τούς φτωχοὺς καί ἄστε-

γους Μυωνίτες. Τόν είδαν όλοζώντανο, όχι ένας, όχι δύο, όχι τρείς, αλλά πολλοί από τούς θεοσεβείς κατοίκους, νά τούς παρηγορεΐ καί νά τούς συμβουλεύει νά μήν έγκαταλείψουν τό χωριό, γιατί ό Κύριος έγγυάται ότι δέν θά αφήσει ποτέ άλλον σεισμό νά τούς ξαναβλάψει, άν διατηρήσουν άκέραια τήν πίστη τους σ' Έκεΐνον καί τηρούν τίς έντολές Του. * Οργανο τής θείας Χάριτος καί τοϋ θείου έλέους ό μέγας όσιος τοϋ Χριστοϋ.

‘ Η πληροφορία γιά τό γεγονός αυτό αναγράφεται στό “Χρονικό τοϋ Γαλαξειδίου” πού έγραψε ό ιερομόναχος τής ‘Ι. Μονής Μεταμορφώσεως τοϋ Σωτήρος Γαλαξειδίου Εϋθύμιος, τό 1702, αντιγράφοις παλαιότερα έγγραφα. Συγκεκριμένα γράφει: “... Καί έκεΐ (στήν κατεστραμμένη Μυωνία) έφανερώθηκε ό άγιος Εϋθύμιος καί τούς έπαρηγόρησε καί τούς είπε νά πηγαίνωσι πίσω στό χωριό καί νά καθήσουνε καί νά μή φοβώνται τίποτες, καί αυτός τούς διαφεντεύει...”

Κι έτσι τό χωριό ξαναχτίστηκε πió όμορφο από πρῶτα καί μιά μεγαλοπρεπής

*Ἄν - θυμιά Φωκίδος. Ἡ γενέτειρα τοῦ Νικό-
δημου Καβάσιλα τοῦ Βαρνακοβίτου, στήν ὁποία
ἱδρυσε κρυφό σχολεῖο καί δίδαξε περί τήν
πέμπτη δεκαετία τοῦ 17^{ου} αἰῶνα.*

Ἐκκλησιὰ ὑψώθηκε πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου προστάτη ἁγίου Εὐθυμίου, τοῦ ὁποίου πῆρε τὸ ὄνομα.

Μετά ἀπὸ δεκαπέντε περίπου χρόνια, στὸ εὐλογημένο αὐτὸ χωριό γεννήθηκε ὁ Νικόδημος Καβάσιλας. Ἡ ρίζα τῆς οἰκογενείας του ἦταν βυζαντινὴ. Οἱ πρόγονοί του ἦταν εὐγενεῖς τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγαν νοτιότερα.

Ὁ Νικόδημος, κατὰ κόσμον Νικόλαος, πολὺ νωρὶς ἀκολούθησε τὸν μοναχικὸ βίον. Κι ἀφοῦ ἐγίνε ὑποτακτικός τοῦ Χριστοφόρου κι ἔμαθε ἀπὸ αὐτόν τὰ πρῶτα γράμματα, μαζί ἤρθαν στὴ Μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βαρνάκοβας γύρω στὰ 1620. Ἐκεῖ συνέχισε τίς σπουδές του ὁ νεαρὸς Μοναχὸς Νικόλαος κοντὰ στὸν Καλογεροδάσκαλο Καλλίνικο καὶ φθάνοντας στὴν ἡλικία τῆς ὥριμης νεότητος ὁλοκληρώθηκε καὶ στὶς ἀρετές καὶ στὴ μόρφωση.

Ἦταν φιλομαθέστατος ἀλλὰ περισσό-

τερο φιλόθεος καί φιλήρνημος. Καμιά φιλοδοξία δέν τόν κατέκτησε. Ἦταν θαυμαστά ἀφοσιωμένος στά μοναχικά ιδεώδη. Ἡ ταπεινοφροσύνη του τόν βοήθησε νά δεχτεῖ τήν παιδαγωγία δύο Γερόντων καί νά εὐареστήσει καί ν' ἀναπαύσει καί τούς δύο. Ἀγαπήθηκε ἐπομένως καί ἀπό τούς δύο καί ἔτυχε ιδιαίτερης ἐπιμελείας.

Πολύ νωρίς ἄρχισε νά βοηθάει στή διδασκαλία τόν Γέροντα Καλλίνικο. Ἐφαρμόστηκε καί στή Σχολή τῆς Βαρνάκοβας ἡ ἀλληλοδιδασκτική μέθοδος, ὅπως καί σέ ἄλλα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κι αὐτό, ἀπό ἔλλειψη διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Κατά τήν μέθοδο αὐτή ὁ καλύτερος μαθητής δίδασκε τούς κατωτέρους του. Αὐτή ἐφάρμοσε ἀργότερα καί ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ μέγας τοῦ Γένους Διδάσκαλος στήν Ἀθωνιάδα Σχολή. Δίπλα στόν “γερο - πλάτανο” τῆς Βαρνάκοβας μεγάλωνε ἕνα νέο θαλερό πλατάνι, πού ἔμελλε νά χαρίσει πνευματική δροσιά στούς συμμαθητές του, στούς μαθητές τοῦ Σχολείου τῆς Βαρνά-

κοβας καί ἀργότερα καί στήν ἰδιαίτερή του πατρίδα.

Ἔτσι ὁ Καβάσιλας ὅ,τι διδάχθηκε ἀπό τούς ὀσιώτατους Διδασκάλους του, τό καλλιέργησε καί τό ἐπαύξησε μέ τήν προσωπική του ἐπιμέλεια. Ὅσα χειρόγραφα, φυλλάδες καί βιβλία εἶχαν οἱ λόγιοι Γέροντες του ἀλλά κι ἡ Μονή, τά μελέτησε ὅλα κι ἔκανε κτῆμα του τήν Ἑλληνική Πατερική σοφία ἀλλά καί ὅ,τι “καλό κάγαθό” περιεῖχε ἡ θύραθεν σοφία.

Κι ὅλα αὐτά κάτω ἀπό τό φῶς τοῦ λυχνarioῦ μέσα στίς παρθενικές βαρνακοβίτικες νύχτες, ὅπου ὁ μόνος ἀγαπητός θόρυβος τό καλοκαίρι ἦταν οἱ γρύλοι καί τά νυχτοπούλια, ἐνῶ τό χειμῶνα ἡ ἀντάρα τοῦ ἀνέμου μέσα στό πυκνό δάσος.

Ὁ Νικόδημος ὑπῆρξε ὁ μόνος ἴσως Καλογεροδάσκαλος τῆς Βαρνάκοβας πού δίδαξε κι ἔξω ἀπ’ αὐτήν. Μεταλαμπάδευσε τό ἱλαρό φῶς τῆς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀληθοῦς παιδείας στήν εὐρύτερη περιοχή. Ὅταν μέ τήν εὐχή τοῦ πρώτου Γέροντά του

καί τίς εὐλογίες τοῦ δεύτερου, τοῦ Καλλίνικου, βγῆκε ἀπό τή Μονή καί ἦρθε σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τόν λαό τοῦ Θεοῦ, ἔδειξε τή δυναμικότητά του, τόν πλοῦτο τῆς πίστεώς του, τήν φλόγα τῆς φιλοπατρίας του, τήν εὐρυμάθειά του.

Φτερωτός ἀνέβαινε τά ξεροβούνια, πού τά διέσχισε ὁ χωματόδρομος πού ὀδηγοῦσε στή Βουνιχώρα καί τήν ἄν - Θυριά, γιά νά σπείρει μέ ἀγάπη τούς πνευματικούς ἀγρούς τους. Τότε ἦταν στήν ἀκμή τῆς ἡλικίας του. Πλησίαζε τά σαράντα. Πῆγε ἐκεῖ γιά νά μορφώσει τά φτωχά Ἑλληνόπουλα μέ τά ἀστραφτερά πανέξυπνα μάτια. Πόσες φορές ἀπό τότε δέν ἀνεβοκατέβηκε αὐτό τόν δρόμο, πότε πεζός καί πότε πάνω σέ γαιῖδουράκι! Κι αὐτό, γιατί ἀπό τή Μονή τῆς μετανοίας του δέν ξέκοψε ποτέ. Εἰδικά τίς μεγάλες μέρες ἦταν κοντά της.

Ὁ βιογράφος του γράφει: "Παρά τούτῳ (τῷ Καλλινίκῳ) καί ὁ Νικόδημος ἐξεπαιδεύθη, ἀναδειχθεῖς τοῦ διδασκάλου ὑπέρτερος μέν τῇ σοφίαν, ἴσος δέ τά ἦθη καί τās ἀρετάς. Μετά τόν θάνατον τοῦ Χριστοφόρου, ὁ Καβάσιλας

ἐκπληρῶν κατὰ γράμμα τήν τελευταίαν βούλησιν τοῦ φιλοπάτριδος καί φιλοστόργου Γεροντός του, μετέβη εἰς τόν γενέθλιον τόπον, καί σχολεῖον συστησάμενος ἐδίδασκε δωρεάν τοῖς προσερχομένοις" (Κων. Σάθα, 'Ελληνική Φιλολογία, σελ. 316).

Δέν ἦταν ἀπλό οὔτε ἀκίνδυνο πράγμα ἡ ἴδρυση σχολείου ἐκείνη τήν ἐποχή. Ὅπως προαναφέραμε, τά χρόνια ἐκεῖνα ἦταν ἡ καρδιά τῆς τουρκοκρατίας. Χρειάζοταν ἐπομένως τόλμη καί πίστη στήν προστασία τοῦ Θεοῦ.

Ποῦ στέγασε ὁ Νικόδημος τό σχολεῖο του; Ἴσως τό ἔστησε - πάντα μέ τίς ἀπαραίτητες προφυλάξεις, γιά νά μή γίνει ἀντιληπτό - σέ μιά ἀπό τίς ὑπάρχουσες στήν ἀγία Εὐθυμία ἐκκλησίες ἢ σέ κάποιο ἐξωκλήσι. Δέν ἀποκλείεται ὅμως νά τό ἐγκατέστησε καί στό πατρικό του σπίτι. "Ἐκεῖ ἐδίδασκεν δωρεάν τοῖς προσερχομένοις" Ἡ τοπική παράδοση ἀναφέρει ὅτι τό κρυφό σχολεῖο τοῦ Καβάσιλα ὑπῆρχε στόν τόπο που χτίστηκε τό 1912 τό νέο σχολεῖο. Μακάρι νά εἶναι ἔτσι! Εἶναι τόσο ὁμορφη

αυτή ἡ συγκυρία κι ἡ ταύτιση τοῦ τόπου!

Ἡ ἀνιδιοτέλεια ἔστεφε κι ἐξαγίαζε τὴν προσφορά του. Ἡ ἐκούσια φτώχεια του συγκινοῦσε. Φαίνεται ὅτι ἡ εὐεργετική παρουσία τοῦ Νικοδήμου στά μέρη αὐτά ἐφθασε καί στήν εὐρύτερη περιοχή, μέ πρώτη τή μικρή πολίχνη Βουνιχώρα, τὴν ὁποία χωρίζουν ἀπό τὴν ἄν - Θυμιά ὀκτώ περίπου χιλιομέτρα. Τό πόσο ἔμεινε ἐκεῖ διδάσκοντας εἶναι ἀγνωστο. Γνωστό εἶναι ὅτι τό ἔργο του κι ἡ ἐνάρετη ζωή του τὸν ἔκαναν ἀγαπητό καί πασίγνωστο μέχρι καί στά ἴδια τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσα).

Οἱ πρόκριτοι τῶν Σαλώνων πόθησαν νά τὸν δοῦν ἐπίσκοπό τους. Ἐπανελημμένα τοῦ πρότειναν, ἐπανελημμένα ἔστειλαν ἀνθρώπους καί τὸν παρακάλεσαν. Ἡ ἄρνηση ὁμῶς τοῦ Νικοδήμου σ' ὅλες αὐτές τίς προτάσεις ὑπῆρξε ἀπόλυτη καί σταθερή. Ἐπειδὴ ἐξακολουθοῦσαν νά τὸν ἐνοχλοῦν, κάθισε καί τούς ἀπάντησε μ' ἓνα γράμμα πού φανερώνει τό μεγαλεῖο τῆς ἀφιλοδοξίας του καί τή γνησιότητα τῆς ταπεινοφρο-

σύνης του. Τό ὕφος τοῦ γράμματος ἔχει κα-
λογερική λιπότητα κι εὐθύτητα. Γράφει:

Τὴν τιμίαν θέλησιν τῆς ἀρχοντίας
σας ἔμαθα καὶ σὰς παραγγέλλω πῶς
δὲν ἤμπορῶ ν' ἀκούσω τὴν ἰδέα σας.
Καλλίτεροί μου ὑπάρχουν πάμπολλοί
καὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ περικωρινά, καὶ
κάμετε τό πῶς φαίνεται καλόν εἰς τὴν
τιμιότητά σας. Ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος ὄλων,
δὲν αἰσθάνομαι ἱκανός δι' ἓνα τόσο
μεγάλο φόρτωμα”.

“Τῶν κοσμίῳν θεατῆς καὶ οὐ μέτο-
χος βουλόμενος εἶναι, ἔρημον φιλῶ
ἐκεῖ γάρ ἀληθῆς κόσμος καὶ ρυάκων
κελαρύσματα καὶ ἀηδόνων ψαλμοὶ καὶ
δένδρων σεισμός καὶ ζώων φωναί,
ἐνὶ στόματι πάντων ὑμνούντων τὸν Δε-
σπότην· ἄφετε γοῦν ψυχὴν αἰθερίως
διαπυρμένην, οὐρανὸν ἀτενίζειν καὶ
λαλίαν τῷ Θεῷ ἀφιερωμένην μολ-
οῦσθαι μὴ ἄφετε.”

Καί ὁ Κων. Σάθας σχολιάζοντας τήν ἐπιστολή αὐτή παρατηρεῖ: "Τό βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Νικόδημος ὑπό τό ράσον ἀρετάς ἀναχωρητοῦ ἐξασκῶν, δέν ἠδύνατο νά συμβιβάσῃ τήν φιλήρημον ψυχή του πρὸς τὰς κοσμικὰς τύρβας. Διό καί πρὸς τόν ἱερομόναχον Γεράσιμον τόν Ἀμφισσέα, πάλιν ἐπαναλαμβάνοντα τὰς περὶ ἐπισκοπῆς προτάσεις τῶν συμπατριωτῶν του, καί ἐλέγχοντα πικρῶς αὐτόν ἐπὶ ραθυμία, ἀνέκραξε τούς (ἀνωτέρω) ὠραίους τούτους λόγους".

Δηλαδή ἀπάντησε: "Τήν ἔρημον ἀγαπῶ, θέλω νά εἶμαι θεατὴς τῶν εἰς τόν κόσμον γεγονότων καί ὄχι νά συμμετάσχω". Καί μετὰ ἀρχίζει νά κεληδεῖ ἡ ψυχὴ του "ὥσάν φιλήρημον πηνόν" καί νά ἐξυμνεῖ τὴν ὁμορφιά τῆς φύσεως σάν δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, πού ἀκατάπαυστα ἐξυμνεῖ Ἐκεῖνον.

Ἡ ὠραία περιγραφή του, ὅπως παρατηρεῖ καί ὁ Π. Καλονάρος, θυμίζει τίς ὁμορφιές τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς Βαρνάκοβας μέ τὰ ἀπέραντα δάση, τὰ ἀνδόνια, τὰ κελαρύσματα τῶν ρυακιῶν, τόν

μακρόσυρτο ἁρμονικό ἦχο τῶν ἀνέμων, πού σείουν τούς πανύψηλους κέδρους καί τίς δρυς. Ἀναμφισβήτητα μέ αὐτά τὰ λυρικά λόγια ἐξυμνεῖ ὁ Καβάσιλας τό ἀγαπημένο του Μοναστήρι, πού ὑπῆρχε ἀκόμη ὁ πολυσέβαστος Γέροντάς του Καλλίνικος. Ἐκεῖ, μέσα στή δάση τῆς Μονῆς περπάτησε, ἐργάστηκε, προσευχήθηκε, χάρηκε τήν ἀγνή του νεότητα. Κι ἂν ἀναγκάστηκε ἀπό τό καθῆκον νά ἐργαστεῖ καί στή γειτονικά μέρη, γιά ν' ἀπλωθεῖ ἡ πίστη καί νά γίνουν κτῆμα τοῦ σκλάβου λαοῦ τὰ Ἑλληνικά γράμματα, ἡ σκέψη καί ἡ καρδιά του ἦταν πάντα κοντά στήν Παναγιά τήν Βαρβάκοβα. Ἀναμφίβολα συχνά - πυκνά ὁ Νικόδημος πῆγαινε ἐκεῖ, νά ξεκουραστεῖ, νά δεῖ τό σοφό Γέροντα Καλλίνικο καί ν' ἀναεώσει τίς δυνάμεις του.

Καί τελειώνει τήν ἐπιστολή του αὐτή ὁ Νικόδημος Καβάσιλας, γράφοντας: “Ἀφῆστε λοιπόν ψυχή, ἡ ὁποία ζεῖ καί κινεῖται πάνω ἀπό τὰ γήινα καί τρέφεται μέ αὐτὴ οὐράνια τροφή, ν' ἀτενίζει τόν οὐρα-

νό. Φωνή αφιερωμένη στον Θεό για να Του ψάλλει και να προσεύχεται σ' Αὐτόν αδιάκοπα, μὴν αφήσετε να μολυνθεῖ”.

Παρατηρεῖ κανεῖς ὅτι μέ τῇ θείᾳ ἀγάπῃ πού ἔκαιγε στήν ψυχὴ του, εἶχε προσχωρήσει βαθιά μέσα στή Χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ προγενόταν τίς πνευματικές χαρές τῶν Ἀγίων. Αὐτό τό ζοῦσε. Ἦταν ἓνα εὐτυχισμένο κι ἀναφαίρετο βίωμά του, γι' αὐτό τό γράμμα του δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἓνας ἐνθουσιαστικός ὕμνος τῆς κατὰ Θεόν χαρᾶς του. Ὁ Νικόδημος Καβάσιλας ὑπῆρξε πράγματι πρότυπο καταξιωμένου Μοναχοῦ ἀλλὰ καὶ φωτισμένου Διδασκάλου.

Τό 1648, τὴν ἀνοιξή, τόν εἰδοποίησαν ὅτι ὁ Διδάσκαλός του Καλλίνικος ἀσθενεῖ βαριά. Ἀμέσως ἄφησε τὰ πάντα καὶ βιάστηκε ν' ἀνέβει στήν Βαρνάκοβα, γιὰ νὰ βρεθεῖ κοντά στον πολυσέβαστο καὶ ἀγαπητό του Γέροντα. Ὅταν ἔφθασε στό Μοναστήρι, ἀγωνιώντας γιὰ τό τί θά συμβεῖ, βρῆκε τόν πνευματικό του πατέρα ἐτοιμοθάνατο.

Τριγύρω παρέστεκαν μέ άφοσίωση μαθητές καί συμμοναστές του. Άντί όμως νά τόν παρηγοροῦν, έπαρηγοροῦντο έκείνοι από τήν φωτισμένη διδασκαλία του περί αίωνιότητας. Ό βιογράφος του περιγράφει ώς έξής τά γεγονότα:

“Έν έτει 1648 ό Νικόδημος είδοποιηθείς περί τής ασθενείας τοῦ διδασκάλου του Καλλινίκου, μετέβη έσπευσμένως... είς Βαρνάκοβαν, όπου εύρε τόν διδάσκαλόν του έτοιμοθάνατον. Ό γηραιός διδάσκαλος περιστοιχούμενος υπό τών μαθητῶν του, λαλῶν περί τής μελλούσης ζωής, μετά φιλοσοφικῆς καρτερίας άνέμενε τόν θάνατον, συμβάντα τήν 5^η Άπριλίου. Ό Νικόδημος διεδέχθη τόν Καλλίνικον έν τῷ σχολείῳ τής Βαρνακόβης...” (Κων. Σάθας, Νεοελ. Φιλολογία, σελ. 317).

Τήν 5^η Άπριλίου 1648 ό Καλλίνικος έφυγε πρós τόν Ποθούμενον. Άπεδήμησε πρós Κύριον, “τηρήσας τήν πίστιν, τελέσας τόν δρόμον”, έχοντας ήρεμη τή συνείδηση ότι έπραξε τό καθήκον του μέ τελεία αὐταπάρνηση καί γνήσια αγάπη. Τόν θρήνησαν οί μοναχοί, οί μαθητές του, ό λαός τοῦ

Θεοῦ ὁ εὐεργετημένος ἀπ' αὐτόν, περισσό-
τερο ὅμως ἀπ' ὅλους ὁ Νικόδημος. Κι ἐνῶ
ὁ πολυσέβαστος καὶ πεφιλημένος διδά-
σκαλος βρισκόταν σὶς τελευταῖες του ἀνα-
πνοές, τοῦ ζήτησε τὴν τελευταία χάρη. Ἦ-
ταν ἡ ἴδια, μ' αὐτὴ πού τοῦ ζήτησε ὁ πρῶ-
τος Γέροντάς του, ὁ Χριστόφορος. Τοῦ
ζήτησε νὰ πάρει πλέον τὴ σκυτάλη τοῦ δι-
δάσκειν ἀπὸ τὰ δικά του χέρια καὶ νὰ ἀνα-
λάβει ἐκεῖνος τὴ διεύθυνση τῆς σχολῆς
σὴ Μονή. Ἐν μέσῳ δακρύων τό δέχτηκε.
Τό ὑποσχέθηκε τὴ μεγάλη ἐκείνη στιγμή.
Σφράγισε τὴν ἱερὴ συμφωνία μ' ἓναν ἱε-
ροπρεπῆ ἀσπασμό στὴν πάλλευκν ἀπ' τὰ
χρόνια σεπτὴ κεφαλὴ τοῦ Διδασκάλου του,
λαμβάνοντας κι ἐκεῖνος τὴν ἐγκάρδια πα-
τρικὴ εὐχή του.

Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1648, μετὰ τὸν
θάνατο τοῦ Γέροντά του Καλλινίκου, ἀνέ-
λαβε ἐξ ὁλοκλήρου τό σχολεῖο τῆς Βαρνά-
κοβας. Ἦ εἶδση αὐτὴ, φθασμένη μυστικά
στὰ σπίτια τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Δω-
ρίδας καὶ Ναυπάκτου, σκόρπισε χαρὰ κι

ένθουσιασμό. Ὁ μέγας Διδάσκαλος Νικόδημος ἦταν πλέον κοντά τους.

Ἡ πενταετία αὐτή ἀπό τό 1648 ὡς τό 1652 στάθηκε ἡ καί' ἐξοκλήν χρυσή ἐποχή τῆς Σχολῆς τῆς Βαρνάκοβας. Μαθητές τοῦ Καβάσιλα ὑπῆρξαν πολλοί ἀπό τοὺς περιφανεῖς ἄνδρες τῆς Ἐκκλησίας καί πολῖτες λογίους κι ἐπιστήμονες: Ὁ Κωνστάντιος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Φίλιππος Κάρμας, πού σπούδασε ἰατρική καί τήν ἐξάσκησε στή Ναύπακτο, ὁ Νικόλαος ὁ Λογοθέτης, ὁ Χαράλαμπος ὁ ἱερεὺς ὁ Μαρούλης κι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δέν διασώθηκαν. (Ὁ Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Καλλίνικου κατά τήν τριετία 1626 - 1628.)

Ὁ Νικόδημος Καβάσιλας ἐκτός ἀπό τό ἔργο του ὡς Διδασκάλου εἶχε καί συγγραφικό ἔργο. Ὁ πνευματικός του πλοῦτος ξεχύθηκε μέσα στά συγγράμματά του. Μεταξύ τῶν ἄλλων συνέγραψε Σὺλλογή ἀποφθεγμάτων παλαιῶν καί νεωτέρων καί Ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Κα-

ρυῶν τοῦ ἐν Βαρνακόβῃ ἑορταζομένου.

Τό ὅτι συνέγραψε ἀσματική ἀκολουθία γιά τόν ὁσιο Ἀρσένιο, τόν ἰδρυτῇ τῆς Μονῆς, δείχνει πόση εὐλάβεια κι ἀγάπη ἔτρεφε ὁ Νικόδημος γιά τόν ὁσιο Ἀρσένιο, τήν ἀπαρχή τῶν ὁσίων προσωπικοτήτων τῆς Ἱερῆς αὐτῆς Μονῆς. Παράλληλα διαφαίνεται τό ποιητικό του τάλαντο ἀλλά κι οἱ γνώσεις του σχετικά μέ τή Βυζαντινή μουσική.

Συνέγραψε ἐπίσης λόγους κι ἐπιστολές διδακτικοῦ καί συμβουλευτικοῦ περιεχομένου. Τό ἔργο ὅμως πού τοῦ ἐνέπνευσε ἡ ἀγάπη κι ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς Γεροντάδες του, ἦταν οἱ βίοι τους. Ὁ βίος καί τό ἔργο τοῦ Γέροντα Χριστοφόρου καί τοῦ Καλλινίκου. Δυστυχῶς ὅμως, τουλάχιστον στήν Ἱ. Μονή, τίποτα δέν διασώθηκε. Οἱ περιπέτειες τοῦ Μοναστηριοῦ ἔγιναν ἀφορμή νά καθοῦν ὅλα αὐτά τά πολύτιμα συγγράμματα. Παρηγορεῖ ὅμως τό γεγονός πώς, ὅσο καί νά χάνεται ἢ νά καταστρέφεται ὁ,τιδήποτε ὑλικό, τό πνεῦμα δέν

σβήνει. Ἡ Χάρη τῆς Ὑπερευλογημένης Θεοτόκου κι ἀκολουθῶς τό πνεῦμα τῶν ἁγίων αὐτῶν Διδασκάλων πλανᾶται καί διαποτίζει εὐεργετικά τίς ψυχές αὐτῶν πού ζοῦν μέσα στόν ἱερό αὐτό χῶρο κι αὐτῶν πού μέ εὐλάβεια κι ἀγάπη τόν ἐπισκέπτονται.

Τόν Μάϊο τοῦ 1652 ὁ ἀετός αὐτός τοῦ Μοναχισμοῦ καί πιστός διάκονος τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἄνοιξε τά φτερά του γιά τήν αἰωνιότητα. Ἀρκετά νέος, σέ ἡλικία πενήντα ἐπτά χρόνων περίπου, μέσα στήν ἀνοιξιάτικη χαρά τῆς φύσεως, ἔφυγε γιά τήν αἰώνια ἀνοιξη τῶν Δικαίων.

Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ στίς 8 Μαΐου τοῦ 1652, τή μέρα πού πανηγύριζε τό Μοναστήρι τῆς Βαρνάκοβας τή μνήμη τοῦ ἱδρυτοῦ του, τοῦ ὁσίου Ἀρσενίου! Ἴσως αὐτό ν' ἀποτελοῦσε μιᾶ ἀπόδειξη εὐαρεστίσεως τοῦ Κυρίου καί τοῦ ὁσίου Ἀρσενίου γιά τούς ἀσκητικούς κόπους του, ἀλλά καί γιά τήν ὑψηλή διακονία του πρὸς τούς χειμαζόμενους ἀδελφούς του.

Ὁ ὁσιώτατος μοναχὸς Νικόδημος Καβάσιλας, πραγματικά δόξασε τὸν Θεὸ καὶ λάμπρυνε τὸ ἱερὸ καθίδρυμα τῆς Παναγίας μέ τὴν ὁσιακὴ ζωὴ του καὶ τὴν πολύτιμη πνευματικὴ προσφορά του. Δίκαια μπορεῖ νὰ συγκαταριθμηθεῖ ἀνάμεσα σιούς μεγάλους Διδασκάλους τοῦ Γένους.

Εἶθε δι' εὐχῶν του καὶ ὄλων τῶν ὁσιωτάτων Καλογεροδιδασκάλων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας, ἐπωνύμων καὶ ἀνωνύμων, νὰ πνεύσει ὁ ζωογόνος ἄνεμος τῆς Ὁρθοδόξου διδαχῆς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι στήν ἄπνοια τοῦ ὑλισμοῦ! Ἀμήν.

Στούς Καλογεροδάσκαλους
τῆς Βαρνάκοβας

*Μέσα στά βάθη τῶν αἰώνων
δέν χάθηκε ἡ φωνή Σας, ὄχι!
Πνεύματα φωτεινά Ἑσεῖς,
φιλογενῇ καί θάλλποντα
τοῦ σκλαβωμένου Γένους μας
τή σταυρωμένη νιοτή.*

*Πόσες φορές τόν λόγο Σας
τόν ἔκοβε τό κλάμα!
κι ἦταν τό δάκρυ σας αὐτό,
τό μυστικό τό νάμα
πού μέθαγε ψυχή, καρδιά,
γιά λυτρωμό καί λευτεριά!*

ΑΓΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ

(ΜΑΘΗΤΗΣ ΣΤΗ
ΒΑΡΝΑΚΟΒΑ
1626 - 1628)

Ο δσιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς γεννήθηκε σὶς ἀρχές τοῦ 17^{ου} αἰῶνα σὶ Μέγα Δένδρο Ἀποκούρου τῆς Αἰτωλίας. Τό 1626 ἦρθε στή Μονή τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας γιά νά διδαχτεῖ ἀπό τόν φημισμένο Καλογεροδάσκαλο Καλλίνικο. Ἐμείνε κοντά του μέχρι τό 1628. Τήν ἴδια ἐκείνη ἐποχή στή Βαρνάκοβα βρισκόταν καί ὁ Νικόδημος Καβάσιλας. Ἦσως ἤδη ἀπό τότε νά βοηθοῦσε τόν Καλλίνικο ὡς ἀριστεύσας μαθητής. Πάντως τόν καιρό ἐκεῖνο στή Βαρνάκοβα δέσποζε ὁ Καλλίνικος.

Ὁ Εὐγένιος, χαρισματοῦχος κι αὐτός, προικισμένος μέ ἰδιαίτερη εὐφυΐα, πρόδευσε ἀκόμη περισσότερο μέσα στά τρία αὐτά χρόνια πού ἔμεινε κι ἔζησε σὶ ἱστο-

ρικό Μοναστήρι της Παναγίας. Βοηθήθηκε όχι μόνο από πλευρᾶς γνώσεων, ἀλλὰ κυρίως ἀπό τήν πλευρά της ἐνισχύσεως τοῦ γνησίου Ὁρθόδοξου ἥθους καί της σταθερῆς ἀφοσιώσεως στή γραμμή τῶν Πατέρων της Ἐκκλησίας. Ὡς οἰκότροφος στή Μονή - γιατί ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του ἀπεῖχε πολὺ ἀπό τό φημισμένο Μοναστήρι - ἐζησε ἀπό κοντά τήν ἀκραιφνή καλογερική γραμμή καί τό ἀμετακίνητο στά σχετικά μέ τήν πίστη. Αὐτό ὅπωςδήποτε τόν βοήθησε πολὺ, ὅταν ἀργότερα, συνεχίζοντας τίς σπουδές του στήν Κωνσταντινούπολη καί στήν Ἀθήνα, ἦρθε σέ ἐπαφή καί μέ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων πού εἶχαν ἐπηρεαστεῖ ἀπό τόν στείρο ὀρθολογισμό τῶν γραμμάτων της ἐσπερίας.

Ὁ Εὐγένιος, ὁ ἅγιος Εὐγένιος πλέον, πού κατέκτησε τίς κορυφές της ἀγιότητος, * ἀπέφυγε αὐτούς τούς σκοπέλους “κι ἀπέρριψε ὡς πανουργία κάθε ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἠρνεῖτο τήν εἰς τόν ἐκ Θεοῦ Θεόν Λόγον πίστιν”.

Δύο θεοσεβεῖς καί χαρισματοῦχοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες συνέπεσε νά ζήσουν σχεδόν ἐπὶ μία τριετία μαζί στό ἱερό Μοναστήρι καί διδασκαλεῖο τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βαρνάκοβας: ὁ Νικόδημος Καβάσιλας καί ὁ Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός.

Ἡ ἀγαθὴ ἀλληλεπίδραση εἶναι ἀναμφισβήτητη. Βεβαίως ὁ Εὐγένιος ἔδρασε πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Δωρίδας, στήν ὄρεινὴ Αἰτωλία καί στό Καρπενῆσι, ὡς Διδάσκαλος καί προϊστάμενος τοῦ ἰδρυθέντος σχολείου του. Ὁ ὁσιος Εὐγένιος συνδύασε τὴν αὐστηρὴ μοναχικὴ ζωὴ μέ τὴ διδασκαλικὴ προσφορά. Τίς τελευταῖες ὁμῶς δεκαετίες τῆς ζωῆς του ἔζησε περισσότερο ἀπομονωμένος, πνευματικότερα.

Ὁ βιογράφος του γράφει: "Μετά πολυετῇ γόνιμον διδασκαλίαν, ὁ ἱερομόναχος Εὐγένιος, μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὴν κοσμικὴν τύρβην, ἦλθεν εἰς τὰ ἐρυμνά καί δυσήλια τῶν Ἀγράφων ὄρη καί ἐνταῦθα ἐξελέξατο τό ἐρημη-

τήριόν του. Οί κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως τῶν Βρανιανῶν μετά μεγάλης χαρᾶς μαθόντες τήν ἔλευσιν αὐτοῦ θρυλουμένου ἐπὶ παιδείᾳ καί ἀγνότητι ἡθῶν, ψκοδόμησαν χάριν αὐτοῦ τό ἐν τῇ θέσει Γούβα μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐνταῦθα ὁ φιλέρημος Μοναχός παρέμεινεν μέχρι τέλους τοῦ βίου μελετῶν, συγγράφων καί δι' ἐπιστολῶν νουθετῶν τούς πέριξ ἐπισκόπους, ἱερεῖς, μοναχοὺς καί κοσμικοὺς, διδάσκων ἅμα καί τινας ἐκλεκτοὺς μαθητάς".

Γιά νά καταδειχτεῖ ἡ σοφία καί ἡ σύνεση τοῦ ὁσίου, παραθέτουμε μερικά ἀποσπάσματα ἀπό τίς ἐπιστολές του.

Στόν ἐπίσκοπο Δημητριάδος 'Ιωαννίκιο, μαθητή του, γράφει: "Φρόντιζε, δέσποτα, τῶν καλῶν ἔργων καί προτίμα πάντα τῶν ῥεόντων, τὰ μένοντα. Γίνου πιστός οἰκονόμος, εὐλαβοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τό ἀξίωμα καί τῆς ἱερωσύνης τό ὕψος. Μνημόνευε αἰεί τῶν ἐσχάτων. Συλλογίζου τήν ἀπόδοσιν τῆς οἰκονομίας...".

Τό 1665 ὁ φιλόπατρης Αἰτωλός ἔπεισε κάποιον φιλογενῆ νά καταβάλει ὅσα χρήματα χρειάζονταν γιά νά συσταθεῖ σχολεῖο

“ἐν ἀνατολικῷ”. Ζήτησε μάλιστα ἀπό τῆ Μεγάλη Ἐκκλησία ἔκδοση σιγιλλίου βάζοντας μεσίτη τόν Διονύσιο Λαρίσης. Στήν ἐπιστολή πού τοῦ ἔστειλε, περιγράφει τήν ἀθλία κατάσταση στήν ὁποία βρίσκονταν πολλά μέρη τῆς Αἰτωλίας. Σέ μερικά σημεία γράφει: “Ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς Αἰτωλίας, τῆς ἐμῆς ἀθλίας πατρίδος... ἐξέλιπε πρό πολλῶν ἤδη χρόνων ἅπαν καλόν, μεθ’ ὃ ἡ τῶν πεζῶν γραμμάτων γνῶσις, ἡ τροφή τῶν λογικῶν ψυχῶν, ἡ δυναμένη σοφίζειν εἰς σωτηρίαν τόν ἄνθρωπον... Σπάνιον χρῆμα (πρᾶγμα) ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ... Τούτου χάριν πολλά τῶν παιδίων ἄνευ τοῦ μετανοίας λουτροῦ ἀπῆλθον τοῦ βίου καί τῶν ἱερῶν ἀμέθεκτα μυστηρίων... Ταῦτα καθορῶν ἐγώ καί εἶπερ τις ἄλλος δεινοπαθήσας καί ἄλγημα καθ’ ἡμέραν ἡμῖν ἐπ’ ἄλγηματι προσετίθετο. Καί οὕτως ἔχων τρόπον τινα ἐζήτουν μετά Θεόν τοῦ τοιοῦτου κακοῦ θεραπείαν...”

Γιά τήν ἀπαιδευσία καί τήν ἔλλειψη ἱερέων θρηνεῖ ὁ Εὐγένιος καί ἱκετεύει ζητῶντας συμπαράσταση γιά τήν θεραπεία τοῦ κακοῦ. Ἐκφράζει μάλιστα τόν πόνο

τῆς ψυχῆς του γράφοντας ὅτι “κάθε ἡμέρα πού περνᾷ, προσθέτει πόνο στόν πόνο μου”! (ὦ, τῆς φιλοπατρίας καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ ἀνδρός!)

Ἐκτός ὁμως τῆς φιλανθρωπίας, καί σέ ἄλλες ἀρετές ἀρίστευσε ἡ εὐγενής αὐτή ψυχή. Στίς ἀρετές τῆς ὑπομονῆς, τῆς μακροθυμίας καί τῆς ἀνεξικακίας. Ἐνῶ ζοῦσε πάμπωχα σ’ ἓνα μέρος πού οὔτε ὁ ἥλιος δέν τό ’βλεπε παρά ἐλάχιστα, δυσήλιο καί τελείως ἄγονο, στό ὁποῖο - ὅπως γράφει ὁ ἴδιος - οὔτε σῆτος οὔτε οἶνος οὔτε ἔλαιον γεωργεῖτο, οἱ κακόβουλοι τόν βασάνιζαν μέ τόν φθόνο τους καί τίς διαβολές τους κι ἀκόμη καί μέ σκευωρίες... Ὁ ἅγιος ὁμως νίκησε “διά τοῦ ἀγαθοῦ τό κακόν” κι ἔτσι, ἐκτός ἀπό τόν τιμητικό τίτλο τοῦ Διδασκάλου τοῦ Γένους, κέρδισε καί τό στεφάνι τῆς ἀγιότητος. Ὁ ὁσιος Εὐγένιος, τό καύχημα τῶν Ἀγράφων, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τό 1682.

Σεμνύνεται καί ἡ Ἱερά Μονή τῆς Παναγίας τῆς Βαρνάκοβας καί χαίρεται γιά τή

δόξα πού ἔλαβε ὁ Εὐγένιος παρά Θεῷ καί ἀνθρώποις, γιατί συνετέλεσε κι αὐτή μέ τούς ὀσιώτατους Μοναχοὺς Διδασκάλους τῆς στήν ἀκόμη μεγαλύτερη πνευματική του συγκρότηση κι ἀνύψωση στά νεανικά του χρόνια.

Εἶθε καί οἱ δικές του ὀσιακές πρεσβεῖες πρὸς τόν Κύριο νά προστατεύουν τό ὑπεραιωνόβιο αὐτό ἱερό Μοναστήρι, τό ὁποῖο πορεύεται πάντα μέ τόν ἴδιο προορισμό ἀνά τούς αἰῶνας...

*Τό φτωχικό Ἐκκλησάκι τῆς ἁγίας
Παρασκευῆς στά Ἄγραφα, μέσα στό ὁποῖο ἐδίδασκε
ὁ ὀσιος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός.*

Ὑμνος
τῶν Θεοφόρων Διδασκάλων
τῆς Βαρνάκοβας
Ἦχος δ. Ὁ ὑψωθείς...

*Τὴν ὑπερθαύμαστον Θεόσδοτον Χάριν,
τῶν Θεοφόρων τῆς Μονῆς Διδασκάλων, τοῦ
Καλλινίκου μάκαρος καὶ μύστου Χριστοῦ, καί
τοῦ φιλερήμου δέ Μοναχοῦ Νικοδήμου, ὃς
ἐφωταγώγησεν τῶν Ἑλλήνων τοὺς παῖδας, σύν
Χριστοφόρῳ θείῳ ὁδηγῶ, Χριστέ μετάδος,
τοῖς πίστει διδάσκουσι.*

* * *

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΜΑΣ

Θείας ζωής ἀνασαιμιὰ
 στή θύμισή σου παίρνω
 σάν φέρνω σε στή μνήμη μου
 βιός τῆς ψυχῆς μου μυστικό,
 ἀπ' τόν γονιό, ἀπ' τό δάσκαλο,
 ἀπ' τόν παπὰ δοσμένο.

* * *

Μαργαριτάρι Πίστη μου,
 δοσμένη σύ ἀπ' τόν Χριστό
 στήν ὁμορφὴ Ἑλλάδα,
 ἂν θά σέ χάσω, θά χαθῶ
 εὐχή τῆς Μάννας μου θερμή
 ὡς τή στερνὴ μου τήν πνοή
 νά σέ κρατήσω φυλαχτό
 ὅπου κι ἂν ζήσω κι ἂν βρεθῶ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα μέ τούς φυσικούς νόμους καί τήν τάξη πού ἔβαλε ὁ Θεός στή δημιουργία Του, τήν κάθε περίοδο σπορᾶς διαδέχεται μία περίοδος καρποφορίας. Μία σοδειά πού εὐφραίνει, πλουτίζει καί ἀμείβει τούς σπορεῖς καί τίμιους ἐργάτες. Τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τούς πνευματικούς νόμους στήν περιοχή τοῦ πνεύματος. Μιά σπορά μέ λόγο Θεοῦ, μέ λόγο ἀληθείας, μία σπορά πλούσια σέ ποιότητα καί ποσότητα (γιατί “ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καί θερίσει”), φέρνει μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ πλούσια πνευματική σοδειά.

Οἱ γενιές πού εὐτύχησαν νά ἔχουν τίμιους καί φωτισμένους ἀπό τό Πανάγιο Πνεῦμα Διδασκάλους, ἔβγαλαν προσωπικότες χαριτωμένες, πού εἶχαν τή δύναμη τῆς ἀγάπης καί τῆς θυσίας. Πού καλλιέργησαν καί ἐπαύξησαν ὅ,τι εὐγενές καί ὠφέλιμο κατεῖχε ἡ ἀνθρωπότητα.

Διδάσκαλοι ὅμως εἶναι καί οἱ γονεῖς. Οἱ πρῶτοι δάσκαλοι μέ τήν μεγαλύτερη ἐπιρροή ἀλλά καί μέ τήν μεγαλύτερη εὐθύνη. Οἱ κυρίως σπορεῖς, ἀλλά καί οἱ κυρίως θεριστές, οἱ ἀπολαμβάνοντες τὰ ὁποιαδήποτε ἀποτελέσματα τῆς σπορᾶς... Κι ἂν θελήσουμε νά δοῦμε ἀκόμη εὐρύτερα τό θέμα, σπορεύς καί διδάσκαλος, εἴτε τό θέλει εἴτε δέν τό θέλει, εἶναι κάθε ἐνήλικας μπροστά στά μάτια τῆς νεότητος. Ἐξω τῆς εὐθύνης, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὐδεῖς!

Ὁ Γ. Φλωρόφσκυ γράφει: "Ἐάν ἀρνεῖσθαι νά διδάσκεισαι καί νά διδάσκεις, δέν εἶσαι μαθητής τοῦ Κυρίου, δέν ἀκολουθεῖς τό Χριστό, δέν παραδέχεσαι τούς Ἀποστόλους Του".

Ὁ καθένας δίνει μία εἰκόνα ἀλλά κι ἕνα μήνυμα μέ τήν ζωή του κυρίως καί μέ τὰ λόγια του μπροστά στά μάτια τῶν παιδιῶν ἀλλά καί τῶν νέων ἀνθρώπων. Ἄν εἶναι θεοσεβής κι ἐνάρετος, ἐμπνέει, ἂν τό ἀντίθετο, καταστρέφεται καί καταστρέφει. Πέφτει στό φοβερό ἁμάρτημα τοῦ σκανδαλισμοῦ ἀθῶων ψυχῶν.

Ἡ ἀνευθυνότητα κι ἡ πνευματική ἀδιαφορία ἄφησαν τὰ περιθώρια στους ἐχθρούς νά σπεύρουν πολλά ζιζάνια στήν ψυχή τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος. Σείονται τὰ θέμελα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς καί υγείας. Ἡ φωνή τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους μας φθάνει ἐναγώνια μέχρις ἐμᾶς. Σάν τόν Ἀρχάγγελο Μιχαήλ, ὅταν ἀντίκρουσε τήν πώση τῶν ἀποστατῶν ἀγγέλων, φωνάζουν: **“Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ”!** Ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ὅσοι ζοῦμε σ’ αὐτή τήν εὐλογημένη χώρα, στήν ὁποία ἐμπιστεύτηκε ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτῆρας Χριστός, τήν ἀλήθεια. Σ’ αὐτή τή χώρα πού ἔχει λουσιεῖ τόσες φορές στό τίμιο αἷμα τῶν ἁγίων καί τῶν ἡρώων της. Σ’ αὐτή τή χώρα πού εἶναι ἐξαγιασμένη κι εἶναι ὁλόκληρη μιά Ἑκκλησία!...

Εἶθε μέ τίς πρεσβεῖες τῶν ἁγίων μας καί τίς εὐχές τῶν πατέρων μας, νά κάνουμε ὅλοι τό χρέος μας ἔναντι τῆς ψυχῆς μας πρῶτα καί τῆς νεότητος κατόπιν.

Σέ ὅσους ἀγαποῦν τή νιότη
(Θούριος)

Σπείρατε, σπείρατε
δίχως σπορά
μήτε ἀνθοί,
μήτε καρποί.

Σπείρατε, σπείρατε
Λόγο Χριστοῦ,
ἄν τό ποθεῖτε
νά ξαναδεῖτε,

Πνεύματος ἀνοιξη
σ' αὐτή τή χώρα
πού ἔχει τά δῶρα
τοῦ Θεοῦ Φωτός
Ἀμήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ Ι. ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΥΠΕ-
ΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, Η ΕΠΙ-
ΛΕΓΟΜΕΝΗ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑ,
Έκδ. 1957
- ΑΝΑΣΤ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ Η ΜΟΝΗ ΒΑΡΝΑΚΟ-
ΒΑΣ, 1922
- ΚΩΝ. ΖΗΣΗ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟ-
ΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ Α-
ΓΡΑΦΩΝ, Αθήνα 1990
- ΒΑΣ. ΚΑΤΣΑΡΟΥ ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ Θεσ.
1979 (Πατριαρχικόν ίδρυμα πα-
τερικῶν μελετῶν)
- Άρχ. ΝΙΚΟΔ. ΘΩΜΑ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΚΑΙ
ΒΙΟΣ ΟΣ. ΔΑΥΙΔ, Αθήναι 1960
- ΒΙΚΤ. ΜΑΘΑΙΟΥ ΜΕΓΑΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙ-
ΣΤΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- Κ. ΣΑΘΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΥ,
Ἔκδ. 1914
- Τοῦ ἰδίου ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΣΙ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ (1453 - 1821) ἐκ-
δοθέν ἐν Ἀθήναις 1868
- ΜΟΝ. ΑΔΕΛΦΟΤ. ΠΑΝΑΓ. ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΑΡ-
ΝΑΚΟΒΑΣ, Ἔκδ. 1997
- ΑΡΧΕΙΟΝ Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΑΡΝΑΚΟΒΑΣ
- ΜΗΤΡ. ΜΕΓ/ΩΣ Θ. ΚΑΝΑΒΟΥ
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
- Δ. ΣΤΑΜΕΛΟΥ Η ΔΩΡΙΔΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟ-
ΚΡΑΤΙΑΣ
- ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
Τόμος Γ, στ. 643, Ἔκδ. 1962

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Είσαγωγή σελ. 7

Μέρος Α

- Κεφάλαιο Α: Τά πρό της 'Ηγουμενίας τοῦ 'Οσ.
Δαυίδ στήν 'Ι. Μ. Παν. Βαρνάκοβας σ.15
- Κεφάλαιο Β: 'Η ἀπόφαση σ. 29
- Κεφάλαιο Γ: 'Η δωδεκαετής ἡγουμενία τοῦ 'Οσίου
Δαυίδ σ. 38

Μέρος Β

- Κεφάλαιο Α: 'Η παιδεία ἐπί τουρκοκρατίας σ. 77
- Κεφάλαιο Β: Τό σχολεῖο τῆς Βαρνάκοβας καί ἡ
προσφορά τῶν Καλογεροδασκάλων τῆς
(16ος - 17ος αἰ.) σ. 92
- Χριστόφορος, μοναχός καί διδάσκαλος (πρῶτο
ἥμισυ 17ου αἰῶνα) σ. 109
 - Καλλίνικος, λόγιος μοναχός καί διδάσκαλος
(1600 - 1648) σελ. 119
 - Νικόδημος Καβάσιλας (1595 - 1652) σ. 131
 - Ἅγιος Εὐγένιος Αἰτωλός, μαθητής στήν Βαρ-
νάκοβα (1626 - 1628) σ. 153
 - Ἐπίλογος σ. 161

Εικόνα έξωφύλλου: Λεπτομέρεια από τόν πίνακα
του Ν. Γύζη «Τό Κρυφό Σχολειό»
Σκίψα Ἁγίου Ἀρσενίου καί Καλογεροδασκάλων Καλλινίκου,
Νικοδήμου καί τό Ἐξωκκλήσι εἶναι τοῦ ζωγράφου κ. Ἀποστ. Σαχᾶ.

ΣΤΟ ΧΑΡΑΜΑ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

ΠΑΡΑΙΝΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ (1829)

ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ: «Λαλήσατε εἰς τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας κηρύττετε τὴν εἰρήνην, εὐαγγελίσαθε τὴν ὁμόνοιαν, διδάξατε τὴν φιλαδελφίαν, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἵνα ὧσιν οἱ πάντες ἐν ἑν Χριστῷ· στηρίξατε τὰς καρδίας τῶν πιστῶν εἰς τὰ θεῖα δόγματα, ἐμπνεύσατε εἰς αὐτοὺς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΚΡΙΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΥΣ: «... Κύριοι! ἡ ἐλπίς μου εἶναι εἰς τὸν Θεόν, ὥς καὶ ἡ ἰδική σας. Ἡ θεία Του Πρόνοια δὲν θὰ σὰς συγχωρήσει νὰ ἀναφανεῖ ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν κόσμον μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας, τὰς ὁποίας ἔχει ὑποστεί... διὰ νὰ τὴν παραδώσουν ἐκ νέου τὰ ἴδια τῆς τέκνα μὲ τὰς διαμάχας των, εἰς παντελεῖ ὀθεθρον ἢ εἰς ξένον δεσποτισμόν... Ὁχι κύριοι, ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ τὴν σῶσετε ἀπὸ τὸν φοβερόν αὐτὸν κίνδυνον. Ἡ θρησκεία σας, ἡ πίστις σας καὶ ὁ ζήλος σας τὸ ἐγγυῶνται!»

... Στο Μοναστήρι τό παλιό
τῆς Μάννας Παναγιᾶς,
τό μάνταλο πεσμένο
κι' ὁ Καλογεροδόσκαλος
ξεσκούφωτος τά καρτερεῖ
μέ μάτι φλογισμένο.
Σέ λίγο ἡ ἀνάσα του
φλόγα πού λαμπαδιάζει·
ὁ πόθος γιά τή Λευτεριά
τά στήθεια ἀνταριάζει
καί ἡ ψυχὴ τῶν Κομνηνῶν
σκιρτᾷ καί ἀγαλλιᾶζει...

Ἀπόσπασμα ἀπό τό ποίημα
«Τό κρυφό Σχολειό τῆς Βαρνάκοβας»